

Národné

hospodárstvo

Bankovníctvo

Poist'ovníctvo

Financie

Podniková

ekonomika

Marketing

Manažment

Investície

a iné

Ekonomické spektrum

Recenzovaný vedecko - odborný
on-line časopis o ekonómii
a ekonomike

Ročník VII

Číslo

4/2012

Ekonomické spektrum **Recenzovaný vedecko-** **odborný on-line časopis** **o ekonómii a ekonomike**

Ročník VII, č. 4/2012
ISSN 1336-9105

Vydáva združenie:
CAESaR – Centrum vzdelávania, vedy
a výskumu

Adresa:
Komárany 82
093 01 Vranov nad Topľou
IČO: 30 85 87 04
DIČ: 20 221 35 907

kontakt:
www.caesar.sk

Šéfredaktor:
Ing. Jarmila Buchová, PhD.

Redakčná rada:
Ing. Roman Buch
doc. Ing. Vladimír Gazda, PhD.
Ing. Drahomír Oujezdský, PhD.,
doc. Ing. Erika Pastoráková, PhD.,
Ing. Jarmila Vidová, PhD.

Dátum vydania:
Október 2012

Periodicita vydávania:
štyrikrát ročne

Miesto vydania: Bratislava

Miesto umiestnenia na webe:
<http://www.spektrum.caesar.sk>

Zameranie časopisu:

Ekonomické spektrum

Recenzovaný vedecko-odborný on-line časopis zameraný na publikovanie vedeckých a odborných statí venujúcich sa teoretickým ako aj praktickým otázkam z oblasti ekonómie a ekonomiky, s dôrazom na nové vývojové trendy.

Cieľom časopisu je vytvoriť priestor pre vedeckých a pedagogických pracovníkov, doktorandov a študentov:

- na prezentáciu vedeckých výsledkov výskumu z jednotlivých oblastí ekonomiky,
- na publikovanie odborných článkov, recenzií monografií, učebných textov,
- na diskusiu a výmenu skúseností v oblastiach:
 - národné hospodárstvo,
 - podniková ekonomika,
 - bankovníctvo,
 - poisťovníctvo,
 - marketing,
 - manažment a pod.

Informácie pre autorov príspevkov sa nachádzajú na web stránke časopisu:

<http://www.spektrum.caesar.sk>

Obsah:

Fifeková, E.: Inštitucionálny rozmer krízy v Eurozóne4

Staríčková, Z.: Účtovná závierka IAS/ IFRS v podmienkach medzinárodnej harmonizácie účtovníctva II.13

Urbaničová, M., Szpyrc, M., Gavurová, B.: Modelovanie úverov nefinančných spoločností v SR26

Baláži, P.: Výber a správa miestnych daní v Spojenom kráľovstve33

Vidová, J.: Štrukturálna politika Európskej únie44

Romanová, D.: Od historického vývoja znalostí ku vzniku intelektuálneho kapitálu52

Neupauerová, Z.: Rodovo citlivé rozpočtovanie na úrovni samospráv.59

RECENZIA

Konštiak, P.: Kita, P.: Obchodná prevádzka, Praktikum. Vydavateľstvo Ekonóm 201266

Odborný slovník.

Vidová, J.: Hospodárska politika Európskej únie67

Content:

Fifeková, E.: The institutional dimension of the Eurocrisis4

Staríčková, Z.: Accounts IAS/ IFRS in an environment of international harmonisation of accounting II..... 13

Urbaničová, M., Szpyrc, M., Gavurová, B.: Modeling of the credit non-financial companies in the Slovakia..... 26

Baláži, P.: The local tax in the UK 33

Vidová, J.: Structural policies of European Union..... 44

Romanová, D.: From historic development of knowlidges to the intellectual capital formation49

Neupauerová, Z.: Gender bugeting at the local level..... 59

REVIEW

Konštiak, P.: Kita, P.: Obchodná prevádzka, Praktikum. Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. 66

Special dictionary

Vidová, J.: Economic policy of European union 67

Elena Fifeková¹

Abstrakt

Eurozóna, ale aj celá Európska únia stojí dnes pred úlohou realizovať zásadné zmeny pravidiel svojho fungovania. Súčasná kríza v eurozóne je nielen kríza dlhová, ale aj kríza inštitucionálneho prostredia, predovšetkým dodržiavania pravidiel, na ktorých bola eurozóna vytvorená. Rozsah krízy odkryl celú škálu problémov, ktoré boli pri kreovaní a rozvoji spoločenstva podcenené a ich riešenie nebolo nastoľované s potrebným dôrazom. Článok je zameraný na zhodnotenie vplyvu vybraných aspektov inštitucionálneho rámca na vznik, prehlbovanie a riešenie problémov v eurozóne. Skúmané sú tak úzke miesta inštitucionálnej kvality a ich preliatie do súčasného rozmeru krízy ako aj prístupy k riešeniu krízy.

Abstract

The Eurozone, but also the whole European Union, is now facing the task of radically changing its rules of functioning. The current Eurozone crisis is not only a debt crisis, but also a crisis of the institutional framework- mainly adherence to the rules on which the Eurozone was built. The scale of the crisis revealed a whole range of problems, which were underestimated during the creation and development of the EU and attempts to solve the problems were never serious enough. The paper aims at evaluating the impact of particular institutional aspects on the creation, deepening and solving the problems in Eurozone. It examines the bottlenecks of institutional quality and their contribution to the current crisis as well as the approaches to solving the crisis.

Kľúčové slová

eurozóna, dlhová kríza, finančná stabilita, inštitucionálna kvalita, integrácia

Key words

Eurozone, debt crisis, financial stability, institutional quality, integration

Úvod

Inštitúcie sú vymedzené ako ľudmi vytvorené obmedzenia, ktoré vnášajú štruktúru do ľudského konania. Konštruujú politickú, ekonomickú a sociálnu interakciu, vytvárajú poriadok a redukujú neistotu. Skladajú sa z formálnych obmedzení (zákony, ústava, pravidlá), neformálnych obmedzení (normy správania, tradície, zvyklosti, mentalita, obyčaje, náboženstvo, ľudské inštinkty) a spôsobu ich vynucovania (North 1991). Inštitucionálna kvalita vyžaduje nielen formovanie

¹ „Príspevok/výstup vznikol v rámci riešeného projektu OP VaV s názvom Vytvorenie excelentného pracoviska ekonomického výskumu pre riešenie civilizačných výziev v 21. storočí (ITMS 26240120032). Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“.

inštitucionálneho rámca, ale hlavne korektnosť realizácie jednotlivých pravidiel a dodržiavanie stanovených regulačných pravidiel. Práve kvalita inštitúcií môže byť odpoveďou na otázku, prečo krajiny, ktorých ekonomický rozmer je podobný, majú rozdielnu ekonomickú úroveň. Práve podcenenie inštitucionálnej kvality prehľbuje súčasnú krízu vo všetkých jej prejavoch (finančná, hospodárska, dlhová). Preto možno považovať dnešnú krízu za krízu so silným inštitucionálnym podtextom, ktorá je dôsledkom nedostatočnej koordinácie formálnych a neformálnych inštitucionálnych štruktúr, nízkeho stupňa vynútiteľnosti dodržiavania stanovených regulačných rámcov.

Inštitucionálna podviazanosť ekonomického rozvoja

Ekonomická história je vo veľkej miere príbehom inštitucionálnej evolúcie, ktorá je sekvenčná (North 1991). Rozvoj krajiny je výsledkom nielen súčasných rozhodnutí, ale taktiež je podmienený kvalitou minulých rozhodnutí (path dependence). Práve tie určujú pozíciu krajiny v ekonomickom a technologickom rozvoji a jej súčasnú konkurenčnú schopnosť. Nestačí, ak krajina disponuje porovnateľnými zdrojmi ako jej ekonomicky úspešnejší vzor, jej úspech je podmienený taktiež celým súborom faktorov, ktoré vytvárali a v súčasnosti kreujú formálne a neformálne inštitúcie. Inštitúcie sa líšia tak v ich formálnej konštrukcii, ako aj v ich neformálnej aplikácii. Predstava, že aplikovanie rovnakých pravidiel na ekonomiky s rozdielnou ekonomickou výkonnosťou, rozdielnymi štruktúrnymi charakteristikami (prípadne mechanické prenesenie formálnych pravidiel z úspešnej ekonomiky do ekonomiky menej výkonnej) sa automaticky premietne do rastu ich výkonnosti, sa spravidla ukazuje ako nesprávna. Nie všetky formálne pravidlá totiž dokážu eliminovať spoločenskú neefektívnosť, vrátane obmedzenia negatívnych vplyvov záujmových skupín pri ich kreovaní. Preto musia formálne inštitúcie rešpektovať potrebu postupnej zmeny neformálnych inštitúcií; je potrebné akceptovať jednak skutočnosť, že neformálne inštitúcie nie sú schopné prispôbiť sa bezprostredne a v krátkom čase zmenám formálnych pravidiel, a jednak že nesprávne nastavené formálne pravidlá môžu výrazným spôsobom deformovať neformálne správanie spoločnosti v zmysle poklesu spoločenskej zodpovednosti, morálky, tolerance rozmachu nepozorovanej ekonomiky a pod. To znamená, že kreovanie formálnych inštitúcií, pokiaľ nezohľadňuje aspekt neformálnych inštitúcií, nemusí priniesť pozitívne efekty vo vzťahu k ekonomickému rozvoju. Preto nie je možné preniesť „úspešný“ inštitucionálny rámec ani v čase ani v priestore a nie je možné predpokladať, že prijatie spoločných pravidiel pre heterogénne ekonomiky urýchlí proces dobiehania menej vyspelých ekonomík.

Kumulácia, resp. postupné reťazenie finančnej, hospodárskej a dlhovej krízy v súčasnom období poukazuje na skutočnosť, že vzájomná interdependencia inštitúcií a trhov v mnohých krajinách nedokázala vytvoriť prostredie žiživé dlhodobému ekonomickému rastu. Pevná viera v silu inovácií a otvoreného trhového prostredia vytvárala hlavne v 90. rokoch presvedčenie, že ekonomický rast sa stáva súčasťou doby a prípadné ekonomické poklesy budú pomerne plytké a krátkodobé. Nástup novej ekonomiky a inovácie vytvárali predstavu o nezastaviteľnom pokroku, pričom sa podcenil ich obrátený vplyv. Inovácie, ktoré tvorili reálne hodnoty, generovali mechanizmy spätnej väzby vyvolávajúce prehnané očakávania - boom, ktorý sa

napokon obrátil, keď základný systém viery, ktorý ho udržiaval, bol kontraindikovaný prebiehajúcimi udalosťami (Dudley 2011). Rozvoj novej ekonomiky podmienený informačnými a komunikačnými technológiami priniesol USA silný hospodársky rozmach s nízkou mierou inflácie a rastúcou zamestnanosťou, čo sa pozitívne prejavilo v raste domáceho dopytu, predovšetkým v tempe rastu súkromných investícií. Pozitívne očakávania smerom do budúcnosti podporovali spotrebu, spotrebitelia začali viacej utrácať, menej šetriť. Uvedená tendencia bola podporená rastom cien akcií a ostatných finančných a nefinančných aktív; presvedčenie o zvyšujúcej sa hodnote majetku obyvateľov ovplyvňovalo rast spotreby. Inovačné správanie technologických firiem vyvolalo tzv. imitačné správanie ďalších účastníkov trhu, došlo k nárastu podnikateľskej činnosti, naďalej rástli ceny akcií predovšetkým technologických firiem. Americký akciový trh hlavne v druhej polovici 90. rokov doslova explodoval. Inovácie tak na začiatku cyklu viedli k pozitívnym zmenám, vytvárali nové trhy a finančné produkty, zvyšovali atraktivnosť technologického sektora, priťahovali rizikový kapitál a v konečnom dôsledku posilňovali vieru v ekonomický rast, ktorý sa dostával nad úroveň svojej udržateľnosti. Rýchly rast úverov tesne pred vypuknutím finančnej krízy naznačoval nedostatočnú udržateľnosť podnikateľských aktivít bankového sektora. Dôsledkom bolo, že sa postupne vytvárala špekulatívna bublina, ktorá praskla začiatkom tohto storočia. Vplyv inovácií sa tak prejavil nielen v reálnej ekonomike, ale aj vo finančnom sektore (realitný boom podporovaný dostupnými úvermi a štruktúrovanými finančnými produktmi).

Podcenenie zvyšujúceho sa tlaku jednotlivých mechanizmov finančného systému viedlo k postupnému zoslabovaniu ekonomického rastu a podmienilo hĺbku hospodárskej krízy. Nedostatočná úroveň transparentnosti hlavne na trhu štruktúrovaných produktov v období krízy zvyšovala mieru neistoty a rýchlosť prelievania náklady. Preto už na začiatku krízy vyvstáva potreba posilniť finančný systém širokou škálou kontrolných a regulačných nástrojov zameraných na zlepšenie kapitálových štandardov veľkých a systémovo dôležitých finančných inštitúcií. (Dudley, 2009). Uvedená požiadavka vyžaduje oveľa dôslednejšie zachytávať riziká, ktoré vývoj finančných trhov prináša, aby bolo možné prostredníctvom pravidiel kapitálovej primeranosti lepšie odhadnúť mieru rizika, než ako je to možné v súčasnosti. V záujme obnovy rastovej dynamiky sa silne komunikuje potreba disponovať takými pravidlami, ktoré neznížia rozsah kapitálu ani v podmienkach negatívneho ekonomického a finančného vývoja a zároveň vytvoria prísnejšie regulačný rámec (vrátane možnosti použitia dodatočných nástrojov, ktoré by automaticky umožnili doplniť vlastný kapitál v čase krízy).

Napriek uvedeným skutočnostiam rozsiahle proticyklické stimulačné opatrenia zo strany vlád krajín postihnutých hospodárskou krízou nevytvorili dostatočné prorastové stimuly a regulačný rámec, ktorý by donútil trhové subjekty efektívnejšie rozkladať a riadiť svoje riziká a v konečnom dôsledku sa veľkou mierou podpísali na prehĺbení dlhovej krízy. Tak účastníci trhu, ako aj ich regulátori nedokázali v plnej miere ohodnotiť vzájomnú prepojenosť jednotlivých oblastí finančného systému a predvídať dôsledky týchto úzkych väzieb. Rozsiahle stimulačné fiškálne a menové opatrenia prispeli k prehĺbeniu dlhovej krízy, ktorá opätovne naskladá požiadavku prijatia razantných stabilizačných opatrení, vedúcich k ozdraveniu finančného sektora.

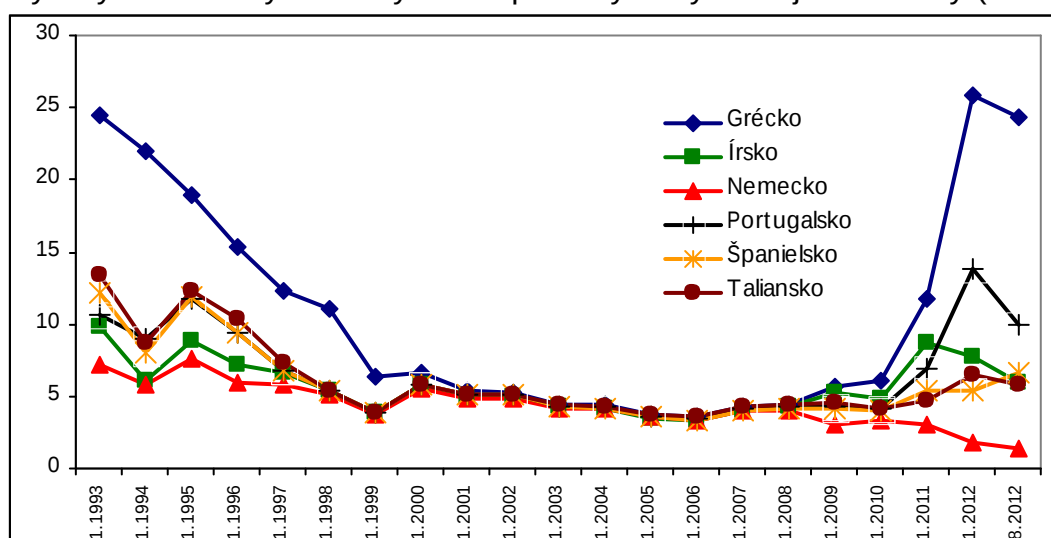
Kríza eurozóny

Kríza v eurozóne je nielen kríza dlhová a kríza dôvery, ale aj kríza jej vnútorného usporiadania a hospodárskych pravidiel (Janáčková, 2010). Vo svojej podstate tak predstavuje inštitucionálny problém v zmysle nedostatočnej prepojenosti jednotnej menovej politiky a fiškálnej zodpovednosti, ktorá zostala na úrovni členských štátov pri neexistencii centrálnej fiškálnej authority.

Od vzniku HMÚ projekt spoločnej meny rámcovoval pohľad na všetky jej krajiny - krajiny, ktoré sa nachádzali vo vnútri zoskupenia, boli považované z pohľadu investorov za bezpečné, sila eura vytvárala záruku návratnosti investícií. Skutočnosť, že krajina bola súčasťou stabilného celku, nevytvárala dostatočný tlak na hodnotenie národnej kondície v úrovni konkurenčnej schopnosti krajiny. Príslušnosť k eurozóne umožňovala uvedeným krajinám takmer jedno desaťročie odsúvať riešenie štruktúrnych problémov a profitovať na bezproblémovom prístupe k zdrojom, podmienky na získanie ktorých zastrešovalo ich členstvo v eurozóne.

V oblasti hodnotenia kreditného rizika bola eurozóna posudzovaná ako celok, došlo takmer k unifikovanému pohľadu na jednotlivé krajiny bez ohľadu na úroveň ich konkurenčnej schopnosti (vrátane dosahovanej úrovne jednotlivých stabilizačných indikátorov). V priebehu rokov 2000-2008 došlo ku konvergencii kreditného rizika, výnosy desaťročných štátnych dlhopisov súčasných problémových krajín eurozóny a Nemecka sa pohybovali takmer na rovnakej úrovni (graf 1). To viedlo v konečnom dôsledku k masívnej úverovej bubline, ktorá sa podpísala na súčasnom rozmere dlhovej krízy.

Graf 1: Výnosy desaťročných štátnych dlhopisov vybraných krajín eurozóny (v %)

Prameň: ECB, Statistical Data Warehouse.

Harmonizácia makroekonomických parametrov v rámci eurozóny (vymedzená Paktom stability a rastu), ktorá mala zabezpečiť predovšetkým postupné zladovanie ekonomík, v doterajšom vývoji nepriniesla požadovaný efekt, v dôsledku čoho sa eurozóna stále viac vzdďľuje od tzv. optimálnej menovej oblasti. Inštitucionálne

rámce v oblasti plnenia podmienok Paktu stability a rastu na jednej strane zaväzovali jednotlivé krajiny správať sa fiškálne zodpovedne, mať fiškálne stimuly pod kontrolou, avšak nedostatočná vymožitelnosť dodržiavania kritériálnych podmienok viedla k ich postupnému oslabovaniu a zmierňovaniu (napr. zmiernenie rozpočtových pravidiel z iniciatívy Francúzska a Nemecka) a vytvárala priestor pre fiškálnu nezodpovednosť viacerých krajín už v predkrízovom období.

Uplatňovanie proticyklickej fiškálnej politiky v období ekonomického rastu nebolo realizované vo všetkých krajinách s rovnakou intenzitou, resp. v niektorých krajinách nebolo realizované takmer vôbec, o čom vypovedá vývoj salda verejných rozpočtov upravených o cyklický vývoj ekonomík (tabuľka 1). Rastúce štrukturálne saldo naznačuje, že viaceré krajiny eurozóny dlhodobo nerealizovali obozretnú fiškálnu politiku a v značnej miere stimulovali domáci dopyt aj v čase ekonomického rastu.

Tabuľka 1: Štrukturálna bilancia vybraných krajín eurozóny

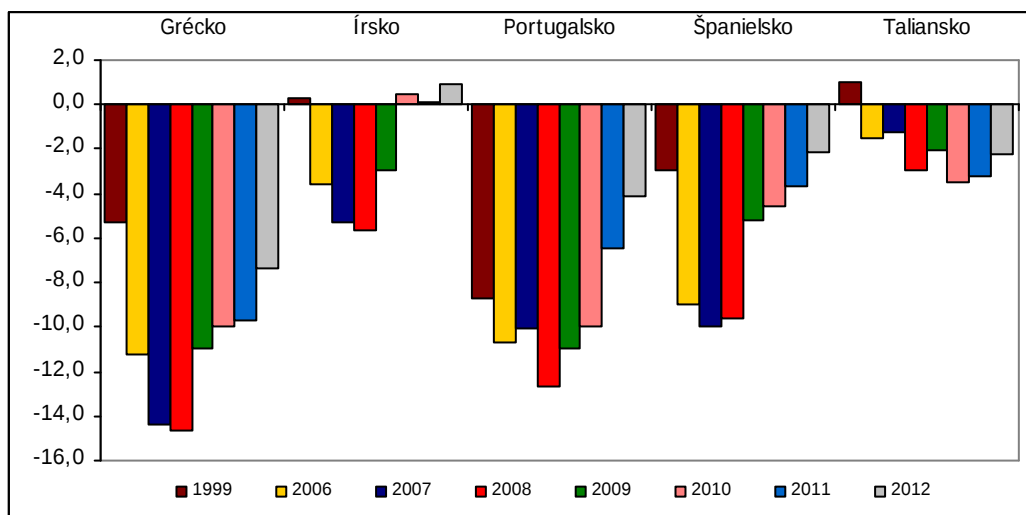
		1999	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Grécko	Reálny rast HDP (v %)	3,4	2,3	5,5	3,5	-0,2	-3,1	-4,9	-7,1
	Štrukturálna bilancia*	-1,3	-6,7	-8,7	-10,6	-13,9	-18,6	-12,1	-8,3
Írsko	Reálny rast HDP (v %)	11,1	5,9	5,4	5,4	-2,1	-5,5	-0,8	1,4
	Štrukturálna bilancia*	-	-3,2	-4,3	-7,8	-11,9	-11,0	-9,3	-7,7
Portugalsko	Reálny rast HDP (v %)	4,1	0,8	1,4	2,4	0,0	-2,9	1,4	-1,7
	Štrukturálna bilancia*	-3,1	-6,1	-3,8	-4,1	-5,3	-9,3	-9,0	-6,6
Španielsko	Reálny rast HDP (v %)	4,7	3,6	4,1	3,5	0,9	-3,7	-0,3	0,4
	Štrukturálna bilancia*	-1,0	-1,6	-1,3	-1,1	-5,0	-9,0	-7,3	-7,5
Taliansko	Reálny rast HDP (v %)	1,5	0,9	2,2	1,7	-1,2	-5,5	1,8	0,4
	Štrukturálna bilancia*	-2,0	-5,2	-4,1	-3,3	-3,5	-3,6	-3,3	-3,4

* v % HDP

Prameň: Eurostat, MMF, World Economic Outlook Database, apríl 2012.

Rozdiely vo výške dopytových stimulov viedli nielen k diferencovaným tempám ekonomického rastu, ale aj k rozdielnemu vývoju v oblasti vonkajšej ekonomickej rovnováhy. Ak sa pozrieme na vývoj bežného účtu platobnej bilancie tých krajín eurozóny, ktoré sa dnes dostávajú do problémov s udržateľnosťou verejných financií, vidíme, že hlavne v prípade Grécka, Portugalska a Španielska bol ich vývoj poznačený vonkajšou nerovnováhou ešte v období pred finančnou a hospodárskou krízou. Krajiny tak vysielali jasný signál o tom, že ich ekonomický výkon nie je schopný pokryť potreby ekonomiky a ich domáce úspory nepokrývajú investičné aktivity a na financovanie svojho rozvoja potrebujú zahraničné zdroje (graf 2).

Graf 2: Vývoj bežného účtu platobnej bilancie v ohrozených krajinách eurozóny (v % HDP)

Prameň: MMF, World Economic Outlook Database, apríl 2012.

Z uvedených skutočností vyplýva, že dôraz na projekt spoločnej meny dlhodobo prekryval aj ďalšie problémy vývoja nielen reálnej ekonomiky v dnes problémových krajinách, ale európskeho finančného sektora. Tesne pred vypuknutím finančnej krízy totiž rýchly rast úverov naznačoval nedostatočnú udržateľnosť podnikateľských aktivít bankového sektora, čo malo za následok, že od vypuknutia krízy mnohé štáty museli zachraňovať zadlžené banky a preberali ich dlhy. Recipročná výpomoc – štát zachraňoval banky, banky nakupovali vládne dlhopisy – prestala v dôsledku prehĺbujúcej sa finančnej krízy prinášať prospech. V dôsledku dlhovej krízy sa stal vládny dlh (držaný bankami) pre banky veľkou záťažou - rastúce rizikové prirážky na vládne dlhopisy zaťažili nielen rozpočtovú situáciu vlád, ale zhoršili aj situáciu bankového sektora. Postupne sa vytvoril negatívny kruh nízkej ekonomickej výkonnosti, finančnej zraniteľnosti a fiškálnej nestability. Zároveň hospodársky pokles v ohrozených krajinách eurozóny zvyšuje ich dlhový pomer, prehĺbuje nedôveru trhov, stupňuje averziu k riziku a zhoršuje podmienky financovania štátneho aj súkromného sektora. V súčasnom období je preto ekonomický vývoj sprevádzaný stredno a dlhodobým štruktúrnym prispôbením, ktoré zahŕňa zníženie úverov v ekonomike (deleveraging) a regulatórnu reformu finančného trhu, pričom v ohrozených krajinách je dostupnosť úverových zdrojov oveľa nižšia a úvery sú drahšie ako v ekonomicky stabilnejších krajinách. Uvedená skutočnosť má za následok, že sa prehĺbujú divergenčné tendencie v oblasti konkurencieschopnosti v priestore eurozóny. V konečnom dôsledku dlhová kríza nielenže narušila dôveru v udržateľnosť verejných financií a zvýšila náklady na obsluhu verejného dlhu ohrozených krajín eurozóny, ale nastolila ako neodkladný problém riešenie situácie v bankovom sektore mnohých krajín.

Zmena pravidiel k lepšiemu?

Hĺbka problémov, s ktorými eurozóna a jej finančný sektor v súčasnom období zápasí, vyvoláva potrebu zásadnej zmeny pravidiel jej fungovania, nakoľko opatrenia smerované iba na riešenie akútnych problémov ohrozených krajín sa ukazujú ako

nedostatočné. Finančná pomoc ohrozeným krajinám (vytvorenie Európskeho nástroja finančnej stability a následne Európskeho stabilizačného mechanizmu - ESM) narazila na základné pravidlá fungovania EÚ vymedzené Lisabonskou zmluvou (každá krajina sama ručí za svoje dlhy) a porušená je aj zásada, že Európska centrálna banka nenakupuje dlhopisy vlád členských štátov a nepodieľa sa na spolufinancovaní ich dlhov. Porušenie právneho rámca – pôvodný bail-out Grécka ostatnými európskymi krajinami a spustenie programu nákupu štátnych dlhopisov Európskou centrálnou bankou - zneistilo stabilitu inštitúcií a pravidiel a vyžaduje ich korekciu, resp. zmenu.

Zmena regulačného rámca eurozóny je v prvom rade zameraná na posilnenie rozpočtovej stability jednotlivých krajín a dodržiavanie ďalších makroekonomických stabilizačných kritérií. V súlade s uvedenými požiadavkami bol prijatý súbor právnych predpisov (tzv. six-pack), na základe ktorého je od začiatku roka 2012 v časových úsekoch tzv. európskeho semestra vykonávaný dohľad nad kvalitou makroekonomických (vrátane fiškálnych) a štrukturálnych politík. Boli prijaté opatrenia na posilnenie pravidiel Paktu stability a rastu predovšetkým v oblasti rozpočtového dohľadu, ktoré predpokladajú zavedenie pravidla vyrovnaného rozpočtu do vnútroštátnych právnych predpisov. V marci 2012 členské štáty EÚ (s výnimkou Spojeného kráľovstva a Českej republiky) podpísali Zmluvu o stabilite, koordinácii a správe v hospodárskej a menovej únii (tzv. fiškálny kompakt), ktorá posilňuje fiškálne riadenie, prehľbuje a centralizuje integračné procesy.

Spoločná menová zodpovednosť nielenže vyžaduje užšiu hospodársku a finančnú integráciu, vytvára tlak na odstránenie väzby medzi štátnym a bankovým dlhom, ale zvyšuje aj možnosť cezhraničných dopadov v prípade bankových kríz (EK, 2012a). Základným rámcom na ozdravenie bankového sektora, posilnenie stability a vytvorenie podmienok pre obnovu ekonomického rastu je návrh plánu na vytvorenie bankovej únie. Jej kľúčovým prvkom je jednotný mechanizmus dohľadu s priamym dohľadom nad bankami v záujme prísneho a nestranného presadzovania prudenciálnych pravidiel a vykonávania účinného dohľadu nad cezhraničnými bankovými trhmi, týkajúcich sa kapitálových požiadaviek na banky a likvidity bánk (EK 2012b). Podľa plánu na vytvorenie bankovej únie by po zavedení jednotného mechanizmu dohľadu mal ESM získať možnosť priamo rekapitalizovať banky. Vytvorenie bankovej únie významne posilňuje právomoci ECB v oblasti kľúčových úloh dohľadu nad úverovými inštitúciami v členských štátoch eurozóny a Európskeho orgánu pre bankovníctvo (zriadeného v novembri 2010). Ďalším z opatrení plánu na vytvorenie bankovej únie je harmonizácia ochrany vkladov prostredníctvom financovania systémov ochrany vkladov ex ante, do ktorého by prispievali banky, a povinného nástroja na poskytovanie pôžičiek medzi vnútroštátnymi systémami. V záujme posilnenia stability bankového sektora a predchádzania možným finančným krízam v budúcnosti sa v rámci plánu na vytvorenie bankovej únie predpokladá vytvorenie spoločného rámca pravidiel a právomocí, čo vyžaduje od členských štátov zriadenie fondu na riešenie problémov ex ante. Rovnako ako v predchádzajúcom prípade by prispievateľmi do fondu boli banky, pričom systém predstavuje povinný nástroj na vzájomné poskytovanie pôžičiek medzi vnútroštátnymi systémami na základe vopred stanovených limitov.

Napriek skutočnosti, že plán na vytvorenie bankovej únie prináša mnohé pozitívne prvky a vytvára rámec pre stabilitu bankového sektora, jeho súčasná podoba prináša mnohé riziká, ktoré môžu mať negatívne dopady na zodpovedne hospodáriace finančné inštitúcie.

Ako pozitívum sa javí zvýšený dôraz na spoločnú reguláciu európskych bánk, čo eliminuje možnosť zmäkčovania pravidiel obozretného podnikania zo strany národných bankových regulátorov. Úzkym miestom centralizácie bankového dohľadu však môže byť skutočnosť, že ECB podcení riziko možnosti prečerpávania zdrojov do materských bánk, ktorých hospodárenie nie je v plnom rozsahu s pravidlami obozretného podnikania, čo by predovšetkým v prípade krajín, ktorých banky majú zahraničných vlastníkov mohlo znamenať výrazný odliv kapitálu z krajiny. Obavy vyvoláva taktiež možnosť priameho použitia prostriedkov ESM na rekapitalizáciu bánk, nakoľko uvedené opatrenie môže viesť jednak k zníženiu národnej zodpovednosti v prípade ručenia za prostriedky, ktoré budú poskytnuté prostredníctvom ESM na záchranu bánk, a jednak zužuje priestor na to, aby veritelia bánk niesli zodpovednosť za svoje nesprávne investičné rozhodnutia. ESM by v prípade takejto konštrukcie neistil iba dlhy jednotlivých krajín, ale istil by aj dlhy bánk týchto krajín a v konečnom dôsledku nezodpovedných investorov. Ďalším problémom je skutočnosť, že predbežné obmedzenie objemu prostriedkov ESM nie je dostatočnou zárukou proti jeho možnému navyšovaniu, nakoľko zmluva o ESM obsahuje mechanizmus, ktorý umožňuje prostriedky na záruky navýšiť. Samotný ESM tak do veľkej miery otvára priestor na zadlžovanie prispievajúcich krajín, ktoré si v záujme riešenia dlhov ohrozených krajín musia požičiavať, čo vo veľkom rozsahu zvyšuje morálny hazard uvedenej operácie - vysoká zadlženosť niekoľkých krajín núti ostatné krajiny k vyššiemu zadlžovaniu, čím sa môže vytvoriť špirála nerovnováh, ktorá stiahne eurozónu do dlhodobého poklesu. Úzkym miestom vytvárania bankovej únie je aj tvorba reštrukturalizačných fondov a spoločnej ochrany vkladov, čím môžu byť postihnuté predovšetkým zodpovedne hospodáriace krajiny a ich subjekty. V súčasnom období totiž tvorba fondov na ochranu vkladov nie je unifikovaná, jednotlivé krajiny majú rozdielny stupeň ochrany vkladov a hlavne rozdielnu schopnosť kryť úspory zdrojmi z národných fondov na ochranu vkladov. Vytvorenie spoločného fondu môže znevýhodniť práve tie krajiny, ktoré doteraz pristupovali zodpovedne k tvorbe prostriedkov na ochranu vkladov (vrátane Slovenska) a umožní prerozdeliť zdroje v prospech krajín, ktoré pristupovali laxnejšie k plneniu danej povinnosti. Diferencovaná bonita bankového sektora v jednotlivých krajinách môže zároveň spôsobiť, že krajiny s problémovým bankovým sektorom a nízkym stupňom krytia vkladov budú zvýhodnené násobne. Zdroje na zabezpečenie vkladov budú použité aj v krajinách s bankovým sektorom, ktorého obozretné podnikanie je hlboko pod stanovené kritériálne parametre, a krajiny, ktoré majú zdravý bankový sektor (ozdravený napr. ako v prípade Slovenska aj za výraznej účasti verejných zdrojov), budú zdieľať zodpovednosť za cudzie bankové dlhy. Pri možnosti politického tlaku na zmenu pravidiel spoločného zabezpečenia vkladov (čo doterajší vývoj preukazuje) existuje možnosť, že obmedzenie prelievania problémov z jednej krajiny do druhej nebude minimalizované. Problematickým sa javí taktiež možnosť zabrániť zneužívaniu reštrukturalizačných fondov a zabezpečovania vkladov na krytie strát, ktoré spoločnou reguláciou vznikli.

Záver

Podcenenie inštitucionálneho rámca pri podpore ekonomického rastu viedlo v ostatných rokoch k vytvoreniu priestoru pre vznik a prehľbovanie krízových javov. Kríza poukázala na skutočnosť, že ani kvalitný inštitucionálny rámec nedokáže vytvoriť v spoločenstve heterogénnych ekonomík rovnaké rozvojové podmienky. Osobitne sa táto skutočnosť prejavila v prostredí eurozóny, kde nedostatočná vynútiteľnosť pravidiel, na ktorých bola eurozóna vytvorená, viedla k divergencii nielen v oblasti konkurenčnej schopnosti jednotlivých krajín, ale predovšetkým k rozdielnej úrovni plnenia nominálnych konvergenčných kritérií. Iba samotná viera, že členstvo krajiny v eurozóne bude zárukou jej zodpovedného správania v zmysle dodržiavania pravidiel Paktu stability a rastu, sa ukázala ako omyl. Obdobie ekonomického rastu viaceré krajiny nevyužili na konsolidáciu verejných financií a napriek ekonomickému rastu vykazovali značné štrukturálne deficity.

Projekt spoločnej meny a dôvera v euro dokázali v predkrízovom období prekryť štrukturálne problémy viacerých krajín a umožnili im realizovať hospodársky rozvoj za podmienok, ktoré nezodpovedali ich ekonomickému výkonu a na druhej strane vytvorili priestor pre súčasnú hĺbku dlhovej krízy v eurozóne. Pretrvávajúca zraniteľnosť finančného systému, vysoká volatilita na trhoch, riziko prelievania nákazy v rámci krajín a taktiež štrukturálna nesúrodosť eurozóny vyžadujú riešenie v podobe zvýšenia kvality inštitucionálneho usporiadania - nielen eurozóna, ale aj celá Európska únia dnes stojí pred úlohou zásadnej prestavby svojho inštitucionálneho prostredia. Zmena inštitucionálneho rámca sa opiera o potrebu vytvoriť efektívny systém regulácie a dohľadu nad finančným sektorom eurozóny a kreovať systém nástrojov, ktoré umožnia včas identifikovať finančnú zraniteľnosť jednotlivých krajín.

Použitá literatúra

- [1] ECB (2012) Statistical Data Warehouse.
- [2] Európska komisia (2012a): Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. A Roadmap towards a Banking Union.
- [3] Európska komisia (2012b): Council Regulation conferring specific tasks on the European Central Bank concerning policies relating to the prudential supervision of credit institutions.
- [4] Európska komisia (2012): Issues Note Banking Union / single Supervisory Mechanism.
- [5] Eurostat (2012): National accounts. MMF (2012): World Economic Outlook Database, apríl 2012.
- [6] Dudley, W. C. (2011): Financial Stability and Economic Growth. Remarks at the 2011 Bretton Woods Committee International Council Meeting: Washington, D.C.
- [7] Dudley, W.C. (2009): Some lessons from the crisis. Federal Reserve Bank of New York: New York.
- [8] MMF (2012): World Economic Outlook Database, apríl 2012.
- [9] Janáčová, S.: Krize eurozóny a dlhová krize vyspělého světa. CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, Praha 2010. ISBN 978-80-86547-95-4. 99. str.

- [10] North, D. C.(1991): Institutions. The Journal of Economic Perspectives, Vol. 5, No. 1, pp. 97-112.
- [11] North, D. C. (1994): Economic Performance Through Time. The American Economic Review, Vol. 84, No. 3, pp. 359-368.
- [12] Thirlwall, A. P. (2011): Economics of development . Theory and evidence. (9. vydanie). Palgrave Macmillan.
- [13] Wight, J.B. (2011): Public Policy, Human Instincts, and Economic Growth. The Independent Review, v. 15, n. 3, pp. 351–365.
- [14] Obadi, S. M. a kol. (2012). Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: Medzi stagnáciou a oživením. Ekonomický ústav SAV. ISBN 978-80-7144-197-7.
- [15] MMF (2012): World Economic Outlook Database, apríl 2012.

Kontaktné údaje

Ing. Elena Fífešková, PhD.

Katedra hospodárskej politiky, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava

ÚČTOVNÁ ZÁVIERKA IAS/IFRS V PODMIENKACH MEDZINÁRODNEJ HARMONIZÁCIE ÚČTOVNÍCTVA – II.

ACCOUNTS IAS / IFRS In an environment of international harmonization of accounting – II.

ZUZANA STARÍČKOVÁ

ABSTRAKT

Obsahom príspevku je priblíženie účtovnej závierky ako z pohľadu platnej slovenskej legislatívy, tak aj z pohľadu medzinárodných účtovných štandardov IAS/IFRS vo svetovom prostredí, účtovná závierka zostavená podľa medzinárodných účtovných štandardov, jednotlivé účtovné výkazy a porovnanie so slovenskou právnou úpravou, zavedenie prvej aplikácie medzinárodných účtovných štandardov do praxe.

ABSTRACT

The content of the paper is to approach financial statements from the perspective of the Slovak legislation, and too from the perspective of international accounting standards IAS /IFRS in the global environment, financial statements prepared in accordance with international accounting standards, the individual financial statements and compared with the Slovak legislation, the introduction of the first applications international accounting standards into practice.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Medzinárodná harmonizácia účtovníctva, medzinárodné účtovné štandardy, účtovná závierka, Medzinárodné štandardy pre finančné vykazovania, finančné výkazníctvo, finančné výkazy, prvá aplikácia IFRS

KEYWORDS

International harmonization of accounting, international accounting standards, financial statements, International Financial reporting, financial reporting, financial statements, the first application of IFRS

ÚVOD

Ekonomické zmeny a tiež rastúci trend globalizácie v posledných desaťročiach vedú k nárastu dopytu po zrozumiteľných a spoľahlivých finančných informáciách o podnikoch rôznych štátov a po ich porovnateľnosti. Harmonizácia účtovníctva by mala zabezpečiť, že rovnaké podnikové situácie a ekonomické správanie je vo všetkých ročných účtovných závierkach zobrazené rovnakým spôsobom, čo by malo viesť k zlepšeniu porovnateľnosti podnikových finančných informácií v ročných účtovných závierkach z nadnárodného hľadiska. Jednou z takýchto podmienok pre podniky so zahraničnou účasťou je možnosť zostavenia účtovnej závierky podľa medzinárodných štandardov IAS/IFRS. Európska únia má snahu o priblíženie národných legislatív v oblasti účtovníctva a v rámci svojej hospodárskej politiky schvaľuje a odporúča medzinárodné účtovné štandardy a medzinárodné štandardy pre finančné vykazovanie, ktorými sa podniky riadia pri zostavovaní účtovných závierok.

ÚČTOVNÁ ZÁVIERKA PODĽA IAS/IFRS

Medzinárodný účtovný štandard IAS 1 – Prezentácia účtovnej závierky definuje účtovnú závierku ako štruktúrovanú prezentáciu finančnej situácie a finančnej výkonnosti účtovnej jednotky. Cieľom účtovnej závierky je poskytnúť informácie o finančnej situácii, finančnej výkonnosti a peňažných tokoch účtovnej jednotky, ktoré sú pre široký okruh používateľov užitočné pri prijímaní ekonomických rozhodnutí. Toto možno dosiahnuť poskytnutím informácií v účtovnej závierke, ktoré sa týkajú nasledujúcich položiek, ktoré účtovná jednotka vykazuje v účtovnej závierke:

- vlastné imanie,
- majetok,
- záväzky,
- vklady vlastníkov a rozdeľovania vlastníkom v rámci ich právomocí,
- výnosy a náklady, vrátane ziskov a strát,
- peňažné toky.

Vzhľadom na rôznorodosť a množstvo koncepcií a názorov, ktoré účtovníctvo obsahuje, bolo potrebné vypracovať určitý koncepčný rámec, ktorý by bol záväzný pri úprave obsahu a cieľov jednotlivých štandardov. Tento dokument IASB prijala v roku 2001 a účelom, pre ktorý bol vypracovaný, je pomáhať pri príprave, tvorbe a revidovaní účtovných štandardov. Ak by vznikol nesúlad medzi medzinárodným účtovným štandardom a koncepčným rámcom, prednosť pri posudzovaní danej problematiky má medzinárodný účtovný štandard.

2.1 Rámcová osnova

Rámcová osnova je teoretickým základom medzinárodných štandardov a tiež východiskom na ich tvorbu:

- v účtovnej závierke vymedzuje jej ciele a účel, charakterizuje základné pojmy, je nápomocná zostavovateľom a tiež národným inštitúciám pri zapojení sa do medzinárodnej harmonizácie účtovníctva,
- rámcová osnova charakterizuje účtovnú závierku aj kvalitatívne a to tým spôsobom, že vymedzuje účtovné zásady, ktoré je nutné rešpektovať pri zostavení účtovnej závierky. Tieto účtovné zásady môžeme chápať ako pravidlá alebo základné princípy

účetníckeho myslenia, ktoré účtovné jednotky musia rešpektovať pri vedení účtovníctva a zostavovaní účtovnej závierky.

- rámcová osnova definuje základné prvky, stanovuje pravidlá účtovania, ohodnocovania a vykazovania a tak pomáha pri zostavovaní účtovnej závierky. Taktiež špecifikuje skupiny používateľov účtovnej závierky, ktorými môžu byť investori, veritelia, zákazníci, zamestnanci, dodávatelia, verejnosť a vláda, čo súvisí s vymedzením účelu účtovnej závierky.

Pri zostavení účtovnej závierky, musíme dodržiavať základné predpoklady, ktoré vymedzuje rámcová osnova:

- aktuálny princíp, ktorý spočíva v tom, že majetok, záväzky, vlastné imanie, náklady a výnosy účtovná jednotka účtuje do toho obdobia, s ktorým časovo a vecne súvisia,
- princíp nepretržitého fungovania účtovnej jednotky, t.j. ak by vznikli pochybnosti, že účtovná jednotka nedodrží tento princíp, v tom prípade ich v účtovnej závierke musí zverejniť. Pre posúdenie nepretržitosti sú dôležité údaje o budúcnosti, ktorú predstavuje 12 mesiacov od konca obdobia vykazovania.

Pri zostavovaní účtovnej závierky treba dodržiavať tieto základné kvalitatívne charakteristiky:

- spoľahlivosť – informácia je spoľahlivá vtedy, ak je správna a verne vyjadruje dané skutočnosti,
- zrozumiteľnosť – informácie musia byť zverejňované v jasnej a logickej forme, aby používateľ účtovnej závierky porozumel údajom, ktoré obsahuje a mohol ich prakticky použiť,
- porovnateľnosť – informácie v účtovnej závierke je možné porovnávať s podobnými údajmi v čase a tým sledovať vývoj účtovnej jednotky, ale aj iných podnikov v odvetví a
- relevantnosť – účtovná závierka musí obsahovať aktuálne a podstatné informácie.
- významnosť – táto charakteristika súvisí so zásadou relevantnosti.

2.2 Základné prvky účtovnej závierky a ich oceňovanie

Koncepčný rámec definuje tieto základné prvky účtovnej závierky:

Majetok sa charakterizuje ako budúci ekonomický úžitok účtovnej jednotky, ktorý priamo alebo nepriamo ovplyvňuje toky peňažných prostriedkov. Jeho obstarávacía cena alebo hodnota sa musí dať spoľahlivo oceniť. Majetok môže byť hmotný alebo nehmotný.

Záväzky predstavujú povinnosť podniku uskutočniť plnenie, ktoré vzniklo ako dôsledok minulých udalostí a znižujú ekonomické úžitky účtovnej jednotky.

Vlastné imanie je rozdiel majetku a záväzkov účtovnej jednotky. Zaraďujeme sem základné imanie, kapitálové vklady, fondy zo zisku, výsledok hospodárenia bežného obdobia a minulých rokov.

Náklady predstavujú zníženie ekonomického úžitku účtovnej jednotky. Vykazujeme ich vo výkaze ziskov a strát ak dôjde k zníženiu majetku alebo zvýšeniu záväzkov.

Výnosy charakterizujeme ako zvýšenie ekonomického úžitku účtovnej jednotky. Vykazujeme ich vo výkaze ziskov a strát ak dôjde k zvýšeniu majetku alebo zníženiu záväzkov a môžeme ho oceniť.

Zisk a strata predstavujú výsledok vedľajších činností účtovnej jednotky a vykazujú sa čisté, t.j. znížené o daň z príjmov.

Oceňovanie je dôležitým procesom pri zostavovaní účtovnej závierky. Predstavuje proces stanovenia peňažných súm, v ktorých sa budú jednotlivé prvky vykazovať a prezentovať v súvahe a vo výkaze ziskov a strát. Na proces oceňovania je potrebné zvoliť správnu oceňovaciu základňu.

Oceňovací základňu môže predstavovať:

- bežná obstarávacía cena – majetok oceníme cenou, za akú by bol obstaraný v súčasnosti, záväzky oceňujeme nediskontovanou sumou, ktorou by sa uhradili v súčasnosti,
- historická obstarávacía cena – majetok účtujeme v takej sume, za akú sa skutočne obstaral, pričom záväzky oceňujeme sumou protihodnoty, prijatej výmenou za splnenie povinností,
- reálna hodnota – predstavuje sumu, za ktorú by mohol byť majetok vymenený, resp. predaný alebo záväzok vysporiadaný v určitej obchodnej transakcii za obvyklých podmienok. Medzinárodné štandardy uvádzajú nasledovné spôsoby určenia fair value: prvotné ocenenie (trhová cena na aktívnom trhu), alternatívy odhadu trhovej ceny a to cena poslednej transakcie, súčasná hodnota budúcich peňažných tokov alebo cena podobného majetku,
- súčasná hodnota – v prípade majetku ide o diskontovanú sumu peňažných prírastkov v budúcnosti, záväzky oceňujeme diskontovanou sumou budúcich čistých peňažných úbytkov,
- realizačná hodnota (hodnota vysporiadania) – majetok oceníme sumou, za ktorú by sa predal v súčasnosti, záväzky sa oceňujú hodnotou vysporiadania, teda sumou, ktorá sa očakáva ako ich úhrada.

2.3 Prvé uplatnenie IFRS

Prvé uplatnenie Medzinárodných štandardov pre finančné vykazovanie - IFRS 1 stanovuje všetky prechodné požiadavky a možné výnimky pri prvom uplatnení IFRS.

Otváraciu súvahu zostavujeme k dátumu prechodu na IFRS, ktorým je začiatok najskoršieho porovnateľného obdobia prezentovaného na základe IFRS. Zvolíme účtovné metódy a účtovné zásady podľa štandardov IFRS, ktoré sú účinné k dátumu vykazovania. Všeobecne tieto účtovné zásady a účtovné metódy treba uplatniť spätne pri príprave otváraciej súvahy a vo obdobiach prezentovaných na základe štandardov IFRS.

V tejto súvislosti sú možné viaceré výnimky zo všeobecných požiadaviek na spätné uplatnenie účtovných metód a účtovných zásad podľa IFRS. V niektorých prípadoch je zakázaná spätná aplikácia zmien v účtovných metódach a účtovných zásadách. Prvé uplatnenie IFRS sa môže prvotne vykázať buď v ročnej závierke alebo v účtovnej závierke v priebehu roka. Na rozdiel od IFRS v Slovenskej republike neexistuje analogický predpis.

2.4 Štruktúra účtovnej závierky

Podľa medzinárodného účtovného štandardu IAS 1 – Prezentácia účtovnej závierky účtovná jednotka musí v rámci účtovnej závierky zostavovať tieto výkazy:

- 1) výkaz finančnej situácie ku koncu obdobia – Súvaha,
- 2) výkaz komplexného výsledku,
- 3) výkaz zmien vlastného imania,
- 4) výkaz o peňažných tokoch (IAS 7 – Výkaz peňažných tokov),
- 5) poznámky.

1) Výkaz finančnej situácie ku koncu obdobia – Súvaha

Významnou súčasťou účtovnej závierky je súvaha, pretože je dôležitým zdrojom informácií o finančnej situácii účtovnej jednotky a poskytuje prehľad o stave aktív a pasív účtovnej jednotky k určitému dátumu. Medzinárodné účtovné štandardy nepredpisujú striktnú formu súvahy a jednotlivé položky by mali byť zverejnené na základe pravidla významnosti, teda keď je položka tak významná, že jej neuvedenie by mohlo negatívne ovplyvniť rozhodovanie používateľa účtovnej závierky.

Medzinárodný štandard IAS 1 – Prezentácia účtovnej závierky nepredpisuje záväzné poradie a formu usporiadania položiek súvahy. Tento štandard IAS 1 len uvádza zoznam riadkových položiek, ktoré sú svojou povahou alebo funkciou sú navzájom dostatočne odlišné, aby sa mohli v súvahe uviesť oddelene:

- o investície v nehnuteľnostiach,
- o nehnuteľnosti, stroje a zariadenia,
- o finančný majetok,
- o nehmotný majetok,
- o biologický majetok,
- o investície účtované s použitím metódy vlastného imania,
- o peňažné prostriedky a peňažné ekvivalenty,
- o zásoby,
- o pohľadávky z obchodného styku a ostatné pohľadávky,
- o majetok klasifikovaný ako majetok držaný na predaj a majetok zahrnutý do skupín na vyradenie,
- o menšinový podiel prezentovaný v rámci vlastného imania,
- o záväzky zaradené do skupín na vyradenie,
- o upísané základné imanie a fondy pripisované vlastníkom materskej spoločnosti,
- o finančné záväzky,
- o záväzky a pohľadávky pre splatnú daň v zmysle štandardu IAS 12 Dane z príjmov,
- o záväzky z obchodného styku a ostatné záväzky,
- o odložené daňové záväzky a odložené daňové pohľadávky v zmysle IAS 12,
- o rezervy.

Najčastejšie uvádzanými položkami v súvahe sú krátkodobý a dlhodobý majetok, krátkodobé a dlhodobé záväzky a vlastné imanie. Uvádzajú sa v poradí ich likvidity, aby tak súvaha poskytovala spoľahlivejšie informácie.

Podľa IAS 1 krátkodobý a dlhodobý majetok definujeme takto: krátkodobý majetok je taký, ktorého realizácia sa očakáva v rámci bežného prevádzkového cyklu podniku, je určený na obchodovanie, sú to peňažné prostriedky alebo peňažné ekvivalenty, s výnimkou prípadov, ak je zamerané výmene majetku alebo jeho použitiu na splatenie záväzku 12 mesiacov po období vykazovania. Majetok, ktorý nespĺňa uvedené podmienky považujeme za dlhodobý.

IAS 1 charakterizuje krátkodobé záväzky ako záväzky, ktorých úhrada sa očakáva v rámci bežného prevádzkového cyklu, sú určené na obchodovanie, ich splatnosť je do 12 mesiacov od vykazovania. Medzi krátkodobé záväzky zaraďujeme aj finančné záväzky ako kontokorentné úvery, splatné dividendy, dane z príjmov a pod. Ostatné záväzky, ktoré nespĺňajú uvedené podmienky zaraďujeme medzi dlhodobé.

Okrem likvidity by mali účtovné jednotky uplatňovať členenie týchto položiek podľa prevádzkového cyklu, pričom podľa IAS 1 je „prevádzkový cyklus čas medzi obstaraním

majetku za účelom spracovania a jeho zrealizovaním vo forme peňazí alebo peňažných ekvivalentov. V prípade, kedy nemožno presne vymedziť bežný prevádzkový cyklus účtovnej jednotky, je jeho dĺžka stanovená na 12 mesiacov.“²

Podľa medzinárodných účtovných štandardov môžeme súvahu zostaviť pomocou dvoch foriem, a to horizontálnej formy a vertikálnej formy. V horizontálnej forme sú aktíva a pasíva usporiadané vedľa seba, pričom vo vertikálnej forme sú aktíva a pasíva usporiadané pod sebou. Tejto forme hovoríme aj odpočet.

2) Výkaz komplexného výsledku

Zisk a stratu, ktoré vykážeme v rámci vlastného imania považujeme za ukazovatele finančnej výkonnosti podniku. Vznikla preto požiadavka, aby ukazovateľ finančnej výkonnosti zohľadňoval výsledok hospodárenia z výkazu ziskov a strát a zároveň aj zisk a stratu vykázané súvahovo, teda v rámci vlastného imania. Od 1. januára 2009 bol výkaz komplexného výsledku zavedený aj v IFRS (dovtedy iba US GAAP) a do určitej miery nahrádza výkaz ziskov a strát. Výkaz ziskov a strát však nebol zrušený a účtovná jednotka sa môže sama rozhodnúť, či ho bude naďalej používať.

Komplexným výsledkom podľa IAS 1 rozumieme zmenu vlastného imania počas obdobia, ktorá vzniká z transakcií a iných udalostí, s výnimkou zmien vyplývajúcich z transakcií s vlastními konajúcimi v rámci svojich právomocí ako vlastníci.

Podľa medzinárodného účtovného štandardu IAS 1 – Prezentácia účtovnej závierky, by mal výkaz komplexného výsledku obsahovať minimálne tieto riadkové položky:

- finančné náklady,
- podiel na zisku a strate pridružených podnikov a spoločných podnikov účtovaný podľa metódy vlastného imania,
- daňové náklady,
- výnosy,
- sumu, ktorá obsahuje súčet výsledku hospodárenia po zdanení z ukončených činností a výsledku hospodárenia po zdanení vykázaného pri ocenení reálnou hodnotou zníženou o náklady na predaj alebo pri vyradení aktív alebo skupiny aktív (skupín) na vyradenie, predstavujúcich ukončenú činnosť,
- výsledok hospodárenia (zisk alebo strata),
- podiel na ostatných súčiastiach komplexného výsledku pridružených podnikov a spoločných podnikov účtovaný s použitím metódy vlastného imania,
- každú zložku ostatných súčastí komplexného výsledku klasifikovanú podľa povahy,
- komplexný výsledok.

Treba uvádzať aj zložky rozdelenia zisku a straty za obdobie:

- zisk alebo strata priraditeľná menšinovému podielu a vlastníkom materskej spoločnosti,
- celkový komplexný výsledok priraditeľný menšinovému podielu a vlastníkom materskej spoločnosti.

² Medzinárodné štandardy pre finančné vykazovanie (IFRS) vrátane Medzinárodných účtovných štandardov (IAS) a interpretácií k 1.1.2007 - Zväzok 1. London, United Kingdom: Rada pre medzinárodné účtovné štandardy (IASB), 2007.

Súčasťou výkazu komplexného výsledku je výkaz ziskov a strát, ktorý obsahuje základné položky ako sú náklady, výnosy a s nimi súvisiace prínosy (zisky) a ujmy (straty).

Prínosy a ujmy môžeme charakterizovať ako výsledky vedľajších činností účtovnej jednotky, ktoré sa vykazujú vo výkaze ziskov a strát alebo v súvahe, ako samostatná zložka vlastného imania.

Prínosy teda zisky môžu vzniknúť v prípade predaja dlhodobého majetku, ak účtovná jednotka dosiahne zisk z predaja alebo zo zvýšenia hodnoty majetku pri jeho precenení, zo zvýšenia hodnoty cenných papierov pri ich precenení a zo zvýšenia výmenného kurzu cudzej meny pri dlhodobých pôžičkách.

Ujmy alebo straty môžu vzniknúť v prípade predaja dlhodobého majetku, ak účtovná jednotka dosiahne stratu z predaja alebo zo zníženia hodnoty majetku pri jeho precenení, zo zvýšenia výmenného kurzu cudzej meny pri dlhodobých pôžičkách a zo zvýšenia hodnoty cenných papierov pri ich precenení. Účtovná jednotka by mala robiť analýzu nákladov, ktorú by mala prezentovať vo výkaze komplexného výsledku alebo v samostatnom výkaze ziskov a strát. Rozoznávame tieto formy analýzy nákladov:

- druhové členenie, kedy účtovná jednotka sleduje náklady podľa ich druhu, charakteru, lebo v momente spotreby nie je presne známy účel ich vynaloženia. Je to jednoduchý spôsob, ktorý sa používa pri medzinárodných štandardoch, aj pri slovenskej právnej úprave,
- účelové členenie, kedy účtovná jednotka vykazuje spotrebu ekonomických zdrojov v čase uskutočnenia tejto spotreby ako výdavok. Spotreba sa stane nákladom až v čase potvrdenia účelovej väzby medzi spotrebou a vlastnou podnikateľskou činnosťou, teda v momente predaja. Pri tomto spôsobe podnik zvlášť zverejňuje svoje náklady na predaj.

Výkaz komplexného výsledku môže účtovná jednotka prezentovať dvojakým spôsobom:

- v jednom výkaze,
- v dvoch výkazoch – výkaz ziskov a strát je v tomto prípade samostatným výkazom a druhý výkaz začína ziskom alebo stratou a pokračuje ostatným súčastami komplexného výsledku.

3) Výkaz zmien vlastného imania

Výkaz zmien vlastného imania sa podľa slovenskej právnej úpravy nezostavuje a je súčasťou poznámok. V rámci medzinárodných účtovných štandardov ho upravuje IAS 1 – Prezentácia účtovnej závierky, ktorý vymedzuje tieto položky výkazu zmien vlastného imania:

- komplexný výsledok spolu za obdobie, v ktorom sú oddelene uvedené celkové sumy priraditeľné vlastníkom materskej spoločnosti a menšinovému podielu,
- sumy transakcií s vlastními konajúcimi v rámci svojich právomocí ako vlastníci, samostatne zobrazujúc vklady vlastníkov do vlastného imania a sumy rozdelené vlastníkom,
- vplyvy retrospektívneho uplatnenia alebo retrospektívnej zmeny vykazovania, ktoré boli vykázané v zmysle IAS 8 – Účtovná politika, zmeny v účtovných odhadoch a chyby pri každej zložke vlastného imania,
- zosúladenie účtovnej hodnoty k začiatku a ku koncu obdobia pri každej zložke vlastného imania, pričom sa osobitne zverejní každá zmena.

Štandard IAS 1 bol novelizovaný v roku 2007, kedy došlo k zmene vo forme zostavovania výkazu zmien vlastného imania. Pred novelou mala účtovná jednotka na výber dve formy výkazu a to Výkaz o zmenách vo vlastnom imaní, ktorý zahŕňal všetky zmeny vo vlastnom imaní a Výkaz uznaných nákladov a výnosov, ktorý zahŕňal zmeny vlastného imania nevyplyývajúce z kapitálových transakcií s vlastníkami. Tento výkaz sa viaže na novelu IAS 19 – Zamestnanecké pôžitky z roku 2004.

Po novelizácii IAS 1 od r. 2009 už nemá účtovná jednotka možnosť výberu výkazu, ale musí vykazovať všetky zmeny vlastného imania, aj tie, ktoré vyplývajú z kapitálových transakcií s vlastníkami.

4) Výkaz o peňažných tokoch

Informácie o finančnej situácii podniku a o jeho schopnosti generovať peňažné prostriedky sú pre používateľov účtovnej závierky veľmi dôležité, lebo hovoria o tom, či účtovná jednotka dokáže z dlhodobého hľadiska existovať. Výkaz o peňažných tokoch je teda významnou časťou účtovnej závierky, aj keď v účtovnej závierke podľa slovenských právnych predpisov je iba súčasťou poznámok. Tento výkaz upravuje štandard IAS 7 – Výkazy peňažných tokov.

V súvislosti s výkazom o peňažných tokoch je potrebné charakterizovať niektoré pojmy. Za peňažné prostriedky považujeme peniaze v hotovosti a vklady v bankách. Peňažné ekvivalenty chápeme ako krátkodobé a vysoko likvidné investície, ktoré môžeme ľahko zameniť za hotovosť, časový horizont ich splatnosti je krátky a tiež môžu byť určené na dočasné uloženie voľných prostriedkov, a tým sú v prípade potreby k dispozícii. Peňažné toky sú prírastky alebo úbytky peňažných prostriedkov alebo peňažných ekvivalentov.

IAS 7 stanovuje sledovanie peňažných tokov podľa jednotlivých činností, na základe ktorých je možné posúdiť ako jednotlivé činnosti účtovnej jednotky ovplyvňujú jej finančnú situáciu:

- „finančné činnosti, ktorých výsledkom je zmena výšky a štruktúry pasív účtovnej jednotky, napr. emitovanie a spätný nákup cenných papierov, výdavky na obstaranie a splácanie záväzkov v súvislosti s finančným prenájomom,
- investičné činnosti, ktoré sa týkajú nadobúdania a vyradovania dlhodobých aktív a iných investícií (ktoré nie sú peňažnými ekvivalentmi), napr. výdavky na obstaranie majetku, majetkových a dlžných cenných papierov a podielov v spoločných podnikoch, príjmy z predaja majetku, pôžičky, úvery a pod.,
- prevádzkové činnosti, ktoré sú buď základnými činnosťami, podieľajúcimi sa v najväčšej miere na generovaní výnosov, alebo činnosťami, ktoré nemajú charakter finančných alebo investičných činností, napr. príjmy z predaja výrobkov alebo služieb, z poplatkov za priemyselné a autorské práva, výdavky za obstaranie tovaru, na daň z príjmu, príjmy a výdavky od poisťovne a pod.“³

Štandard IAS 7 umožňuje zostavenie výkazu o peňažných tokoch dvoma metódami:

1) priama metóda, ktorá vychádza zo stavu peňažných prostriedkov a ekvivalentov na začiatku obdobia, za nimi sa postupne sledujú hrubé príjmy a hrubé výdavky. IAS 7 odporúča používať priamu metódu, pretože poskytuje dôležité informácie pri odhade

³ Tumpach, M.: Medzinárodné štandardy na zostavenie účtovnej závierky IFRS/IAS. Bratislava: Edícia EKONÓMIA, 2006, ISBN 80-8078-072-2, str. 71.

budúcich peňažných tokov, ktoré nie sú k dispozícii pri použití nepriamej metódy. Pri priamej metóde použitej na zistenie čistého peňažného toku z prevádzkovej činnosti je možné informácie o skupinách peňažných príjmov a výdavkov čerpať z účtovných záznamov účtovnej jednotky; úpravou výnosov z predaja, nákladov na predaj a iných položiek výkazu ziskov a strát o zmeny stavu zásob, prevádzkových pohľadávok a záväzkov, ostatné nepeňažné položky a ostatné položky, ktoré majú peňažný vplyv na investičné alebo finančné toky.

2) nepriama metóda vychádza z výsledku hospodárenia pred zdanením, ktorý je následne upravený o nepeňažné operácie podniku, o odloženie alebo časové rozlíšenie minulých alebo budúcich prevádzkových peňažných príjmov alebo výdavkov a o výnosové alebo nákladové položky súvisiace s investičnými alebo finančnými peňažnými tokmi. Podľa tejto metódy sa čistý peňažný tok z prevádzkovej činnosti určuje úpravou výsledku hospodárenia o účinky nepeňažných položiek, ako sú odpisy, rezervy, odložené dane, nerealizované zisky alebo straty cudzích mien, nerozdelené zisky pridružených podnikov a menšinových podielov, o zmeny stavu zásob, prevádzkových pohľadávok a záväzkov počas obdobia a o všetky ostatné položky, ktoré majú peňažný vplyv na investičné alebo finančné toky.

Finančné inštitúcie môžu vykazovať zaplatené a prijaté úroky a dividendy v prevádzkových peňažných tokoch, pretože sú súčasťou ich podnikateľskej činnosti. Pre iné účtovné jednotky nie je presne stanovené v ktorom peňažnom toku majú úroky a dividendy vykazovať. Ak sú vykazované v prevádzkovej činnosti, tak súvisia s tvorbou výsledku hospodárenia, ak vo finančnej činnosti, tak sú chápané ako náklady na získanie finančných zdrojov. Daň z príjmov sa považuje za súčasť peňažného toku z prevádzkovej činnosti.

5) Poznámky

Poznámky sú osobitnou súčasťou účtovnej závierky a spravidla bývajú rozsiahle, nakoľko obsahujú veľké množstvo doplňujúcich informácií. Poznámky sú vymedzené tromi úrovňami a to rámcovou osnovou, ktorá upresňuje, že súčasťou účtovnej závierky sú aj poznámky, doplňujúce prehľady a iné informácie, ďalej štandardom IAS 1, ktorý špecifikuje obsah poznámok a osobitnými štandardami, ktoré uvádzajú konkrétne informácie zverejnené v poznámkach.

Poznámky sa členia na:

- vyhlásenie o súlade účtovnej závierky s IFRS,
- prehľad významných uplatňovaných účtovných metód,
- doplňujúce informácie k položkám prezentovaným priamo v súvahe a výkaze komplexného výsledku, vo výkaze ziskov a strát, vo výkaze zmien vlastného imania a vo výkaze o peňažných tokoch,
- ostatné zverejnenia, vrátane podmienených záväzkov a nevykazovaných zmluvných záväzkov a nefinančné zverejnenia, napr. ciele a politiky účtovnej jednotky.

Účtovná jednotka zverejňuje v poznámkach aj informácie, ktoré umožnia používateľom účtovnej závierky vyhodnotiť ciele, politiky a procesy účtovnej jednotky na riadenie kapitálu. Preto účtovná jednotka zverejňuje:

- súhrnné kvantitatívne údaje o tom, čo riadi ako kapitál,
- kvalitatívne informácie o svojich cieľoch, politikách a procesoch na riadenie kapitálu,
- všetky zmeny z predchádzajúceho obdobia,

- či počas daného obdobia splnila externe stanovené kapitálové požiadavky, ktorým podlieha, keď účtovná jednotka nespĺnila takéto externe stanovené kapitálové požiadavky, dôsledky tohto nesplnenia.

V prípade, že tieto informácie nie sú súčasťou iných zverejnení v rámci účtovnej závierky, uvádza účtovná jednotka v poznámkach aj sídlo a právnu formu účtovnej jednotky, krajinu založenia a adresu sídla, opis charakteru činnosti účtovnej jednotky a jej hlavných činností a názov materskej spoločnosti a hlavnej materskej spoločnosti skupiny.

2.5 Porovnanie slovenskej právnej úpravy s IFRS

Účtovné jednotky, ktoré vedú účtovníctvo podľa slovenskej právnej úpravy, sa musia riadiť určitými právnymi predpismi, ako sú Zákon o účtovníctve, Obchodný zákonník a sekundárna legislatíva, ktorú vydáva Ministerstvo financií. Tieto právne predpisy sa týkajú podnikateľov a jednotlivé postupy účtovania sú určené pre rôzne typy spoločností, samostatné postupy účtovania sú vydané pre neziskové organizácie. Rovnako ako pri IFRS, účtovná závierka musí byť zostavená v súlade so všetkými relevantnými právnymi predpismi.

Rovnako ako v IFRS, zásadnou požiadavkou zákona o účtovníctve je, aby účtovná závierka poskytovala verný a pravdivý obraz o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva a o finančnej situácii účtovnej jednotky. Ak účtovná jednotka zistí, že účtovné zásady a účtovné metódy použité v účtovnom období sú nezlučiteľné s požiadavkou verného a pravdivého zobrazenia skutočností, je povinná zostaviť účtovnú závierku tak, aby poskytla verný a pravdivý obraz skutočnosti.

V prípade zostavenia účtovnej závierky podľa IFRS je stanovená hierarchia alternatívnych zdrojov pre prípad, že IFRS nerieši určitú situáciu. Účtovná jednotka by v takom prípade mala zvážiť požiadavky a návod v štandardoch a interpretáciách, ktoré sa zaoberajú podobnou alebo súvisiacou problematikou a súčasne aj použitie koncepčného rámca IASB.

Účtovná jednotka môže zvážiť aj aktuálne vyjadrenia iných orgánov zodpovedných za tvorbu štandardov. Na rozdiel od IFRS, takýto postup v slovenskej právnej úprave nie je definovaný.

IASB používa koncepčný rámec ako pomôcku pri vypracovaní konceptov nových alebo revidovaných IFRS. Zaoberá sa cieľmi účtovnej závierky, základnými predpokladmi a kvalitatívnymi charakteristikami, akými sú relevantnosť a spoľahlivosť, majetok, záväzky, výnosy, náklady vrátane definícií a kritérií vykazovania. Okrem toho sa koncepčný rámec zaoberá všeobecným oceňovaním majetku a záväzkov, ako aj koncepciou kapitálu a koncepciou zachovania vlastného kapitálu. Je tiež východiskovým bodom pri absencii konkrétneho návodu. Na rozdiel od IFRS, na Slovensku nie je dokument s takýmto názvom a poslaním. Základné pojmy, ako je definícia majetku, záväzkov, nákladov, výnosov ako aj účtovné metódy a účtovné zásady a ďalšie princípy sú obsiahnuté v zákone o účtovníctve.

Forma a súčasti účtovnej závierky

Účtovná závierka musí podľa IFRS obsahovať ako primárny výkaz:

- súvahu,
- výkaz ziskov a strát,

- výkaz zmien vlastného imania,
- výkaz peňažných tokov a
- poznámky k účtovnej závierke obsahujúce účtovné metódy a zásady.

V SR podľa zákona o účtovníctve účtovná závierka obsahuje iba tri súčasti:

- súvahu,
- výkaz ziskov a strát a
- poznámky.

Na rozdiel od IFRS prehľad peňažných tokov a prehľad zmien vlastného imania nie sú samostatnými súčasťami účtovnej závierky, ale sú súčasťou poznámok. Prehľad peňažných tokov je povinný pre tie účtovné jednotky, ktorých účtovná závierka musí byť overená audítorom.

IFRS nepredpisujú konkrétne formáty výkazov. Na rozdiel od IFRS, zákon o účtovníctve presne špecifikuje formát súvahy a výkazu ziskov a strát, ktorý musí byť dodržaný. Štruktúra prehľadu peňažných tokov a prehľadu o pohybe vlastného imania nie je predpísaná.

V prípade IFRS sa účtovná závierka zostavuje za obdobie končiacie k dátumu vykazovania a ten sa môže zmeniť iba vo výnimočných prípadoch (napríklad po zmene hlavného akcionára). Finančné informácie za prechodné obdobie sa nemusia zverejňovať. Obvykle sa účtovná závierka zostavuje za obdobie jedného roka, niektoré účtovné jednotky ale uprednostňujú vykazovanie za obdobie 52 týždňov. Podľa slovenskej právnej úpravy účtovným obdobím je kalendárny rok alebo hospodársky rok. Hospodárskym rokom je obdobie 12 nepretržite po sebe idúcich kalendárnych mesiacov, ktoré nie je zhodné s kalendárnym rokom. Na rozdiel od IFRS, keď účtovná jednotka zmení účtovné obdobie, prechodné obdobie nesmie byť dlhšie ako jeden rok a 52-týždňové účtovné obdobie nie je povolené.

Podľa IFRS účtovná závierka nie je v súlade s IFRS, ak obsahuje významné chyby alebo nevýznamné chyby urobené úmyselne, aby sa dosiahol určitý spôsob prezentácie finančnej situácie, finančnej výkonnosti alebo peňažných tokov. Na rozdiel od IFRS v zákone o účtovníctve nie je stanovené, že účtovná závierka nie je v súlade s právnymi predpismi, ak obsahuje aj úmyselné nevýznamné chyby s cieľom dosiahnuť určitú prezentáciu.

V prípade IFRS zmena účtovných metód alebo zásad alebo oprava chyby sa prezentuje tak, že tam, kde je to možné, sa upraví počiatočný stav nerozdeleného zisku a upraví sa vykázané porovnateľné údaje. Tak ako pri IFRS aj podľa slovenskej právnej úpravy sa úpravy metód a zásad a opravy významných chýb vykazujú priamo vo vlastnom imaní. Opravy nevýznamných chýb sa účtujú cez výkaz ziskov a strát ako prevádzkové náklady alebo výnosy. Zmena účtovných metód a zásad a opravy významných chýb musia byť popísané v poznámkach.

Daň z príjmov (splatnú aj odloženú) podľa IFRS vykazujeme priamo vo vlastnom imaní, ak sú súvisiaci zisk alebo strata v bežnom alebo v predchádzajúcom období vykázané priamo vo vlastnom imaní. Na rozdiel od IFRS podľa zákona o účtovníctve SR sa môže vo vlastnom imaní uviesť iba odložená daň, nie splatná daň.

Východiská pre účtovníctvo v SR

V prípade IFRS sa účtovná závierka zostavuje na základe modifikovanej historickej obstarávacej ceny, pričom stále väčší dôraz sa kladie na reálnu hodnotu. Reálna hodnota je suma, za ktorú by mohla byť položka vymenená alebo vyrovnaná v nezávislej transakcii medzi informovanými, dobrovoľne súhlasiacimi stranami. Podľa slovenskej právnej úpravy sa účtovná závierka rovnako ako v IFRS zostavuje na základe historických cien, ale nepoužíva sa až v takom rozsahu ako v IFRS. Na rozdiel od IFRS v slovenskej právnej úprave neexistuje definícia reálnej hodnoty. Reálnou hodnotou podľa zákona o účtovníctve môže byť trhovacia cena, ocenenie kvalifikovaným odhadom alebo posudkom znalca, alebo ocenenie ustanovené podľa osobitného predpisu.

Podľa IFRS, keď je funkčná mena jednotky hyperinflačná, jej účtovná závierka sa upravuje tak, aby vykazovala všetky položky v mernej jednotke aktuálnej k dátumu vykazovania. Na rozdiel od IFRS v slovenskej právnej úprave nie sú špecifické predpisy týkajúce sa hyperinflácie.

Majetok podľa IFRS predstavujú zdroje kontrolované účtovnou jednotkou, ktoré sú výsledkom minulých udalostí a očakáva sa, že prispedia k toku budúcich ekonomických úžitkov. Majetok sa vykazuje vtedy, keď je pravdepodobné, že účtovnej jednotke budú z neho plynúť ekonomické úžitky a keď má obstarávaciu cenu, ktorá sa dá spoľahlivo určiť. Podľa slovenskej právnej úpravy majetkom sú tie aktíva, ktoré sú výsledkom minulých udalostí, je takmer isté, že v budúcnosti zvýšia ekonomické úžitky účtovnej jednotky. Na rozdiel od IFRS, definícia majetku neobsahuje pojem „kontrola“, kritériá pre vykázanie majetku sú už obsiahnuté v samotnej definícii týchto pojmov. Tiež musí byť takmer isté, že majetok zvýši ekonomické úžitky účtovnej jednotky.

Podľa IFRS kapitálové vklady vlastníkov vykazujeme priamo vo vlastnom imaní, tak ako napríklad vyplatené dividendy, t.j. sú vyňaté z nákladov a výnosov. Na rozdiel od IFRS v zákone o účtovníctve SR nie je takýto postup definovaný, s výnimkou majetku bezodplatne prijatého od vlastníkov.

Konsolidácia

Podľa IAS 27 je konsolidácia založená na modeli kontroly. Kontrola je právomoc riadiť finančnú a prevádzkovú politiku účtovnej jednotky s cieľom získať úžitky z jej činnosti. V IFRS nie je žiadna požiadavka, aby materská spoločnosť vlastnila akcie dcérskej spoločnosti a nie je to nevyhnutnou podmienkou pre kontrolu. Na rozdiel od IFRS v slovenskej právnej úprave sú kritériá pre zostavenie konsolidovanej účtovnej závierky prevzaté zo 7. smernice EÚ, nie z IAS 27. Od roku 2005 musia byť všetky konsolidované účtovné závierky zostavené v súlade s IFRS v znení prijatom Európskou úniou. Na rozdiel od IFRS slovenská právna úprava definuje striktné kritériá pre zostavenie konsolidovanej účtovnej závierky a pre oslobodenie od konsolidácie.

Princípy IFRS prikazujú, že všetky dcérske spoločnosti treba konsolidovať. Materská spoločnosť a jej dcérske spoločnosti pri príprave konsolidovanej účtovnej závierky používajú rovnaký dátum vykazovania. Ak to nie je možné, pripraví sa dodatočná účtovná závierka dcérskej spoločnosti k rovnakému dátumu, ako je účtovná závierka materskej spoločnosti. V rámci skupiny sa používajú rovnaké účtovné zásady a metódy. Menšinové podiely sú k dátumu nadobudnutia založené na reálnej hodnote majetku a záväzkov. Straty v dcérskej

spoločnosti môžu viesť k vykázaniu mínusového zostatku menšinových podielov iba vtedy, ak majú vlastníci menšinových podielov záväznú povinnosť financovať straty a sú schopné vynaložiť dodatočnú investíciu na krytie strát. V opačnom prípade sa straty alokujú k podielu materskej spoločnosti. Slovenská právna úprava pristupuje k tejto problematike rovnako ako IFRS.

Podnikové kombinácie

IFRS 3 - Podnikové kombinácie sa neuplatňuje na:

- podnikové kombinácie zahŕňajúce dve alebo viac podielových združení,
- podnikové kombinácie, v ktorých sa oddelené účtovné jednotky spoja výhradne prostredníctvom zmluvy s cieľom vytvoriť vykazujúcu účtovnú jednotku bez toho, aby došlo k získaniu vlastníckych podielov),
- podnikové kombinácie zahŕňajúce účtovné jednotky pod spoločnou kontrolou,
- podnikové kombinácie, v rámci ktorých sa jednotlivé účtovné jednotky spájajú za účelom vytvorenia spoločného podnikania.

Na rozdiel od IFRS, slovenská právna úprava rozlišuje tieto typy kombinácií podnikov:

- kombinácie podnikov, ktoré vedú k povinnosti zostaviť konsolidovanú účtovnú závierku,
- zlúčenie ($A+B=A$),
- splynutie ($A+B=C$),
- rozdelenie ($A=B+C$),
- kúpa podniku alebo jeho časti,
- vklad podniku alebo jeho časti,
- výmena podniku alebo jeho časti.

V slovenskej právnej úprave nerozlišujeme rozdiel medzi kombináciou podnikov a kombináciou podnikov pod spoločnou kontrolou.

Môžeme konštatovať, že podľa IFRS je podnikanie integrovaný súbor činností a aktív vedený a riadený s cieľom dosiahnutia výnosov alebo nižších nákladov pre investorov, alebo nižších nákladov alebo iných ekonomických úžitkov priamo v prospech investorov alebo účastníkov. Na rozdiel od IFRS, podľa slovenskej právnej úpravy je podnikanie sústavná činnosť vykonávaná samostatne podnikateľom vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť za účelom dosiahnutia zisku.

ZÁVER

Účtovná závierka poskytuje o podniku množstvo cenných informácií a preto musí byť zostavená korektne, musí odrážať skutočnú situáciu účtovnej jednotky zachytenú v účtovníctve a pri jej zostavovaní treba dodržiavať právne predpisy. Väčšina podnikov so zahraničnou majetkovou účasťou zostavuje účtovnú závierku v súlade s medzinárodnými účtovnými štandardmi, čo zabezpečuje porovnateľnosť ekonomických informácií z medzinárodného hľadiska podľa IAS/IFRS.

MODELOVANIE ÚVEROV NEFINANČNÝCH SPOLOČNOSTÍ V SR

Modeling of the credits to non-financial companies in the Slovakia

Michaela Urbanovičová, Miroslav Szpyrc, Beáta Gavurová

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá analýzou vývoja úverov poskytnutých v sektore nefinančných spoločností potom, ako sa Slovenská republika stala členom Európskej menovej únie. Hlavným cieľom je identifikovať vhodné faktory a kvantifikovať ich vplyv na objem novoposkytnutých krátkodobých úverov nefinančným spoločnostiam na Slovensku. Analýza časových radov je realizovaná prostredníctvom lineárnej regresie na mesačnej báze v období od januára 2009 do júna 2012. Na štatisticky významný vzťah poukazujú výsledky príspevku.

Kľúčové slová: Nefinančné spoločnosti, krátkodobé úvery, determinanty novoposkytovaných úverov, analýza časových radov.

Abstract

This article focuses on the analysis of the development of the credits in the non-financial companies sector after the Slovak Republic became the member of the European monetary union. The aim is to identify suitable factors and quantify their influence on the volume of the new-granted short-term credits to non-financial companies in the Slovakia. Time series analysis is realized using linear regression on the month basis in the period from January 2009 to June 2012. The statistical significance of the relationship is proved and presented in the results.

Keywords: non-financial companies, short-term credits, determinants of the new-granted credits, time series analysis

Úvod

Od vzniku samostatnej Slovenskej republiky prešiel proces poskytovania úverov viacerými zmenami. V počiatočnom období bola väčšina bánk, ako aj podnikov v štátnom vlastníctve a bankové úvery poskytnuté podnikom slúžili najmä na financovanie prevádzky a platenie záväzkov. Neschopnosť splácania poskytnutých úverov viedlo k refinancovaniu starých úverov novoposkytovanými. Od ochoty bánk poskytovať nové úvery týmto podnikom závisela schopnosť podnikov plniť svoje záväzky. Tento nepriaznivý stav viedol k reštrukturalizácii úverového portfólia bánk v rokoch 1999 – 2000. Privatizáciou najväčších slovenských bánk sa schopnosť bánk poskytovať úvery výrazne zvýšila. Príchod zahraničných investorov, ako aj štandardizácia podmienok poskytovania úverov mali dopad aj na oblasť podnikania. Krátkodobé úvery na financovanie prevádzky podniku a jeho zásob boli síce naďalej menej významné, ale zlepšujúce sa podmienky na strane podnikov, ako aj bánk, ovplyvnili v súčasnosti využívanie bankových úverov aj na krytie dlhodobějších investícií.

V súčasnom období môžeme pozorovať relatívne dynamický rast úverov domácnostiam, ako aj podnikateľskej sfére. Tieto zohrávajú významnú úlohu z hľadiska formovania ponukovej stránky ekonomiky. Úvery nefinančným spoločnostiam spolu s prílevom zahraničných investícií vytvárajú predpoklady na financovanie technologického rozvoja, dlhodobu udržateľného rastu, ako aj reálnej konvergencie. Zabezpečenie priaznivých podmienok prístupu nefinančných spoločností na úverový trh podporujú rast produkčných možností ekonomiky.

Nejasný ekonomický vývoj núti mnohých odborníkov k pozornosti a potrebe analyzovať potenciálne faktory, ktoré ovplyvňujú budúci rast celkových poskytnutých úverov v ekonomike, ako aj úvery v jednotlivých sektoroch národného hospodárstva krajín EÚ. Hofmann (2001) vo svojej štúdii analyzuje determinanty súkromného nebankového sektora, a to hrubý domáci produkt (HDP), reálne úrokové miery a ceny nehnuteľností. Eller, Frömmel a Srzentic (2010) považujú za nezávislé premenné reálnu priemyselnú produkciu, nominálnu úrokovú mieru z vkladov a index spotrebiteľských cien (CPI). Cieľom príspevku je aplikovať zvolené indikátory ovplyvňujúce objem poskytnutých úverov nefinančným spoločnostiam na podmienky Slovenskej republiky. Na základe výsledkov ich analýzy zhodnotiť vplyv vybraných determinantov na objem novoposkytnutých úverov podnikom.

1. Modelovanie úverov nefinančných spoločností

Bankový úver môžeme charakterizovať ako finančný inštrument, prostredníctvom ktorého sa redistribuujú peniaze medzi veriteľmi, zverujúcimi finančné prostriedky bankovej inštitúcii a dlžníkom (podnikom v našom prípade). Vo všeobecnosti ho môžeme považovať za vzťah dvoch strán. Banka vyjadruje sprostredkované záujmy veriteľov a predstavuje jeden pohľad na úverovú politiku a na adekvátny objem poskytovaných úverov – určuje ponuku úverov. Pohľad podniku je orientovaný na použitie cudzích zdrojov pri financovaní prevádzky, ako aj rozvoja podniku – určuje objem dopytu po úveroch. Predstavy podnikov a bánk nemusia byť identické, pričom významné rozdiely medzi ponukou úverov, ako aj dopytom po nich zo strany podnikov, môžu byť zreteľné dlhšie obdobie.

Predmetom našej analýzy sú úvery sektora nefinančných spoločností. Z uvedeného dôvodu najprv vymedzíme postavenie nefinančných spoločností v národnom hospodárstve.

2. Nefinančné spoločnosti – S.11

Systém národných a regionálnych účtov ESA 95 rozdeľuje národné hospodárstva jednotlivých krajín Európskej únie na 5 sektorov:

- nefinančné spoločnosti – S.11,
- finančné spoločnosti – S.12,
- verejná správa – S.13,
- domácnosti – S.14,
- neziskové spoločnosti slúžiace domácnostiam – S.15. [1]

Nefinančná spoločnosť je inštitucionálna jednotka s charakterom trhového výrobcu a môže mať formu obchodných spoločností, spoločností s ručením obmedzeným, štátnych podnikov, družstiev, fyzických osôb zapísaných v obchodnom registri atď. Príspevková organizácia alebo nezisková organizácia patrí do sektora S.11 v prípade, ak tržbami pokrýva viac ako 50 % svojich nákladov, inak sa zaraďuje do sektora verejnej správy alebo do sektora neziskových inštitúcií slúžiacich domácnostiam. (Sektorový manuál NBS, [4])

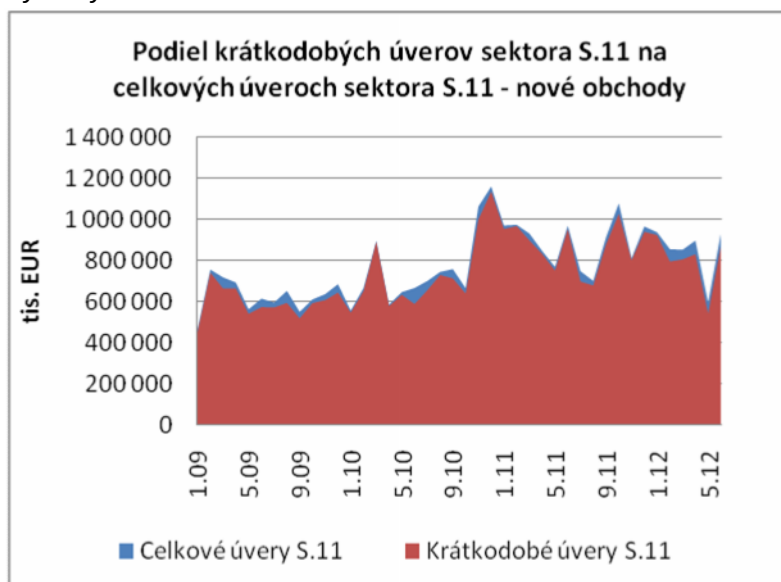
„Nefinančné korporácie S.11 sú všetky podnikateľské subjekty, ktoré sú zapísané v obchodnom registri, t.j. tuzemské právnické osoby, zahraničné osoby a tuzemské fyzické osoby zapísané v obchodnom registri vyvíjajúce aktivitu za účelom dosiahnutia zisku vo všetkých oblastiach činností okrem peňažníctva a poisťovníctva. Do nefinančného sektora patria aj príspevkové organizácie, verejnoprávne inštitúcie a neziskové inštitúcie, u ktorých sú náklady z 50 a viac percent kryté tržbami. Sektor nefinančných korporácií je rozdelený do troch subsektorov (S.11001, S.11002, S.11003).“ (ESA 95, [2])

Sektor nefinančných spoločností zahŕňa inštitucionálne jednotky, ktoré sú trhovými výrobcami, a ktorých hlavnou činnosťou je výroba výrobkov a nefinančných služieb.

3. Vývoj úverov nefinančných spoločností v SR

Objem poskytnutých úverov nefinančným spoločnostiam môžeme definovať ako stav úverov poskytnutých nefinančným spoločnostiam, alebo ako objem novoposkytnutých úverov sektoru S.11. Stav úverov nie je vhodným indikátorom aktuálnej situácie na úverovom trhu, pretože v sebe akumuluje úvery poskytnuté v minulosti, ich splácanie a ich prípadné odpisovanie bankami.

Na obrázku 1 je zobrazený podiel krátkodobých úverov sektora S.11 na celkovom objeme novoposkytnutých úverov sektora S.11 za obdobie 01/2009 až 06/2012:

Obrázok 1

Zdroj: vlastné spracovanie podľa [7]

Z obrázku 1 vyplýva, že v objeme novoposkytnutých úverov sektora S.11 prevažujú krátkodobé úvery. Preto v modeli krátkodobé úvery sektora S.11 uvádzame ako závislú premennú. Z krátkodobých úverov sú kryté najmä prevádzkové náklady podnikov. Obrázok 1 deklaruje fakt, že objem novoposkytnutých úverov sektora S.11 do konca roka 2010 mierne stagnoval, následne však nastal rast a od roku 2011 je badateľná opäť stagnácia. Oslabenie dopytu podnikov po úveroch spôsobila zhoršujúca sa situácia v podnikateľskom sektore a z nej vyplývajúci rast nezamestnanosti a spomaľovanie rastu priemerných miezd. V súvislosti s globálnym poklesom ekonomického rastu dochádza k stagnácii úverov z dôvodu obmedzenia až zastavenia investičných aktivít podnikov. Nárast úverov v roku 2011 spôsobil mierne oživenie ekonomiky a úverového trhu.

4. Metodológia

Na odhadnutie vzťahu medzi novými krátkodobými úvermi poskytnutými nefinančným spoločnostiam a vybranými indikátormi bola použitá mnohonásobná lineárna regresia.

Lineárny regresný model má všeobecný tvar (Lejnarová, Ráčková, Zouhar, [3]):

$$y_t = \beta_0 + \beta_1 x_{t1} + \beta_k x_{tk} + u_t \quad (1)$$

pre $t \in (1, 2, \dots, n)$,

kde: y_t – vysvetľovaná premenná,
 β_0 – absolútny člen regresie,
 $\beta_1, \dots, \beta_k$ – parametre modelu,
 $x_{t1}, \dots, x_{tk}$ – vysvetľujúce premenné,
 u_t – náhodná zložka
 n – počet pozorovaní.

Vysvetľovanou premennou bude objem krátkodobých novoposkytnutých úverov sektoru S.11 - KUP (tis. EUR). Ako nezávislé premenné v modeli vystupujú:

- KUPUM - DPUM z krátkodobých úverov nefinačným spoločnostiam (%),
- VSP – vklady splatné na požiadanie sektora S.11 (tis. EUR),
- VSPUM – DPUM z vkladov splatných na požiadanie (%),
- VDS – vklady s dohodnutou splatnosťou sektora S.11 (tis. EUR),
- VDSUM – DPUM z vkladov s dohodnutou splatnosťou (%),
- VVL – vklady s výpovednou lehotou sektora S.11 (tis. EUR),
- VVLUM – DPUM z vkladov s výpovednou lehotou (%),
- NCP – neobchodovateľné cenné papiere sektora S.11 (tis. EUR),
- NCPUM – DPUM z neobchodovateľných cenných papierov (%),
- VP – vklady sektora S.11 celkom – stavy (tis. EUR),
- VC – vklady celkom – stavy (tis. EUR),
- TP – tržby priemyslu (tis. EUR),
- HICP – harmonizovaný index spotrebiteľských cien,
- UVS – úvery verejnej správe (tis. EUR),
- UVSUM – DPUM z úverov verejnej správe (%),
- ZUM – základná úroková miera ECB (%),
- GAP – rozpätie medzi DPUM z krátkodobých úverov S.11 a základnou úrokovou mierou (%),
- TMA – transakcie menového agregátu M3 (tis. EUR).

V modeli sú použité mesačné dáta za obdobie január 2009 až jún 2012 získané zo stránok Štatistického úradu Slovenskej republiky, Eurostatu a Národnej banky Slovenska.

Prvotný model bude mať nasledujúci tvar:

$$\begin{aligned} KUP = & \beta_0 + \beta_1 KUPUM + \beta_2 VSP + \beta_3 VSPUM + \beta_4 VDS + \beta_5 VDSUM + \beta_6 VVL \\ & + \beta_7 VVLUM + \beta_8 NCP + \beta_9 NCPUM + \beta_{10} VP + \beta_{11} VC + \beta_{12} TP \\ & + \beta_{13} HICP + \beta_{14} UVS + \beta_{15} UVSUM + \beta_{16} ZUM + \beta_{17} GAP \\ & + \beta_{18} TMA + u_t \end{aligned}$$

(2)

Následne bude model testovaný.

5. Stacionarita časových radov

Časové rady vstupujúce do lineárneho modelu musia spĺňať požiadavku stacionarity, preto je potrebné otestovať prítomnosť jednotkového koreňa v jednotlivých premenných. Na testovanie stacionarity časových radov bol využitý Augmented Dickey Fuller test (ADF). Jeho aplikáciou sa zistilo, že v modeli existujú časové rady, ktoré sú nestacionárne⁴ na hladine významnosti 5 %, čo dokazujú aj výsledky v tabuľke 1:

Tabuľka 1

	KUP	KUPUM	VSP	VSPUM	VDS	VDSUM	VVL
p-value	0.0099	0.0568	0.0300	0.0437	0.0972	0.2903	0.8489
	VVLUM	NCP	NCPUM	VP	VC	TP	HICP
p-value	0.4621	0.0001	0.1191	0.0411	0.4990	0.7985	0.9992
	UVS	UVSUM	ZUM	GAP	TMA		
p-value	0.0078	0.2008	0.0052	0.0354	0.0000		

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe EViews

Na odstránenie prítomnosti jednotkového koreňa bola využitá jedna z dostupných metód, a to diferencovanie časových radov. Následným testovaním diferencovaných radov sa dospelo k zisteniam uvádzaných v tabuľke 2:

Tabuľka 2

	KUP	KUPUM	VSP	VSPUM	VDS	VDSUM	VVL
p-value	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0237	0.0000
	VVLUM	NCP	NCPUM	VP	VC	TP	HICP
p-value	0.0019	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0001
	UVS	UVSUM	ZUM	GAP	TMA		
p-value	0.0000	0.0000	0.0196	0.0000	0.0000		

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe EViews

Aplikácia ADF testu na diferencované dáta dokázala stacionaritu všetkých časových radov. Na hladine významnosti 5 % bola prijatá alternatívna hypotéza o neprítomnosti jednotkového koreňa.

6. Testovanie štatistickej významnosti premenných

Ďalším krokom bolo testovanie štatistickej významnosti jednotlivých premenných a samotnému odhadovaniu regresných koeficientov v mnohonásobnom lineárnom modeli. Po odstránení všetkých nevýznamných premenných môžeme na základe výsledkov testovania konštatovať, že nezávislé premenné uvedené v tabuľke 3 sú štatisticky významné na hladine významnosti 5 %.

⁴ Časový rad je nestacionárny, ak hodnota p-value je vyššia ako 0,05.

Tabuľka 3

	Odhad	Smerodajná odchýlka	t hodnota	p hodnota
Intercept	6.500e+03	1.917e+04	0.339	0.736544
VSP _t -VSP _{t-1}	2.470e-01	6.702e-02	3.686	0.000745 ***
NCP _t -NCP _{t-1}	5.803e-01	3.280e-01	1.769	0.085348 .
UVSUM _t -UVSUM _{t-1}	1.020e+05	3.449e+04	2.958	0.005439 **
TMA _t -TMA _{t-1}	-8.420e+01	2.634e+01	-3.196	0.002895 **

HL. významnosti: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe R

7. Testovanie odhadnutého modelu

Odhadnutý model sme otestovali na prítomnosť heteroskedasticity pomocou Breusch-Pagan testu, autokorelácie použitím Durbin-Watson testu a multikolinearity pomocou variačného inflačného faktora (VIF) a skúmali sme normalitu reziduí. Na základe p-hodnoty sme zamietli alternatívnu hypotézu o prítomnosti heteroskedasticity a autokorelácie, takže môžeme predpokladať, že model nie je zaťažovaný ich prítomnosťou. Odhadnutý model taktiež spĺňa požiadavku normality reziduí a nie je zaťažovaný multikolinearitou. Výsledky testovania sú uvedené v tabuľke 4.

Tabuľka 4

Normalita reziduí	Jarque - Bera Normality Test (p hodnota)	0.801
Heteroskedasticita	Breusch-Pagan test (p hodnota)	0.9025
Autokorelácia	Durbin-Watson test (p hodnota)	0.8351
Multikolinearita (VIF hodnota)	VSP _t -VSP _{t-1}	1.231672
	NCP _t -NCP _{t-1}	1.305298
	UVSUM _t -UVSUM _{t-1}	1.057178
	TMA _t -TMA _{t-1}	1.431248

Zdroj: Vlastné spracovanie v programe R

Navrhovaný model môžeme zapísať nasledovne:

$$KUP_t - KUP_{t-1} = 6500 + 0,247(VSP_t - VSP_{t-1}) + 0,5803(NCP_t - NCP_{t-1}) + 102000(UVSUM_t - UVSUM_{t-1}) - 84,2(TMA_t - TMA_{t-1}) + u_t \quad (3)$$

Z odhadnutého modelu vyplýva, že nárast prírástku vkladov splatných na požiadanie o jednu jednotku vyvolá nárast prírástku objemu nových krátkodobých úverov poskytnutých podnikom o 0,247 tis. EUR. Ak prírástok neobchodovateľných cenných papierov vzrastie o jednu jednotku, úvery podniku vzrastú o 0,58 tis. EUR. Najväčší vplyv na objem úverov podnikom má dlhodobá priemerná úroková miera z úverov verejnej správy, nakoľko jej nárast prírástku o 1 % vyvolá rast úverov podnikom o 102 mil. EUR. Rast danej úrokovej

miery spôsobí pokles záujmu o úvery zo strany verejného sektora, a tým sa zmierni vytesňovací efekt. Transakcie menového agregátu M3 vplývajú na závislú premennú nepriamo, čiže nárast prírastku transakcií agregátu M3 o 1 j vyvolá pokles poskytnutých úverov podnikom o 84,2 tis. EUR.

Záver

Vývoj objemu nových úverov poskytnutých v sektore nefinančných spoločností ovplyvňuje množstvo faktorov. V súvislosti s nejasným budúcim vývojom ekonomiky narastá záujem odborníkov hľadať príčiny zadržiavania úverov zo strany bankových domov.

V podmienkach Slovenska sme analyzovali novoposkytnuté úvery nefinančným spoločnostiam v období od januára 2009 do júna 2012 a identifikovali indikátory, ktoré majú na ich vývoj štatisticky významný vplyv. Využitím metódy lineárnej regresie sme analyzovali časové rady a potvrdili sme závislosť objemu úverov nefinančným spoločnostiam od objemu vkladov splatných na požiadanie sektora S.11, neobchodovateľných cenných papierov sektora S.11, úrokovej miery na úvery verejnému sektoru a transakcie menového agregátu M3. Model lineárnej regresie preukázal silný vplyv menovej a fiškálnej politiky. Operácie centrálnej banky, a teda aj úroveň množstva peňazí v obehú môžu v krátkom období ovplyvniť reálnu ekonomiku. Rovnako zábery vlády stimulovať ekonomický rast môžu vytesniť úvery poskytnuté nefinančným korporáciám.

Tento príspevok bol vytvorený v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/1050/12 „Návrh systému merania výkonnosti v zdravotníckych zariadeniach na Slovensku a implementácia metrík výkonnosti“.

1 Použitá literatúra

- [1] ESA 1995: Institutional units and sectors. [online]. Dostupné na internete: <circa.europa.eu/irc/dsis/nfaccount/info/data/esa95/en/een00012.htm>.
- [2] ESA 1995: Non-financial corporations (S.11). [online]. Dostupné na internete: <<http://circa.europa.eu/irc/dsis/nfaccount/info/data/esa95/en/een00070.htm>>.
- [3] LEJNAROVÁ, Š., RÁČKOVÁ, A., ZOUHAR, J. Základy ekonometrie v príkladoch. 1. vyd. Praha : Oeconomica, 2009. 276 s. ISBN 978-80-245-1564-9.
- [4] NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA: Sektorový manuál: Metodická príručka pre zatriedňovanie položiek aktív a pasív podľa sektora zmluvnej protistrany. [online]. Dostupné na internete: <http://www.nbs.sk/_img/Documents/STATIST/MET/sekt_man.pdf>.
- [5] HOFMANN, B. The determinants of private sector credit in industrialised countries: do property prices matter? In Bank for International Settlements. ISSN 1020-0959, 2001.
- [6] ELLER, M. - FRÖMMEL, M. – SRZENTIC, N. Private Sector Credit in CESEE: Long-Run Relationships and Short-Run Dynamics. In Focus on European Economic Integration. 2010, no. Q2/10, p. 50 – 78.
- [7] POSKYTNUTÉ ÚVERY V AKTUÁLNO M ESIACI A ICH ÚROKOVÉ MIERY - NOVÉ OBCHODY. Bratislava: Národná banka Slovenska. [online]. [cit. 2012-08-27]. Dostupné na internete: <<http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/menova-a-bankova-statistika/zdrojove-statisticke-udaje-penaznych-financnych-institucii/uvery>>.
- [8] VKLADY PRIJATÉ V AKTUÁLNO M ESIACI A ICH ÚROKOVÉ MIERY - NOVÉ OBCHODY. Bratislava: Národná banka Slovenska. [online]. [cit. 2012-08-27]. Dostupné na internete: <<http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/menova-a-bankova-statistika/zdrojove-statisticke-udaje-penaznych-financnych-institucii/vklady>>.

- [9] ÚROKOVÉ SADZBY ECB. Bratislava: Národná banka Slovenska. [online]. [cit. 2012-08-27]. Dostupné na internete: < <http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/udajove-kategorie-sdds/urokove-sadzby/urokove-sadzby-ecb>>.
- [10] NÁRODNÝ PRÍSPEVOK K MENOVÝM AGREGÁTOM A PROTIPOLOŽKÁM AGREGÁTU M3 EUROZÓNY. Bratislava: Národná banka Slovenska. [online]. [cit. 2012-08-27]. Dostupné na internete: <<http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/menova-a-bankova-statistika/menova-statistika-penaznych-financnych-institucii#M3-PFI>>.

Informácie o autoroch:

Ing. Michaela Urbanovičová

Katedra bankovníctva a investovania, Ekonomická fakulta, Technická univerzita v Košiciach
Letná 9, 042 00 Košice, Tel: +421 - 55 - 602 32 78, michaela.urbanovicova@tuke.sk

Ing. Miroslav Szpyrc

Katedra bankovníctva a investovania, Ekonomická fakulta, Technická univerzita v Košiciach
Letná 9, 042 00 Košice, Tel: +421 - 55 - 602 32 67, miroslav.szpyrc@tuke.sk

Ing. Beáta Gavurová, PhD., MBA

Katedra bankovníctva a investovania, Ekonomická fakulta, Technická univerzita v Košiciach
Letná 9, 042 00 Košice, Tel: +421 - 55 - 602 32 80, beata.gavurova@tuke.sk

Výber a správa miestnych daní v Spojenom kráľovstve

Local tax in the UK

Peter Baláži

Abstrakt

Cieľom nového systému financovania územných samospráv je posilňovanie daňových príjmov obcí, stanovenie vlastných daňových príjmov vyšších územných celkov a zavedenie nového spôsobu finančného vyrovnávania bežných príjmov a výdavkov územnej samosprávy. Avšak reforma verejnej správy nastolením tohto nového systému financovania sledovala ďaleko vznešenejšie ciele, za ktoré je možné pokladať vytvorenie podmienok na účinnejšiu mobilizáciu zdrojov, iniciovanie vyššej miery občianskej participácie, zabezpečenie lepšej informovanosti o používaní verejných zdrojov, či umožnenie diferencovaného prístupu k riešeniu špecifických potrieb a požiadaviek občanov v jednotlivých obciach a regiónoch. Pri každom reformnom procese sa autori reformy snažia hľadať príklad. My sme si vybrali za príklad financovanie územnosprávnych celkov v Spojenom kráľovstve.

Abstract

The new system of financing local authorities, strengthening tax revenues of municipalities to establish their own tax revenues higher territorial units and the introduction of a form of financial settlement of current revenues and local government spending. However, reform of public administration by bringing this new funding system followed far loftier aims, which can be considered as the creation of conditions for the effective mobilization of resources to initiate a higher level of civic participation, providing better information on the use of public funds, or allow a differentiated approach to addressing the specific needs and requirements citizens in the communities and regions. In any process of reform of the reform, the authors try to look for an example. We have chosen the example of financing territorial units in the UK.

Kľúčové slová : local tax, estate tax, tax reform, fiscal decentralization, Council tax, Business rate

Daň z obytných nehnuteľností (Council tax)

Daň z obytných nehnuteľností predstavuje asi štvrtinu miestnych zdrojov miestnych samospráv. Výška dane z obytných nehnuteľností bola stanovená tak, že bol vypočítaný ročný rozpočet tej ktorej miestnej samosprávy a tak zistili koľko dodatočných prostriedkov je potrebných vyzbierať vo forme miestnej dane. Daň z obytných nehnuteľností sa vyberá za stavbu vlastnenú fyzickou osobou, ktorá leží v katastrálnom území obce a to v závislosti od hodnoty takejto stavby. Táto forma zdanenia istým spôsobom zaručuje spravodlivosť zdanenia miestnymi úradmi. Vzhľadom na skutočnosť, že rozpočet je pripravovaný samotnou samosprávou, je potrebné vykonávať dohľad, ktorý vykonáva centrálna vláda prostredníctvom špecializovaných úradov. Obecná daň predstavuje systém miestnych daní vybraných miestnym úradom a je to daň z nehnuteľností domácností. Preto sú niektoré nehnuteľnosti od obecnej dane oslobodené, teda niektorí ľudia nemusia platiť túto formu miestnej dane a niektorí vlastníci nehnuteľností považovaných za domácnosti môžu získať zľavu zo zdanenia.

Výpočet dane z obytných nehnuteľností (Council tax)

Daň z obytných nehnuteľností predstavuje odplatu za miestne služby, ako je policajná služba alebo zber odpadu. Daň z obytných nehnuteľností sa vzťahuje na všetky stavby vrátane domov, bungalovov, bytov, mezonetových bytov, mobilných domov a obytných člnov, či už vlastných alebo prenajatých.

Pre výpočet dane z obytných nehnuteľností pre každú stavbu vo Veľkej Británii je potrebné poznať tri skutočnosti. Prvou skutočnosťou je hodnotová trieda, v ktorej sa nehnuteľnosť nachádza. Druhou skutočnosťou je potreba poznania výšky dane z obytných nehnuteľností v danej obci pre jednotlivé hodnotové triedy a treťou a nie menej dôležitou skutočnosťou je poznanie, či existuje nejaký nárok na zľavy prípadné oslobodenie od dane.

Prvým krokom pre výpočet dane je určiť kategóriu do akej hodnotovej triedy stavba spadá. V Anglicku sú domy ocenené a zaradené do hodnotových skupín na základe ich hodnoty zo dňa 1. apríla 1991 a nie podľa ich súčasnej hodnoty. Vo Walese sú domy ocenené a zaradené do hodnotových skupín na základe ich hodnoty v roku 2003. Pre všetky nehnuteľnosti v Anglicku existuje centrálny register, ktorý je jednoducho prístupný aj prostredníctvom internetu a tak si každý daňovník dokáže zistiť hodnotovú triedu tej ktorej nehnuteľnosti veľmi jednoducho. V Anglicku existuje 8 hodnotových tried nehnuteľností a to A – H. Pre Wales je to 9 hodnotových tried A-I. Ocenenie všetkých nehnuteľností v Anglicku zabezpečuje agentúra pre ocenenie majetku – Valuation Office agency (ďalej len VOA). VOA je výkonnou agentúrou pre daňový úrad vo Veľkej Británii (HM Revenue & Customs). VOA predstavuje výhradného poskytovateľa ocenenia nehnuteľností v Anglicku pre potreby vlády tak lokálnej ako aj centrálnej v súvislosti so zdaňovaním. VOA vykonáva aj všetky zákonné aj dobrovoľné oceňovacie práce, ako aj zememeračské služby pre viac ako 4000 subjektov verejného sektora. Svoje výhradné postavenie si VOA vybudovala svojou dlhoročnou históriou, pretože bola založená už v roku 1910 a v roku 2010 oslávila svoje sté výročie fungovania. Na rozdiel od Anglicka všetky domácnosti v Škótsku sa musia ohľadom obecného zdanenia obrátiť na niektorého zo škótskych daňových poradcov združených v Škótskej asociácii daňových poradcov (Scottish Assessors Association), keďže u nich ocenenie VOA neexistuje.

Oslobodenie nehnuteľností od dane z obytných nehnuteľností

Spravidla všetky nehnuteľnosti na území Anglicka a Walesu podliehajú zdaneniu O daňou z obytných nehnuteľností, avšak existujú aj výnimky, kedy nehnuteľnosti môžu byť od takejto dane oslobodené úplne. Oslobodenia od dane môže byť krátkodobé, napríklad po dobu 6 mesiacov alebo aj permanentne. O oslobodení nehnuteľnosti od dane z obytných nehnuteľností rozhodujú orgány miestnej samosprávy a rozhodnutie uskutočňujú na základe nasledovných skutočností resp. vlastností nehnuteľnosti:

- Od dane z obytných nehnuteľností je oslobodený majetok, ktorý je prázdny, čo znamená, že je neobývaný a majetok musí byť zväčša nezariadený. Oslobodenie od zdanenia nehnuteľnosti sa v takomto prípade udeľuje najviac na 6 mesiacov a majetok počas tejto doby spravidla nesmie byť obývaný, hoci aj v tomto pravidle existuje výnimka povoľujúca obývanie nehnuteľnosti po dobu 6 týždňov.
- Oslobodený od dane z obytných nehnuteľností je aj majetok, ktorý je prázdny a teda neobývaný, pretože je na nehnuteľnosti potrebné vykonať zásadné opravy alebo úpravy, ktoré sú potrebné na to, aby nehnuteľnosť bola ďalej obývateľná. V tomto prípade je výnimka zo zdanenia udelená najviac na 12 mesiacov, bez závislosti od toho či potrebné rekonštrukčné práce boli do tejto doby ukončené alebo nie.
- Od dane z obytných nehnuteľností je oslobodený aj súdne zabavený majetok.
- Rovnako je od dane z obytných nehnuteľností oslobodená aj nehnuteľnosť, ktorá bola právoplatne zadržaná poskytovateľom hypotekárneho úveru, z dôvodu neplnenia záväzkov zo strany dlžníka.
- Oslobodené sú aj nehnuteľnosti, ktoré sú neobývané z dôvodu, že osoba žijúca v takejto nehnuteľnosti, bola nútená sa presťahovať inde z dôvodu zhoršenia zdravotného stavu a je odkázaná na starostlivosť inej osoby a teda prebýva v nemocnici, domove sociálnych služieb alebo u príbuzných.
- Od dane z obytných nehnuteľností je oslobodená aj nehnuteľnosť, ktorú osoba žijúca v takejto nehnuteľnosti opustila z dôvodu poskytovania nevyhnutnej starostlivosti inej osobe, ktorá je odkázaná na pomoc druhého, je taktiež oslobodená od dane.
- Od dane z obytných nehnuteľností je rovnako oslobodená aj nehnuteľnosť, ktorá je obývaná študentmi alebo zahraničnými jazykovými poradcami, ktorý v takejto nehnuteľnosti prebývajú počas oficiálneho programu, ktorý zastrešuje Britská rada (British Council). Takouto nehnuteľnosťou sa rozumie verejná budova alebo aj dom v súkromnom vlastníctve, avšak v prípade, že v dome prebývajú aj osoby, ktoré nie sú študentmi alebo zahraničnými jazykovými poradcami na oficiálnom programe Britskej rady, dom podlieha zdaneniu, pričom študenti a poradcovia sa neberú do úvahy.
- Oslobodený je aj karavan alebo loď, ktorá je hlavným sídlom, avšak je trvalo neobývaná a to po dobu 6 mesiacov. Karavan ako aj loď, môže byť dlhodobosť oslobodená od dane z obytných nehnuteľností v prípade, že je umiestnená na pozemku, ktorý podlieha zdaneniu daňou z obytných nehnuteľností
- Oslobodená je aj nehnuteľnosť, v ktorú obývajú iba rezidenti vo veku do 18 rokov
- Nehnuteľnosť, ktorá je obývaná iba osobou alebo osobami s ťažkým mentálnym postihnutím, je taktiež vylúčená zo zdanenia daňou z obytných nehnuteľností
- Zo zdanenia je vylúčený aj samostatný seniorský byt, ktorý je súčasťou hlavnej nehnuteľnosti, pričom osoba žijúca v takomto byte, je závislá na majiteľovi hlavnej nehnuteľnosti

Platiteľ dane z obytných nehnuteľností

Platiteľom dane z obytných nehnuteľností je obvykle jedna osoba, a nazýva sa zodpovedná osoba. Takáto osoba nesmie byť mladšia ako 18 rokov. V prípade párov a dvojíc žijúcich v domácnosti, sú tieto osoby spoluzodpovedné za platenie dane z obytných nehnuteľností, a to aj napriek tomu, že šek je vystavený na meno iba jednej z týchto osôb. Osoby sú spoluzodpovedné bez ohľadu na to či sú takéto osoby zosobášené alebo v partnerskom vzťahu alebo sú iba spolubývajúci. Platiteľom dane sa stáva iba osoba, na

ktorej meno je vystavený šek a osoba, ktorá je výhradne spoluzodpovedná s touto osobou platiť daň z obytných nehnuteľností. Spravidla zodpovednú osobu predstavuje osoba obývajúca nehnuteľnosť, avšak v špecifických prípadoch sa zodpovednou osobou stáva aj majiteľ nehnuteľnosti. Majiteľ nehnuteľnosti teda podlieha zdaneniu daňou z obytných nehnuteľností iba v prípade, že:

- Nehnuteľnosť alebo majetok je obývaný viacerými navzájom nezávislými osobami, napríklad v prípade ak je nehnuteľnosť v prenájme viacerým nezávislým osobám, ktoré odvádzajú nájomné samostatne.
- Nehnuteľnosť alebo majetok obývajú osoby, ktoré nedovršili vek 18 rokov.
- Nehnuteľnosť alebo majetok je obývaný osobami, ktoré sú žiadateľmi o azyl.
- Nehnuteľnosť alebo majetok obývajú osoby, ktoré tam prebývajú dočasne a majú trvalý pobyt inde.
- Nehnuteľnosť alebo majetok slúži verejnosti ako dom sociálnych služieb, nemocnica, ubytovňa alebo útočisko pre týrané ženy.

V prípade, že nehnuteľnosť obýva iba jedna osoba, takáto osoba sa stáva platiteľom dane z obytných nehnuteľností a teda zodpovednou osobou. V prípade, že nehnuteľnosť obýva viac ako jedna osoba staršia ako 18 rokov, uplatňuje sa systém resp. pravidlo na určenie zodpovednej osoby, ktorý sa nazýva hierarchická zodpovednosť. Podľa pravidla hierarchickej zodpovednosti, platiteľom dane z obytných nehnuteľností sa automaticky stáva osoba žijúca v nehnuteľnosti, ktorá je na vrchole hierarchie alebo osoba najbližšie k vrcholu hierarchie. V prípade, že sú na rovnakej najvyššej úrovni hierarchie dvaja alebo viacerí obyvatelia všetci sa stávajú výhradne spoluzodpovední za zaplatenie obecnej dane. Pravidlo hierarchie zodpovednosti využívané pre určenie osoby zodpovednej za platenie dane z obytných nehnuteľností je nasledovné:

- 1 Obyvateľ nehnuteľnosti, ktorý je súčasne aj majiteľ alebo obyvateľ, ktorý vlastní nehnuteľnosť so všetkými jej súčasťami alebo majú na takúto nehnuteľnosť v držbe
- 2 Obyvateľ nehnuteľnosti, ktorý je nájomcom
- 3 Obyvateľ nehnuteľnosti, ktorý je držiteľom licencie na obývanie, čo znamená, že nie je nájomcom, ale má povolenie nehnuteľnosť obývať
- 4 Akýkoľvek obyvateľ žijúci v nehnuteľnosti, aj osoba, ktorá v nehnuteľnosti prebýva neoprávnene
- 5 Majiteľ nehnuteľnosti v prípade, že nehnuteľnosť nikto neobýva

Daň z obytných nehnuteľností a daňové zvýhodnenia a úľavy

Každoročne orgány miestnej samosprávy stanovujú sadzby dane z obytných nehnuteľností pre všetky hodnotové triedy nehnuteľností. Orgány miestnej samosprávy sú rovnako zodpovedné za výpočet takejto dane a rozposielanie šekov, avšak nie všetci platia plnú sumu dane z obytných nehnuteľností. Existujú tri druhy úľav, ktoré môžu zredukovať celkovú sadzbu dane a to:

- Redukčná schéma pre osoby so zdravotným postihnutím
- Zľavy
- Benefit na obecnú daň a daňový rabat za druhú dospelú osobu

V prípade, že v domácnosti, ktorou je nehnuteľnosť podliehajúca dani z obytných nehnuteľností, žije osoba (dieťa alebo dospelá osoba), ktorá je podstatne a dlhodobo zdravotne postihnutá, môže byť suma dane z obytných nehnuteľností znížená. Zníženie sa spravidla vykonáva priradením nižšej hodnotovej triedy nehnuteľnosti, akú v skutočnosti nehnuteľnosť má. Teda napríklad ak nehnuteľnosť, v ktorej prebýva osoba so zdravotným postihnutím spadá do hodnotovej triedy D, daň z obytných nehnuteľností bude stanovená

akoby sa nehnuteľnosť nachádzala v hodnotovej triede C. Takáto úľava sa samozrejme vzťahuje aj na nehnuteľnosti klasifikované v hodnotovej triede A a v takomto prípade sa sadzba dane zníži proporcionálne ako pri redukcii medzi ostatnými hodnotovými triedami. Zníženie dane z obytných nehnuteľností sa posudzuje individuálne na základe žiadosti, pričom je potrebné preukázať, že v domácnosti naozaj prebýva osoba so zdravotným postihnutím a nehnuteľnosť spĺňa aspoň jednu z nasledovných požiadaviek:

- Nehnuteľnosť má inštalovanú špeciálnu kuchyňu alebo sociálne zariadenia prispôsobené pre zdravotne postihnuté osoby
- V nehnuteľnosti sa nachádza miestnosť (okrem toalety), ktorá je prispôsobená a využíva sa pre potreby osoby so zdravotným postihnutím
- V nehnuteľnosti sa musí nachádzať dostatok priestoru, aby osoby so zdravotným postihnutím mohli plnohodnotne využívať invalidný vozík a teda nehnuteľnosť by mala byť aspoň z časti bezbariérová

Žiadosť o takéto zníženie musí byť podaná v písomnej forme a doručená orgánom miestnej samosprávy, pričom mnohé miestne samosprávy majú štandardizované tlačivá. Väčšina samospráv požaduje ako dôkaz o zdravotnom postihu osoby žijúcej v domácnosti lekársku správu, ktorá by mala byť priložená k žiadosti.

Ako sme už vyššie spomínali, v prípade, že nehnuteľnosť obýva iba jedna osoba, tak táto osoba sa stáva zodpovednou osobou za zaplatenie dane z obytných nehnuteľností. Avšak v prípade, že v nehnuteľnosti žije len jedna dospelá osoba, tak takáto osoba získava zľavu 25% z dane z obytných nehnuteľností. Pri posudzovaní koľko ľudí žije v domácnosti resp. v nehnuteľnosti pre daňové účely sa niektoré osoby nezapočítavajú, sú to takzvané irelevantné osoby pre daňové účely. Za irelevantné osoby pre daňové účely sa považujú osoby:

- Vo veku 17 a menej rokov
- Väzni a zadržané osoby čakajúce na deportáciu alebo osoby, u ktorých bola diagnostikovaná mentálna porucha
- Osoby s ťažkým mentálnym postihnutím
- Denní študenti v kvalifikovanom procese vzdelávania (vrátane korešpondenčných a on-line kurzov), zdravotnícky personál v procese štúdia, zahraniční jazykovi poradcovia na oficiálnom programe Britskej rady. V prípade, že nehnuteľnosť je obývaná iba takýmito osobami, tak je úplne oslobodená od platenia dane z obytných nehnuteľností.
- Manžel, partner alebo závislý študent, ktorý nie je Britským občanom a ktorý kvôli imigračným pravidlám nemá na území Veľkej Británie povolenie pracovať alebo poberať sociálne dávky
- Mladá osoba v procese vládneho školenia alebo nasledovník určitých druhov učenia
- Dlhodobí hospitalizovaní alebo obyvatel' odkázaný na dlhodobú domácu starostlivosť
- Osoby žijúce v ubytovni, ktorá poskytuje starostlivosť alebo liečenie z dôvodu vysokého veku obyvateľa, telesnému alebo mentálnemu postihu, abstínujúcim a pretrvávajúcim alkoholikom a drogovým závislým osobám, alebo osobám ktoré prekonal alebo bojujú s duševnou chorobou
- Osoby žijúce pod dohľadom kurátora alebo v čase súdneho dokazovania
- Osoby, ktoré poskytujú odbornú zdravotnú starostlivosť (opatrovatelia)
- Osoby prebývajúce v ubytovni alebo prístrešku pre bezdomovcov ako napríklad Armáda spásy alebo Vojenskej cirkevnej ubytovni

- Absolventi, ktorí nedosiahli vek 20 rokov a ukončili svoje štúdium po 30. Apríli, sú oslobodení od Obcej dane do 1. Novembra toho roku, bez ohľadu či sa absolvent zamestnal alebo nie
- Osoba vo veku 18 a viac poberajúca prídavky na deti
- Člen náboženskej obce
- Vyživované osoby
- Príslušník hostujúcich ozbrojených síl

Ak sa všetky osoby žijúce v nehnuteľnosti považujú za irelevantné pre daňové účely (okrem študentov a zahraničných jazykových poradcov) orgány miestnej samosprávy udelia 50% zľavu z dane z obytných nehnuteľností. Ak sa osoba zdržiava v nehnuteľnosti, ktorá nie je jej trvalým pobytom, takáto osoba sa taktiež započítava ako irelevantná pre daňové účely. V prípade, že takáto osoba je jediná obývajúca nehnuteľnosť, sa nehnuteľnosť stáva jej druhým domovom.

Zľava vyplývajúca z osôb irelevantných pre daňové účely môže byť započítaná v dani vypočítanej orgánmi miestnej samosprávy, avšak v prípade, že zľava nie je započítaná a daňovník má na takúto zľavu nárok, mala by takáto osoba bezodkladne kontaktovať miestny úrad so žiadosťou o nápravu. V opačnom prípade ak zľava bola započítaná v prípade, kedy by aplikovaná nemala byť, daňovník má povinnosť informovať miestny úrad v lehote 21 dní, inak môže miestny úrad vyrubiť pokutu.

Daň z obytných nehnuteľností pre rekreačné domy a druhé domovy

Rovnako ako všetky permanentne obývané nehnuteľnosti aj rekreačné domy a nehnuteľnosti považované za druhé domovy podliehajú zdaneniu daňou z obytných nehnuteľností. Legislatívne je však zdaňovanie rekreačných domov a druhých domov obmedzené a orgány miestnej správy sú nútené v prípade takýchto nehnuteľností uplatniť zľavu vo výške od 10 – 50 % z hodnoty bežnej dane z obytných nehnuteľností. Táto skutočnosť sa vzťahuje najmä na fakt, že tieto nehnuteľnosti nie sú dlhodobo obývané a ich majitelia už platia daň z obytných nehnuteľností v mieste svojho trvalého pobytu. O výške zľavy v rámci zákonom stanoveného rozsahu rozhodujú orgány miestnej samosprávy v mieste, kde sa predmetná nehnuteľnosť nachádza.

Daňová výhoda a zľava za druhú dospelú osobu

Každá osoba, ktorá je povinná platiť daň z obytných nehnuteľností môže požiadať o uplatnenie daňovej výhody a to písomnou formou. Orgány miestnej samosprávy sú v takomto prípade nútené posúdiť uplatnenie daňovej výhody a to najmä s prihliadnutím na výšku príjmu žiadateľa a na jeho celkový majetok.

Zľava za druhú dospelú osobu môže byť poskytnutá na základe žiadosti v prípade, že v nehnuteľnosti prebýva aj iná dospelá osoba s nízkymi príjmami, ktorá nie je platiteľom dane z obytných nehnuteľností, a ani sa na túto osobu takáto povinnosť nevzťahuje a nie je to ani osoba irelevantná pre daňové účely.

Dane z neobytných nehnuteľností / poplatky (Business rates)

Dane z neobytných nehnuteľností alebo poplatky predstavujú taktiež majetkové dane, ktoré sa vzťahujú na podnikateľské prevádzky a iné stavby, ktoré sú určené na iné ako bytové účely. Ich oficiálny názov je Národné nebytové sadzby. Výber takejto dane zabezpečujú miestne úrady, avšak peniaze sú odvádzané centrálnej vláde a neskôr opäť prerozdelené medzi jednotlivé samosprávy.

Dane z neobytných nehnuteľností majú veľmi hlbokú históriu, pričom business rates v podobe, ako túto daň, či poplatok, ktorý má charakter dane, poznáme dnes predstavuje najnovšiu obmenu série daní využívaných na financovanie miestnych služieb samospráv

známych pod názvom „rate“, ktoré sú postavené na základe hodnoty nehnuteľností. Prvý raz bola daň charakteristická ako rate zavedená už v 16. Storočí, konkrétne bola daň definovaná v Alžbetínskom zákonníku pre chudobných (Elizabethan Poor Law Act 1572), ktorý ako prvý položil aj základy pre úľavy pre chudobných na miestnej farskej úrovni, ktorý sa vzťahoval na chudobné osoby žijúce na farnostiach. Systém platieb a daní používaných na financovanie miestnych potrieb sa aj naďalej formoval počas nasledovných 3 storočí, vrátane samostatného daňového systému pre Londýn, ktorý sa využíval v rokoch od roku 1869 do roku 1963. Neustále navyšovanie prísností kritérií s postupom času prinášali nové vylepšené metódy určenia hodnôt nehnuteľností pre daňové účely, pričom bola vyhotovená listina obsahujúca odhadované hodnoty nehnuteľností. S postupom času vznikli možnosti podania námietok voči nesprávnemu oceneniu nehnuteľnosti. Neskôr boli predstavení aj dôstojníci, ktorý zastávali funkciu verejného odhadcu hodnoty nehnuteľností a títo boli vymenovávaní Komisiu pre vnútorné príjmy (Commissioners of Inland Revenue). Priamym predchodcom business rates bol general rate, ktorý bol uzákonený zákonom The General Rate Act v roku 1967, pričom general rate predstavoval daň, ktorej podliehali všetky nehnuteľnosti na území Spojeného Kráľovstva, tak nehnuteľnosti bytového charakteru, ako aj všetky ostatné nehnuteľnosti. General rate si zachoval všetky základné koncepčné prvky predchádzajúcich daní a teda aj základné znaky identifikácie zdaniteľných nehnuteľností, ku ktorým sa pridali isté moderné prvky a tak vznikol systém, ktorý je postavený na historických základoch a pritom spĺňa požiadavky modernej doby. Tento zákon bol inovovaný už pomerne skoro v roku 1988, keď ho nahradil The Local Government Finance Act 1988. Zákon z roku 1988 zrušil General rate a nahradil ju dvoma novými typmi dane s platnosťou od 1. Apríla 1990, a tou boli The Community Charge a modernizovaná verzia general rate - business rate. The Community charge bola typickou daňou z hlavy, a vzhľadom na jej nepopulárnosť bola zakrátko nahradená Council tax, ktorá je opäť vypočítavaná na základe hodnoty nehnuteľností. Nový systém zdanenia nehnuteľností nebytového charakteru sa stal známy pod názvom business rates, ktorá je niekedy známa aj ako universal business rate, teda všeobecná daň z nehnuteľností. Tento systém si zachoval od svojich predchodcov najmä systém miestnych hodnotových listín, na ktorých boli ohodnotené všetky nehnuteľnosti na základe odhadovaných cien prenájmu nehnuteľností. Za ocenenie nehnuteľnosti zodpovedal Valuation Office, ktorý bol v roku 1991 rekonštituovaný ako Výkonná vládna agentúra Spojeného kráľovstva pod názvom The Valuation Office Agency, pričom bolo určené že za výber a správu dani budú zodpovedné miestne samosprávy. V čase, keď sa návrh zákona spracovával, si miestne samosprávy navrhli a určili percento z hodnoty nehnuteľnosti, z ktorého sa neskôr vyvinul centrálny nastavený koeficient, na základe ktorého je možné vypočítať daň. Koeficient bol stanovený taktiež ako mechanizmus, ktorý zaručí, že daň sa v priemere medziročne nenavýši viac ako o percento inflácie. Je dôležité opomenúť, že veľmi podobný systém ohodnocovania nehnuteľností sa samostatne formoval aj v Škótsku a to prostredníctvom ich samostatných osobitných právnych predpisov, pričom jediné rozdiely predstavovali rôzne pojmy a pomenovania a administrácia systému. Tento systém do určitej miery unifikoval zákon z roku 1988, ktorý premenoval aj dane v Škótsku a zaviedol aj pre Škótsko spoločný koeficient, avšak ponechal im ich vlastnú metódu ohodnotenia nehnuteľností.

Výpočet business rate

Dane z neobytných nehnuteľností /poplatky - bežne používaný termín pre dane, ktoré nie sú určené domácnostiam - sú stanovené najmä pre neobytné priestory, vrátane väčšiny komerčných nehnuteľností, ako sú obchody, kancelárie, krčmy, sklady a továrne. Teda v prípade, ak majiteľ využíva budovu alebo časť budovy na podnikateľské účely, bude pravdepodobne musieť zaplatiť daň z neobytných nehnuteľností. Priestory budú mať zdaniteľnú hodnotu určenú VOA, ktorú miestny orgán použije pre výpočet dane. Daň

z neobytných nehnuteľností je miestna daň, ktorá je platená okupantmi nebytového majetku v Anglicku a Walese.

Výška dane je vypočítavaná miestnou samosprávou nasledovne:

$BR = RV * multiplier$

BR – business rate, daň z neobytných nehnuteľností pred úľavou

RV – rateable value

Multiplier – multiplikátor (koeficient)

Do tohto výpočtu sa následné zapracovávajú zľavy a úľavy zo zdanenia.

- 1 BR – business rate predstavuje zdaniteľná hodnota majetku, ktorá je stanovená VOA.
- 2 Multiplier – multiplikátor, predstavuje štandardný koeficient, ktorý sa vypočítava pridaním dodatku k hodnote multiplikátora pre malé podniky na pokrytie úľav z podnikateľskej dane malých podnikov. Čo znamená, že väčšie firmy a spoločnosti doplácajú na úľavách malých podnikov. Multiplikátor pre malé podniky tak ako aj zľavy z podnikateľskej dane rastú na ročnej báze podľa indexu inflácie maloobchodných cien, spravidla v septembri. Okrem takéhoto nárastu sa uskutočňuje aj precenenie. Multiplikátor sa preceňuje každých päť rokov, aby sa zachovala spravodlivosť a to najmä tak, aby zdaniteľné hodnoty odrážali zmeny na trhu nehnuteľností. Posledné precenenie sa uskutočnilo 1. apríla 2010. Počas pravidelného precenenia sú teda multiplikátory revidované tak, aby sa zmeny celkového podnikateľského zdanenia rovnali inflácii.

The small business rate multiplier - predstavuje znížený multiplikátor (koeficient), ktorý sa používa na výpočet podnikateľskej dane pre podniky, ktoré sa kvalifikujú na úľavu malého podniku.

Aktuálne multiplikátory (koeficienty)

Multiplikátor sa používa pri výpočte sadzby dane z neobytných nehnuteľností. To udáva percento alebo počet centov na libru, zo zdaniteľnej hodnoty nehnuteľnosti.

Zoznamy ohodnotenia Miestnych úradov

Ratingové zoznamy sú zoznamy všetkých zdaniteľných hodnôt majetku využívaného na podnikateľské účely v Anglicku a Walese. K dispozícii je samostatný zoznam pre každú samosprávu, ktorá si sama vypočítava a vyberá dane z nehnuteľností využívaných na podnikanie. Hodnotiace zoznamy sú zverejňované raz za päť rokov a to v čase precenenia:

2010 Zoznam nadobudol platnosť 1. apríla 2010 a bude trvať až do budúceho precenenia

2005 zoznam nadobudol účinnosť 1. apríla 2005 a trvala až do 31. marca 2010

2000 Zoznam nadobudol platnosť 1. apríla 2000 a trvala až do 31. marca 2005

Ak je podstatná zmena ohodnotenia, alebo nejaký iný dôvod pre zmenu zdaniteľnej hodnoty, tak je záznam nehnuteľnosti zmenený v rebríčku.

VOA vydáva aj návrhy zoznamov šesť mesiacov pred tým, ako budú zverejnené nové zoznamy. To dáva daňovníkom možnosť overiť si svoje nové ocenenie v predstihu, skôr ako je miestnym úradom vypočítaná daňová sadzba.

Centrálny zoznam obsahuje ratingové hodnotenie siete majetku a to najmä hlavných dopravných, inžinierskych a telekomunikačných podnikov a medziregionálnych potrubí. V rebríčku sa nachádza jedna položka pre každú spoločnosť s názvom. K dispozícii sú samostatné právne predpisy a zoznamy pre Anglicko a Wales.

3. RV – rateable value - zdaniteľná hodnota predstavuje obvyklú ročnú nájomnú hodnotu podniku alebo neobývatel'ného majetku k určitému dátumu ocenenia. To znamená, že zdaniteľná hodnota predstavuje výšku nájomného za majetok v deň ocenenia, ak by tento majetok bol ponúknutý na prenájom na voľnom trhu. Aktuálne zdaniteľné hodnoty, ktoré nadobudli platnosť dňa 1. apríla 2010, predstavujú nájomné hodnoty k 1. aprílu

2008. VOA vytvára skupiny podľa podobných vlastností nehnuteľností, aby sa uistili, že sú oceňované jednotne. To sa nazýva oceňovací systém. Existujú rôzne programy pre rôzne typy nehnuteľností. Každé schéma načrtáva prístup VOA a uvádza zoznam nehnuteľností v danej schéme a každá nehnuteľnosť má tiež referenčné číslo schémy, podľa ktorého možno nehnuteľnosť identifikovať. Zdaniteľné hodnoty nehnuteľností v rámci schémy nie sú identické, ale VOA použili rovnaký prístup k oceňovaniu. Všetky obchodné a iné nebytové nehnuteľnosti sú oceňované v rovnaký deň – deň ocenenia. Deň ocenenia je stanovený dva roky pred dňom precenenia, ktorý je známy aj ako deň uvedenia do platnosti nového precenenia, čo predstavuje problém od doby zavedenia tohto typu zdanenia v roku 1990. Napríklad ocenenie, ktoré sa dostalo do platnosti 1. Apríla 2010 je založené na trhovej hodnote prenájmu nehnuteľnosti zo dňa 1. Apríla 2008. Táto skutočnosť dáva VOA dostatok času na zozbieranie a spracovanie informácií, ktoré slúžia ako podklad pre následne publikované zoznamy ohodnotenia. V prípade ak sa zdaniteľné hodnoty majetku pri precenení zvýšia, tak vláda spravidla znižuje multiplikátor tak, aby sa celkový príjem z daní navýšil maximálne o percento inflácie a teda celkový národný úhrn z dane z podnikania ostáva nezmenený. Cieľom každého precenenia je tak viac menej iba spravodlivosť v rozdelení zdanenia medzi jednotlivými daňovníkmi a keďže všetky nehnuteľnosti sú ocenené v rovnakom čase, nie je podstatným faktorom či je trh nehnuteľností v expanzii alebo recesii. Agentúra pre oceňovanie majetku (VOA) meria všetky vlastnosti pomocou štandardných meracích metód, ktoré sú v súlade s meracím kódom schválený Royal Institution of Chartered Surveyors (RICS) – Kráľovský inštitút autorizovaných zememeračov. Využíva sa metóda čistého vnútorného priestoru (NIA), ktorá meria použiteľný priestor vo vnútri budovy. Metóda je všeobecne aplikovaná pre úrady, obchody, ďalšie maloobchodné priestory, ako sú banky, kaderníctva, reštaurácie a podobne. Podľa metódy NIA sú niektoré priestory vyňaté z výpočtov, ako napríklad: služby súvisiace s ubytovaním ako toalety a k tomu prislúchajúce lobby, miestnosti pre upratovačky, výťahové šachty a výťahové strojovne, schodiská, kotolne, nádrže, palivové sklady a niektoré izby pre rastliny. Druhá metóda Hrubého vnútorného priestoru (GIA) meria celý uzavretý priestor budovy v rámci vonkajších stien, ako aj vrátane priestorov vylúčených z metódy NIA vyššie. Metóda GIA je všeobecne aplikovaná na priemyselné objekty ako sú sklady alebo výrobné jednotky. Metóda používaná pri ocenení každej nehnuteľnosti je vždy bližšie uvedená v jeho oceňovacej schéme alebo systéme. Aj napriek určeniu týchto dvoch štandardizovaných spôsobov merania a teda ocenenia existujú aj niektoré typy objektov, ktoré sú predmetom osobitných metód oceňovania.

Daň z neobytných nehnuteľností a daňová úľava a výpomoc

Ako v prípade mnohých iných daní aj v prípade dane z neobytných nehnuteľností je možné si uplatniť daňovú úľavu. Takúto úľavu si vo Veľkej Británii môžu uplatniť napríklad osoby, ktorý sú platcami podnikateľskej dane avšak zdaniteľná hodnota ich nehnuteľnosti je nižšia ako 18000 libier a v prípade oblasti Greater London dokonca až 25 500 libier. Okrem priamych finančných daňových úľav, poskytuje daňová legislatíva aj možnosti napríklad odloženia, či neskoršieho splatenia alebo postupného splácania dane. Taktiež existujú aj iné formy úľav ako napríklad úľavy poskytované charitatívnym alebo neziskovým spoločnostiam alebo úľavy z prázdnych budov.

Prvým druhom daňovej úľavy sú vybrané druhy nehnuteľností, ktoré nepodliehajú zdaneniu daňou z neobytných nehnuteľností vôbec. Takéto nehnuteľnosti nie sú a ani nikdy neboli ocenené VOA. Nezdanené nehnuteľnosti sú:

- 1 Nehnuteľnosti využívané ako poľnohospodárske
 - Poľnohospodárska pôda
 - poľnohospodárske stavby
- 2 Rybie farmy
 - pozemky využívané výlučne v súvislosti s chovom rýb

- budovy využívané výlučne v súvislosti s chovom rýb
- 3 Miesta, kde sa uctieva náboženstvo
 - kostoly, kaplnky a podobné stavby, ktoré sa využívajú na náboženské účely
 - pozemky prislúchajúce k náboženským stavbám
 - 4 Majetok a pozemky Trinity house – verejný orgán spravujúci navigačné a komunikačné systémy
 - majáky
 - bóje
 - iné budovy v správe Trinity house
 - 5 Kanalizácie
 - Kanalizačná sieť
 - pozemky prislúchajúce kanalizačnej sieti
 - 6 Nehnuteľnosti v správe orgánov pre odvodňovanie
 - 7 Parky
 - 8 Nehnuteľnosti a pozemky slúžiace postihnutým osobám
 - 9 Pozemky slúžiace pre vzdušnú ochranu
 - 10 Prístavné bóje
 - 11 Pozemky elektrizačnej a prenosovej sústavy a iné

Ako vyplýva zo skutočností pri dani z obytných nehnuteľností vzťahujúcej sa na domácnosti Anglický systém miestnych daní poskytuje množstvo úľav a benefitov. Vzhľadom na vyššie uvedené druhy pozemkov a stavieb, ktoré sú predmetom úľav v prípade daní z neobytných nehnuteľností je zrejmé, že miestne dane poskytujú vo všeobecnosti priestor pre uplatňovanie si benefitov a to najmä v prípade znevýhodnených osôb. V súčasnosti na území Veľkej Británie, ako reakciu na neustále pretrvávajúcu finančnú krízu, prijala centrálna vláda opatrenie, ktoré umožňuje podnikateľom si svoju daňovú povinnosť rozložiť na viacero splátok alebo aj odložiť až o 3 roky. V prípade dane z nehnuteľností využívaných na podnikanie jednou z najhlavnejších a najdôležitejších úľav predstavuje úľava pre malé podnikanie – Small business rate relief (SBRR). SBRR je uplatniteľná na všetky nehnuteľnosti, ktoré nie sú určené pre bytové účely v Anglicku, ktoré majú hodnotu nižšiu ako 12000 libier a to v prípade ak, majiteľ nehnuteľnosti nevlastní inú nehnuteľnosť. SBRR sa dá uplatniť aj na nehnuteľnosti, ktorých hodnota je nižšia ako 12000 libier a majiteľ vlastní viacero nehnuteľností, avšak v takom prípade sa pristupuje k úľave individuálne. Tieto nehnuteľnosti v rámci SBRR môžu dostať úľavu až do výšky 50%. Ako proti krízové opatrenie prijala centrálna vláda opatrenie, ktoré oprávňuje k 100% daňovej úľave pre osoby, ktoré vlastnia jednu nehnuteľnosť využívanú na podnikanie a jej hodnota je nižšia ako 6000 libier. Toto opatrenie je len dočasné a je v platnosti od roku 2011 do roku 2013 a teda uplatniteľné v dvoch daňových obdobiach.

Záver

Transparentnosť financovania miestnej samosprávy, podobne ako na Slovensku, zaručuje fakt, že ročná účtovná závierka podlieha auditu. Podľa platnej legislatívy v Anglicku a Walese musí byť ročná účtovná závierka overená nezávislými audítormi, ktorých vymenúva Audítorská komisia, alebo v Škótsku Účtovná komisia pre Škótsko. V Severnom Írsku túto funkciu zastrešuje samostatná osoba - hlavný audítor miestnej samosprávy. Okrem týchto zákonom stanovených audítorov majú možnosť do účtovníctva nazerať a vykonávať samostatný dohľad aj voliči – občania a v prípade nejasností majú právo dopytovať sa, prípadne podávať námietky priamo audítormi.

Dovoľujeme si však podotknúť, že takmer všetky problémy, ktoré vyplynuli z daňového systému Spojeného kráľovstva súviseli skôr s legislatívnymi nedostatkami, či tak

veľmi diskutovanou daňovou spravodlivosťou, ale čo sa týka správy a výberu daní je systém pomerne funkčný a oproti systému správy Slovenskej republiky spoľahlivý. Možno si preto položiť otázku či je to preto, že správca dane už vopred pozná všetky nehnuteľnosti, a tak si dokáže celkom presne vypočítať budúci daňový výnos z miestnych daní. Na základe týchto informácií dokáže miestna samospráva objektívne a primerane nastaviť rozpočet aj na ďalšie obdobia, čo nám v Slovenskej republike absentuje.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje:

- 1 SCHULTZOVÁ A. a kol. 2007. Daňovníctvo - Daňová teória a politika. Bratislava: Iura Edition, 2007. 198s. ISBN 978-80-8078-161-3
- 2 NEUBAUEROVÁ E. a kol. 2002. Financie územnosprávnych celkov. Bratislava: Ekonóm, 2002. 166s. ISBN 80-88727-53-7
- 3 NEUBAUEROVÁ E. 2003. Finančné aspekty decentralizácie verejnej správy. Bratislava: Ekonóm, 2003. 168s. ISBN 80-225-1711-9
- 4 BELIČKOVÁ K. a kol. 2005. Verejné rozpočty. Bratislava: Ekonóm, 2005. 309s. ISBN 80-225-2077-2
- 5 ZUBALOVÁ A. a kol. 2008. Daňové teórie a ich využitie v praxi. Bratislava: Iura Edition, 2008. 198s. ISBN 978-80-8078-228-3
- 6 ŽÁRSKA E., ŠEBOVÁ M. 2005. Decentralizácia verejnej správy Slovenskej republiky. Bratislava: Katedra verejnej správy a regionálneho rozvoja, Národohospodárska fakulta, Ekonomická univerzita v Bratislave, 2005. 127s. ISBN 80-89149-06-05
- 7 BEŇOVÁ E. a kol. 2005. Financie a mena. Bratislava: Iura edition, 2005. 373s. ISBN 80-8078-031-5
- 8 Zákony:
- 9 Zákon č. 582/2004 Zb. o miestnych daniach a poplatku za komunálne odpady v znení neskorších predpisov
- 10 Zákon č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov v znení neskorších predpisov
- 11 Zákon č. 460/2011 Zb. o miestnych daniach a poplatku za komunálne odpady
- 12 Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov
- 13 Zákon č. 544/1990 Zb. zákon Slovenskej národnej rady o miestnych poplatkoch
- 14 Zákon č. 523/2004 Zb. o rozpočtových pravidlách verejnej správy
- 15 Zákon č. 583/2004 Zb. o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy

Časopisy:

- 16 HEČKOVÁ R., VACKOVA H. 2009. Prehľad povinností vyplývajúcich zo zákona o miestnych daniach na rok 2009. Bratislava: Dane a účtovníctvo, 2009, č. 2, 7s. ISSN 1335-7034

Internetové zdroje:

- 17 doc. JUDr. PAULIČKOVÁ Alena, PhD. 2007. Správa miestnych daní a miestneho poplatku v Slovenskej republike. [online]. Sládkovičovo, 2007, [cit.2012.02.03], Dostupné na internete: http://kvf.vse.cz/storage/1218123430_sb_paulikovalena.pdf
- 18 www.direct.gov.uk, Council tax: your band [online]. 2012, [cit.2012.02.14], Dostupné na internete: http://www.direct.gov.uk/en/HomeAndCommunity/YourlocalcouncilandCouncilTax/CouncilTax/DG_10037383

- 19 www.businesslink.gov.uk, Business rates [online]. 2012, [cit.2012.02.17], Dostupné na internete: <http://www.businesslink.gov.uk/bdotg/action/layer?topicId=1073859221>
- 20 www.adviceguide.org.uk, Council tax [online]. 2012, [cit.2012.03.08], Dostupné na internete: http://www.adviceguide.org.uk/england/your_money/tax_index_ew/council_tax.htm
- 21 www.legislation.gov.uk, Local tax [online]. 2012, [cit.2012.03.12], Dostupné na internete: <http://www.legislation.gov.uk/title/local%20tax?page=1>
- 22 www.hmrc.gov.uk, Local tax [online]. 2012, [cit.2012.03.17], Dostupné na internete: <http://www.hmrc.gov.uk/manuals/pimmanual/PIM2030.htm>

Iné zdroje:

- 23 GEŠKO M., 2009. Daňová teória a politika, Bratislava: prednáška, 2009.

Ing. Mgr. Peter Baláži, PhD.

Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodárska fakulta, Katedra financií
Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava 5, email : peter.balazi@gmail.com

ŠTRUKTURÁLNA POLITIKA EURÓPSKEJ ÚNIE

STRUCTURAL POLICIES OF EUROPEAN UNION

JARMILA VIDOVÁ

Abstrakt

Ekonomické a sociálne rozdiely medzi členskými štátmi a regiónmi Únie, môžu mať rôzne príčiny. Môžu vyplývať z dlhodobých nevýhod spôsobených geografickou odľahlosťou alebo z nedávnych sociálnych a hospodárskych zmien alebo z kombinácie týchto dvoch faktorov. Riešením disparít a nerovnováh medzi regiónmi Európskej únie sa zaoberá štrukturálna politika. Je jednou z kľúčových politík, zabezpečuje poskytovanie pomoci zaostávajúcim regiónom, pomáha pri konverzii problémových priemyselných oblastí, pri modifikácii vidieckych oblastí s upadajúcim poľnohospodárstvom a pri regenerácii spustnutých častí miest. Predstavuje politiku solidarity, pretože zabezpečuje poskytovanie pomoci zaostávajúcim regiónom, pomáha pri konverzii problémových priemyselných oblastí, pri modifikácii vidieckych oblastí s upadajúcim poľnohospodárstvom a pri regenerácii spustnutých častí miest.

Abstract

Economic and social disparities between the Member States and regions of the Union, may have different causes. They can result from long-term disadvantages of a geographical remoteness or the recent social and economic changes, or a combination of these two factors. Address the disparities and imbalances between the regions of the European Union is engaged in structural policy. It is one of the key policy making assistance lagging regions, helps to convert the problem of industrial districts in rural areas of modification retrograde agriculture and the regeneration of derelict parts of cities. It represents a policy of solidarity, because it ensures assisting lagging regions, helps to convert the problem of industrial districts in rural areas of modification retrograde agriculture and the regeneration of derelict parts of cities.

Kľúčové slová

Štrukturálna politika, integrácia, Finančné nástroje predvstupovej pomoci, IPA

Keywords

Structural policy, integration, Financial Instrument for Pre-IPA

Úvod

Reálna konvergencia vyjadrená tvorbou HDP v parite kúpnej sily meranej na obyvateľa dvanástich krajín, ktoré vstúpili do EÚ od roku 2004, nedosahuje hodnotu 75% priemeru EÚ 27, a tieto krajiny dostanú v období 2007 až 2013 z celkového regionálneho financovania 51 %, hoci obyvateľstvo týchto štátov predstavuje menej ako jednu štvrtinu celkovej populácie EÚ. Kým v roku 1995 bolo na túto politiku vyčlenených len 6 % z celkového rozpočtu, v roku 1998 sa to zvýšilo na 17,2 % a na roky 2007-2013 je na štrukturálnu politiku vyčlenených 308 mld. Eur, teda 35,7 % z celkového rozpočtu. Hlavný dôraz sa kladie na členské štáty zo strednej a východnej Európy, ako aj na tie oblasti ostatných členských štátov, ktoré majú osobitné potreby.

1 Hlavné etapy vývoja štrukturálnej politiky Európskej únie

V preambule Rímskej zmluvy (1957) sa konštatuje, že je nevyhnutné posilniť jednotu ekonomík a zaistiť ich harmonický rozvoj vyrovnávaním existujúcich rozdielov medzi jednotlivými regiónmi a zmierňovaním zaostalosti znevýhodnených regiónov. Roku 1958 boli založené dva rezortné fondy: Európsky sociálny fond a Európsky poľnohospodársky usmerňovací a záručný fond. Už pri vzniku Európskeho hospodárskeho spoločenstva si členské krajiny uvedomovali, že diferencie v ekonomickej a sociálnej oblasti jednotlivých regiónov sú nežiaduce. Do roku 1973 je pre politiku súdržnosti, ktorá v tej dobe bola reprezentovaná predovšetkým regionálnou politikou, charakteristický individuálny prístup bez akejkoľvek koordinácie na nadnárodnej úrovni. Existovala predstava, že realizácia spoločného trhu vyrovná regionálne rozdiely vo vnútri spoločenstva, a tak pozornosť sa zamerala na makroekonomické problémy. Iným, nemenej dôležitým faktorom bola skutočnosť, že medzi pôvodnými šiestimi zakladajúcimi krajinami neboli výrazné diferencie, jednalo sa skôr o vnútorné regionálne disparity.⁵ Keďže roku 1973 dochádza k rozšíreniu spoločenstva o ďalšie tri krajiny, Veľkú Britániu, Dánsko a Írsko, diferencie medzi regiónmi sa zvýraznili. V dôsledku svetovej krízy a ropných šokov, dochádza k prehľbovaniu medziregionálnych rozdielov a k spomaleniu celkovej hospodárskej dynamiky. V týchto súvislostiach začala Veľká Británia presadzovať zavedenie spoločnej regionálnej politiky. V roku 1975 je založený Európsky fond regionálneho rozvoja (ERDF), čo môžeme považovať za začiatok systematickej štrukturálnej politiky. Európsky fond regionálneho rozvoja sa stal nástrojom na znižovanie výrazných regionálnych diferencií, na rozvoj najchudobnejších regiónov z rozpočtových príspevkov členských štátov.

Od začiatku 70. rokov sa v krajinách spoločenstva používa jednotný a ucelený päťstupňový systém kategorizácie územno-štatistických teritoriálnych jednotiek – plánovacích regiónov NUTS resp. LAU. Tieto regióny boli stanovené v spolupráci medzi štatistickým úradom EÚ, národnými štatistickými úradmi členských štátov a Európskou komisiou. Toto delenie nemusí nevyhnutne zodpovedať administratívne deleniu štátu. Regióny NUTS 1, NUTS 2 a NUTS 3 sa vzťahujú na regionálnu, regióny LAU I a LAU II na lokálnu úroveň. Regióny na úrovni NUTS 2, majúce spravidla od 800 tis. do 3 mil. obyvateľov, sú dôležité pre uplatňovanie princípov súdržnosti a aplikáciu nástrojov štrukturálnej politiky.¹ Zmeny a doplnky klasifikácie NUTS sa prijímajú nie častejšie ako každé tri roky v druhej polovici kalendárneho roka na základe v nariadení stanovených klasifikačných kritérií v súlade s uvedeným regulačným postupom. V prípade značnej reorganizácie príslušnej administratívnej štruktúry členského štátu sa však môžu zmeny a doplnenia klasifikácie NUTS prijímať v

⁵LIPKOVÁ, L. a kol. (2006). Európska únia. Bratislava: Sprint 2006., p. 402 ISBN 80 – 89085 – 65 –2

kratších ako trojročných intervaloch (Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1059/2003.⁶

V roku 1986 sa v dokumente Akt o jednotnej Európe objavuje i definícia regionálnej politiky, ktorá je takto prvýkrát začlenená do primárneho práva Spoločenstva. Jednotný európsky akt mal vytvárať podmienky pre reálnu politiku súdržnosti, ktorá má napomôcť krajinám južnej Európy a iným znevýhodneným regiónom. V roku 1988 predstavitelia štátov a vlád prijímajú na návrh Prezidenta Komisie Jacquesa Delorsa akčný plán umožňujúci zdvojnásobiť zdroje štrukturálnych fondov v rokoch 1987 až 1992. Pre štrukturálnu pomoc bolo vyčlenených 68 mld. ECU (v cenách roku 1997). V roku 1989 bola odštartovaná prvá reforma štrukturálnych fondov. Reforma schválila princíp viacročného plánovania, stanovila prioritné ciele rozvoja a zriadila partnerstvo so štátmi ako aj s inými ekonomickými subjektmi. K formovaniu štrukturálnej politiky EÚ významne prispela i Maastrichtská zmluva – Zmluva o Európskej únii. Vstúpila do platnosti v roku 1993 a označila kohéziu za jeden z hlavných cieľov Európskej únie, spolu s hospodárskou a menovou úniou a jednotným trhom. Umožnila tiež vytvorenie Kohézneho fondu na podporu projektov v oblasti životného prostredia a dopravy v najmenej prosperujúcich členských štátoch.⁷

Roku 1993 začína fungovať predvstupový program PHARE, ktorý pomáhal asociovaným a kandidátskym krajinám z bývalého Východného bloku. Rada (Edinburgh, december 1992) schválila takmer 200 mld. ECU pre politiku súdržnosti, takmer tretinu rozpočtu Spoločenstva. Štrukturálne fondy sa rozšírili o Finančný nástroj na riadenie rybného hospodárstva. Rada v Berlíne (marec 1999) reformuje štrukturálne fondy a upravuje fungovanie Kohézneho fondu. Na podporu ekonomického a sociálneho rozvoja a ochranu životného prostredia v kandidátskych krajinách strednej a východnej Európy sa vytvorili dva nové nástroje ISPA a SAPARD, ktoré mali doplniť bežiaci program PHARE.

Prijatím stratégie rozvoja Európskej únie roku 2000 s cieľom premeniť Úniu do roku 2010 na najdynamickejšiu znalostnú ekonomiku s najvyššou schopnosťou konkurencie, sa museli zmeniť aj priority a stratégia bola doplnená o trvalo udržateľný rozvoj. EK 18. februára 2002 predložila návrh reformy politiky súdržnosti pre obdobie 2007 - 2013: Nové partnerstvo pre súdržnosť: konvergencia, konkurencieschopnosť a spolupráca. Rozšírením Európskej únie roku 2004 o 10 nových štátov (Cyprus, ČR, Estónsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litva, Malta, Poľsko, SR a Slovinsko) sa mení význam štrukturálnej politiky, pretože štáty majú nižšiu ekonomickú úroveň ako pôvodných 15 štátov. Slovensko spúšťa historicky prvýkrát čerpanie štrukturálnych fondov EÚ v skrátenom programovom období 2004-2006. Následne Rada roku 2005 prijíma kompromis, ktorý sa dotýka návrhu finančnej perspektívy pre roky 2007-2013. Pre politiku súdržnosti sa vyčleňuje 347,410 miliárd EUR a 17. mája 2005 podpísala Rada, Parlament a Komisia dohodu ohľadne sedemročného rozpočtu na roky 2007-2013. 6. marca 2006 predložila SR EK na posúdenie 11 operačných programov pod NSRR 2007-2013 a 1. augusta vstupujú do platnosti Nariadenia EP a Rady o štrukturálnych fondoch, Kohéznom fonde a Európskej územnej spolupráci pre obdobie 2007-2013. 6. októbra prijíma Rada Spoločné usmernenia ku súdržnosti a vytvára nimi základ princípov novej politiky pre obdobie 2007-2013.

Politika, ktorá j predmetom tohto príspevku musí fungovať na presne stanovených princípoch.

Princípy štrukturálnej politiky Európskej únie

- Princíp kohézie - zmiernenie a odstránenie rozdielov v ekonomickej a sociálnej úrovni jednotlivých štátov.

⁶NUTS - Nomenclature of territorial units for statistics

⁷RAJČÁKOVÁ, E. (2005). Regionálny rozvoj a regionálna politika. UK v Bratislave. Extern, Bratislava, p. 120; ISBN 80-223-2038-2.

- Princíp koncentrácie - zameranie podpory zo štrukturálnych fondov na fixne stanovené ciele. Podpora sa sústreďuje hlavne do oblastí, kde sa očakáva najväčšie zhodnotenie prostriedkov z pohľadov európskych záujmov.
- Princíp programovania - forma programových dokumentov, ktoré predkladajú členské štáty. Tento princíp vyžaduje časový rozvrh pre alokáciu pomoci. Prostriedky fondov sú alokované na základe viacročných a viacodborových programov a nie na základe jednotlivých projektov.
- Princíp partnerstva - znamená, že pri realizácii projektov je potrebná úzka spolupráca medzi jednotlivými úrovňami orgánov na európskej, národnej, regionálnej a miestnej úrovni.
- Princíp adicionality (doplnkovosti) –prostriedky zo štrukturálnych fondov EÚ nenahrádzajú, ale iba dopĺňajú výdavky členských krajín na vlastnú regionálnu a štrukturálnu politiku.

Tabuľka 1 Komparácia nástrojov a cieľov štrukturálnej politiky EÚ

2000 - 2006		2007 – 2013	
Ciele/Iniciatívy	Finančné nástroje	Ciele/Iniciatívy	Finančné nástroje
Kohézny fond	Kohézny fond	Konvergencia	Kohézny fond ERDF ESF
Cieľ 1 pomoc zaostávajúcim regiónom,	ERDF, ESF, EAGGF– usmerňovacia časť FIFG		
Cieľ 2 podpora ekonomickej a sociálnej konverzie	ERDF, ESF	Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť - regionálna úroveň - národná úroveň: Európska stratégia zamestnanosti	ERDF ESF
Cieľ 3 rozvoj ľudských zdrojov	ESF		
INTERREG	ERDF	Európska územná spolupráca	ERDF
URBAN	ERDF		
EQUAL	ESF		
LEADER +	EAGGF–		
Rozvoj vidieka a reštrukturalizácia sektora rybolovu okrem Cieľa 1	EAGGF – garančná časť FIFG		
9 cieľov	6 nástrojov	3 ciele	3 nástroje

Maximálna miera spolufinancovania projektov zo zdrojov EÚ podľa cieľov je na cieľ Konvergencia od 75% do 85%, na cieľ Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť od 50% do 85% a na cieľ Európska územná spolupráca od 75% do 85%.

2 Analýza financovania investičných projektov zo štrukturálnych fondov Európskej únie

Finančné prostriedky zo štrukturálnych fondov patria medzi významný faktor rozvoja v krajinách strednej a východnej Európy, keďže ich objem predstavuje 2,1 % až 5 % HDP. Ich význam v súčasnosti rastie o to viac, že v období globálnej hospodárskej a finančnej krízy sú iné rozvojové zdroje obmedzené. Celkový objem finančných prostriedkov v rámci fondov EÚ vo vybraných krajinách SVE bez ich národného spolufinancovania predstavuje 215,11 mld. EUR.

Najväčší podiel prostriedkov z týchto fondov bolo pridelených Poľskej republike, a to 83,12 mld. Eur, čo predstavuje približne 39 %. Druhá najväčšia suma bola pridelená Českej republike, a to 29,13 mld. Eur, čo je 14 % podiel na celkových zdrojoch. Maďarsku a Rumunsku bolo pridelené približne rovnaké percento, a to 13 %.

Najmenej prostriedkov bolo pridelených Estónsku a Slovinsku, a to necelé 2 % z celkových zdrojov. Keďže medzi jednotlivými krajinami sú veľké rozdiely, čo sa týka počtu obyvateľov, relevantnejšie údaje dostaneme keď množstvo pridelených prostriedkov vydáme počtom obyvateľov danej krajiny. Takto zistíme, že tie rozdiely nie sú až také veľké. Z tohto pohľadu najviac prostriedkov bolo pridelených Estónsku, kde na jedného obyvateľa pripadá 3,14 tis. Eur. V Maďarsku pripadá na jedného obyvateľa 2,96 tis. Eur. Najmenej teda pripadá na krajiny Bulharsko a Rumunsko, ktoré sa stali členom Európskej únie v roku 2007.

Tabuľka 2 Prehľad dostupnej pomoci zo štrukturálnych fondov (ESF, ERDF, CF) jednotlivých krajinách strednej a východnej Európy v rozpočtovom období 2007- 2013

Krajina	SR	Sl. R	PR	ČR	Estón-sko	Lotyš-sko	Litva	MR	BR	RR
HDP/obyv. v tis. Eur	6,87	18,20	9,46	14,70	11,83	10,18	9,59	10,48	4,47	6,37
Celkový rozpočet v mld. Eur	13,34	5,02	83,12	29,13	4,20	5,70	9,01	28,76	9,36	27,47
Rozpočet na obyv. v tis. Eur	2,47	2,48	2,18	2,81	3,14	2,51	2,68	2,96	1,23	1,28

Poznámka: SR – Slovenská republika, ČR – Česká republika, PR – poľská republika, BR – Bulharská republika, RR – Rumunská republika, Sl. R - Slovinsko

Zdroj: EU Funds in Central and Eastern Europe, Progress Report 2007 – 2008, dostupné na : http://www.kpmg.pl/dbfetch/52616e646f6d49561c6ac99329784e939fbfaddfffd73e17d189bcddde24a361/2008_eu-funds_cee.pdf

V priebehu dvoch rokov (2007-2008) bolo v krajinách SVE schválených projektov v hodnote 29,34 mld. Eur, čo predstavuje asi 11 % z celkového rozpočtu, z toho za 8,8 mld. Eur bolo schválených projektov v Maďarsku. Za 7,73 mld. Eur bolo schválených projektov v Českej republike. Najmenej schválených projektov bolo v Bulharsku, Estónsku, Lotyšsku, Slovinsku a na Slovensku.

Tabuľka 3 Schválené a zazmluvnené projekty v krajinách strednej a východnej Európy v priebehu rokov 2007-2008 v mld. Eur

	SR	Sl. R	PR	ČR	MR	Estónsko	Lotyšsko	Litva	BR	RR
Celkový rozpočet v mld. Eur	11,40	5,02	83,12	29,13	28,76	4,20	5,70	9,01	9,36	27,47
Schválené projekty v mld. Eur v 2007 – 2008	1,93	1,37	3,16	7,73	8,80	0,74	1,32	-	1,37	2,94
Zazmluvnené projekty v mld. Eur v 2007 – 2008	1,06	1,12	3,16	5,30	5,80	0,45	1,06	-	1,20	1,36
SP/CR v %	13,00	23,00	3,00	23,00	25,00	13,00	17,00	-	12,00	9,00

Poznámka: SR – Slovenská republika, ČR – Česká republika, PR – poľská republika, BR – Bulharská republika, RR – Rumunská republika, Sl. R - Slovinsko

Zdroj: EU Funds in Central and Eastern Europe, Progress Report 2007 – 2008, dostupné na : http://www.kpmg.pl/dbfetch/52616e646f6d49561c6ac99329784e939fbfaddff73e17d189bcddde24a361/2008_eu-funds_cee.pdf

Miera pokroku v implementácii EÚ fondov je v jednotlivých vybraných krajinách rôzna v závislosti pripravenosti ich vnútorných štruktúr na čerpanie. Ako prví zverejnili výzvy na predkladanie projektov už v prvej polovici roku 2007 Maďarsko, Slovinsko a Česká republika. V SR boli zverejnené prvé výzvy na predkladanie projektov až v roku 2008 a v Litve dokonca až v druhej polovici roku 2008.

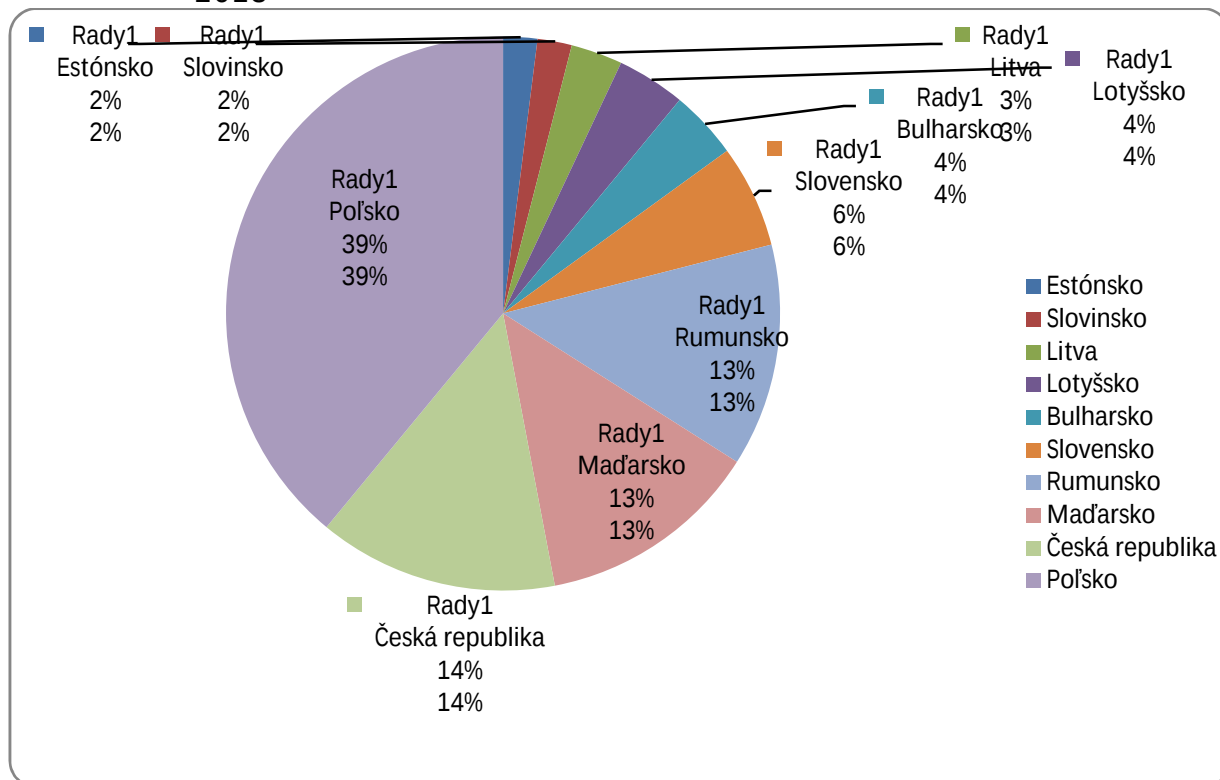
3 Zmeny v štrukturálnej politike po prijatí Zmluvy o fungovaní Európskej únie

Prijatím Zmluvy o fungovaní Európskej únie (2009) dochádza v štrukturálnej politike k posilneniu jej územného aspektu a k rozšíreniu zamerania solidárnej pomoci. V Hlave XVIII Hospodárska, sociálna a územná súdržnosť čl. 174 – 178 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, je stanovené:

- Únia sa predovšetkým zameriava na znižovanie rozdielov medzi úrovňami rozvoja v jednotlivých regiónoch a zaostalosti v najviac znevýhodnených regiónoch.
- V rámci dotknutých regiónov je potrebné venovať mimoriadnu pozornosť vidieckym regiónom, regiónom zasiahnutým zmenami v priemysle a regiónom závažne a trvalo znevýhodneným prírodnými a demografickými podmienkami, ako sú najsevernejšie regióny s veľmi nízkou hustotou obyvateľstva, ostrovné, cezhraničné a horské regióny.
- Kohézny fond zriadený v súlade s rovnakým postupom poskytne finančné príspevky na projekty z oblasti životného prostredia a transeurópskych sietí týkajúcich sa dopravných infraštruktúr.

Dňa 29. júna 2011 Komisia prijala návrh ďalšieho viacročného finančného rámca na roky 2014 – 2020: rozpočet na vykonávanie stratégie Európa 2020. Komisia vo svojom návrhu rozhodla, že politika súdržnosti by mala zostať podstatným prvkom ďalšieho finančného balíka a zdôraznila jej zásadnú úlohu pri vykonávaní stratégie Európa 2020. Komisia navrhla rad dôležitých zmien spôsobu navrhovania a vykonávania politiky súdržnosti. K najvýraznejším znakom návrhu patrí zameranie financovania na menší počet priorít lepšie prepojených na stratégiu Európa 2020, zacielenie na výsledky, monitorovanie pokroku k dosiahnutiu dohodnutých cieľov, rozsiahlejšie využívanie podmienenosti a zjednodušenie vykonávania.

Graf 1 Podiel jednotlivých krajín strednej a východnej Európy na celkových prostriedkoch zo štrukturálnych fondov v rozpočtovom období 2007-2013

Zdroj: EU Funds in Central and Eastern Europe, Progress Report 2007 – 2008, dostupné na : http://www.kpmg.pl/dbfetch/52616e646f6d49561c6ac99329784e9399fbfaddff73e17d189bccdde24a361/2008_eu-funds_cee.pdf

Nariadenie EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY o osobitných ustanoveniach na podporu cieľa Európska územná spolupráca z Európskeho fondu regionálneho rozvoja 2011/0273 (COD) obsahuje všeobecné ustanovenia týkajúce sa Európskej územiaj spolupráce. Nadväzuje na prácu vykonanú v čase od uverejnenia štvrtej správy o súdržnosti v máji 2007, v ktorej boli načrtnuté najväčšie výzvy, ktorým budú regióny čeliť v nadchádzajúcich desaťročiach, a otvorila diskusiu o budúcej politike súdržnosti. Dňa 9. novembra 2010 Komisia prijala piatu správu o súdržnosti, ktorá obsahuje analýzu sociálnych a hospodárskych trendov a naznačuje smer budúcej politiky súdržnosti. Politika súdržnosti je hlavným nástrojom investícií venovaných podpore hlavných priorít Únie zakotvených v stratégii Európa 2020. Táto podpora je zameraná na krajiny a regióny, ktoré ju potrebujú najviac.

Medzi najväčšie úspechy EÚ patrí jej schopnosť zvyšovať životnú úroveň všetkých jej občanov. Robí to nielen tým, že chudobnejším členským štátom a regiónom pomáha rozvíjať sa a rásť, ale aj prostredníctvom svojej úlohy v integrovaní jednotného trhu, ktorého veľkosť zabezpečuje trhy a úspory z rozsahu pre všetky súčasti EÚ – bohaté aj chudobné, veľké aj malé. Komisia vo svojom hodnotení vynakladania prostriedkov z politiky súdržnosti v predchádzajúcich obdobiach uvádza mnohé príklady pridanej hodnoty a investícií podporujúcich rast a zamestnanosť, ktoré by sa bez pomoci z rozpočtu EÚ neuskutočnili. Výsledky však poukazujú aj na dôsledky rozptýlenosti a nedostatočného stanovenia priorít. v čase nedostatku verejných financií, keď sú investície podporujúce rast potrebnéjšie než kedykoľvek predtým, sa Komisia rozhodla navrhnúť významné zmeny v politike súdržnosti.

Návrh je súčasťou legislatívneho balíka týkajúceho sa politiky súdržnosti na obdobie rokov 2014 – 2020. Európska územná spolupráca je jedným z cieľov politiky súdržnosti a tvorí rámec na vykonávanie spoločných akcií a výmenu politík medzi vnútroštátnymi, regionálnymi a miestnymi aktérmi z jednotlivých členských štátov. Je to tým dôležitejšie, že výzvy, ktorým čelia členské štáty a regióny, v čoraz väčšej miere prechádzajú hranicami medzi štátmi a regiónmi a vyžadujú si spoločné opatrenia prijímané vo vzájomnej spolupráci na primeranej územnej úrovni. Európska územná spolupráca tak môže významne prispieť k podpore nového cieľa zmluvy – územnej súdržnosti.⁸ Osobitnú hodnotu má Európska územná spolupráca z viacerých dôvodov:

- Cezhraničné problémy možno najefektívnejšie riešiť v spolupráci všetkých príslušných regiónov, aby sa zamedzilo neúmerne vysokým nákladom pre niektoré z nich, a re ďalšie možnosti „viezť“ sa na náklady ostatných (napr. v prípade cezhraničného znečisťovania životného prostredia).
- Spolupráca môže predstavovať účinný mechanizmus na výmenu správnej praxe a učenie sa šíreniu know-how (napr. posilňovanie konkurencieschopnosti).
- Prostredníctvom spolupráce možno zabezpečiť zvýšenie efektívnosti riešenia konkrétneho problému vďaka úsporám z rozsahu a dosiahnutiu kritickej hmoty (vytváranie klastrov na podporu výskumu a inovácií).
- Koordinácia odvetvových politík, opatrení a investícií v cezhraničnom a nadnárodnom meradle môže priniesť zlepšenie správy a riadenia.
- Programy spolupráce so susedmi EÚ na vonkajších hraniciach EÚ môžu prispieť k bezpečnosti a stabilite a k vzájomne prospešným vzťahom.
- V niektorých kontextoch, ako sú napr. morské oblasti a pobrežné regióny, spolupráca a nadnárodné akcie sú nevyhnutné na podporu rastu, zamestnanosti a správy založenej na požiadavkách ekosystému.

V návrhu viacročného finančného rámca predloženého Komisiou je na hospodársku, sociálnu a územnú súdržnosť v období 2014 – 2020 určená suma 376 miliárd EUR.

Tabuľka 4 Navrhovaný rozpočet 2014 – 2020 (v mld. EUR)

Navrhovaný rozpočet 2014 – 2020	v mld. EUR
Menej rozvinuté regióny	162,6
Prechodné regióny	39,0
Rozvinutejšie regióny	53,1
Územná spolupráca	11,7
Kohézny fond	68,7
Osobitný príspevok pre najvzdialenejšie a riedko osídlené regióny	0,926
Nástroj „Spájame Európu“ pre dopravu, energetiku a IKT	40 mld. EUR (plus ďalších 10 mld. EUR účelovo viazaných v rámci Kohézneho fondu)

Zdroj: Nariadenie ER a Rady 2011/0273 (COD)

⁸Cezhraničná spolupráca - riešenie spoločne identifikovaných výziev v pohraničných regiónoch - zlá dostupnosť, nevhodné podnikateľské prostredie, nedostatočné prepojenie medzi miestnymi a regionálnymi orgánmi, výskum, inovácie a zavádzanie informačných a komunikačných technológií, budovanie cezhraničných výskumných a inovačných zariadení a klastrov, cezhraničná integrácia trhu práce, spolupráca medzi vysokými školami alebo zdravotnými strediskami. Nadnárodná spolupráca - cieľom je posilňovanie spolupráce pomocou akcií podporujúcich integrovaný územný rozvoj prepojený na priority politiky súdržnosti Únie. Medziregionálna spolupráca - cieľom je zvyšovanie efektívnosti politiky súdržnosti cestou povzbudzovania výmeny skúseností medzi regiónmi - posilňovanie spolupráce medzi klastrami inovácií, medzi výskumnými inštitúciami.

V návrhu nariadenia sa rozdelenie finančných prostriedkov určených na územnú spoluprácu medzi jednotlivé zložky spolupráce ustanovuje nasledovne:

- (a) 73,24 % (t. j. spolu 8 569 000 003 EUR) na cezhraničnú spoluprácu;
- (b) 20,78 % (t. j. spolu 2 431 000 001 EUR) na nadnárodnú spoluprácu;
- (c) 5,98 % (t. j. spolu 700 000) na medziregionálnu spoluprácu.

Záver

Cieľom politiky súdržnosti na obdobie rokov 2014 – 2020 je podporiť rast a zamestnanosť v celej Európe a zamerať investície EÚ na európsku agendu pre rast a zamestnanosť. Dôraz sa preto kladie na územnú spoluprácu, politiku súdržnosti. Všeobecné politické orientácie budúcej politiky súdržnosti sa budú uplatňovať aj v kontexte Európskej územnej spolupráce. Navrhované Nariadenie preto prináša zosúladenie so Stratégiou Európa 2020, prvky na zvýšenie efektívnosti intervencií z Kohézneho fondu a celkovo zjednodušený prístup k vykonávaniu stratégie.

Použitá literatúra

1. BRACJUN, A. (2008) Hospodárska politika Európskej únie. 2008. ISBN 978-80-969927-8-2
2. LIPKOVÁ, L. a kol. (2006). Európska únia. Bratislava: Sprint 2006., p. 402 ISBN 80 – 89085 – 65 –2
3. RAJČÁKOVÁ, E. (2005). Regionálny rozvoj a regionálna politika. UK v Bratislave. Extern, Bratislava, p. 120; ISBN 80-223-2038-2
4. Nariadenie ER a Rady 2011/0273 (COD)
5. Zmluva o fungovaní Európskej únie

Informácie o autorovi:

Ing. Jarmila Vidová, PhD., pracuje na Katedre hospodárskej politiky Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave ako odborná asistentka. V pedagogickom procese ako aj vo vedeckovýskumnej oblasti sa zaoberá problematikou investícií, zahraničných investícií. Vyučuje predmet Investičná teória a politika, Hospodárska politika Európskej únie.

Kontakt: Ing. Jarmila Vidová, PhD.

Národohospodárska fakulta, Ekonomická univerzita, Dolnozemska cesta č. 1, 851 04

Bratislava, e-mail: vidova@dec.euba.sk

OD HISTORICKÉHO VÝVOJA ZNALOSTÍ KU VZNIKU INTELEKTUÁLNEHO KAPITÁLU

FROM HISTORIC DEVELOPMENT OF KNOWLEDGES TO THE INTELLECTUAL CAPITAL FORMATION

Daniela Romanová

Abstrakt

Riadenie intelektu v znalostnom manažmente leží v srdci každého podniku a je súčasťou dnešnej éry podnikania. Dôraz na túto problematiku sa začal klásť v nedávnej dobe. Jedným z hlavných predstaviteľov je Sveiby. Intelektuálny kapitál vzniká postupne. Najskôr sa začal v literatúre objavovať pojem „znalosť“, z neho bol odvodený „znalostný manažment“. So získavaním znalostí a ich spracovaním začal vznikať intelektuálny kapitál.

Jeho rozvoj a meranie sa nachádzajú v počiatočnom štádiu vzniku. Pribúdajúcim časom enormne narastá počet publikácií s akcentom na túto tému, no do praxe sa zatiaľ dostáva iba postupne, čo spôsobuje, že nie v každom podniku je na prvom mieste prejavovaný záujem o nárast hodnoty intelektu zamestnancov.

Abstract

Managing of Intellect in the knowledge management stays in the heart of every business and it is also the part of the current era of business enterprise. The emphasis on this issue has started to be placed in recent time. One of the main representatives is Patrick Sveiby. The Intellectual capital was raising gradually. Firstly, the term „knowledge“ started to occur, from which the phrase „knowledge management“ was derived. The term intellectual capital has started to rise by inquiries of knowledge and its elaboration. Its development and measuring inhere in incipency of formation. The number of publications with the emphasis on this theme increases rapidly with time, but it gets into praxis in stages. This causes that not all the companies are strongly interested in increase in value of the intellect of employees.

Kľúčové slová: Znalosti. Znalostný manažment. Intelektuálny kapitál.

Key words: Knowledge. Knowledge management. Intellectual capital.

JEL CLASSIFICATION M59

Úvod

Úspešné podniky sú najmä tie, ktoré využívajú svoje nehmotné aktíva lepšie a rýchlejšie ako konkurent. Vedomosti sú v dnešnej dobe oveľa podstatnejšími riadiacimi elementmi životaschopnosti podniku ako základné výrobné vstupy - pôda, fyzická práca, či kapitál. Schopnosť riadiť znalosti založené na intelektu je kľúčovým faktorom v súčasnom podnikateľskom prostredí. Príspevky domácich i zahraničných autorov jasne potvrdili, že vysoká kvalita znalostí a informácií má kladný vplyv na zvýšenie výnosov v porovnaní s podnikmi využívajúcimi tradičné výrobné zdroje. Ak je to skutočne pravda, potom implementácia znalostného manažmentu do podnikov je nevyhnutnou činnosťou v globalizovanom prostredí. Len dobrý základ vedomostí môže spustiť v najbližších rokoch efekt vytvárania ešte lepších vedomostí, ktorý vyústi až do inovačnej činnosti, čím sa zvýši výkonnosť podniku a jeho konkurencieschopnosť.

1 Historický vývoj znalostí

Vedomosti a práca s nimi je človeku známa už odpradávna. V dávnej minulosti boli naši predkovia spätí s prírodou viac ako je to v súčasnosti. Z tohto dôvodu sa ich vedomosti týkali hlavne zvierat, rastlín, počasia, zvykov atď. Vedomosti si medzi sebou delili ústne z človeka na človeka, z generácie na generáciu. K pôvodným vedomostiam sa vždy pridali nové vedomosti. Rôzne druhy vedomostí boli získavané a ukladané do rozličných foriem, napríklad príbehov, mýtov, rozprávok atď. Ich používaním alebo rozprávaním boli tieto vedomosti distribuované ďalším generáciám, z otcov na synov, ktorí ich mohli využívať, upravovať a rozširovať. Vyššie uvedené vedomosti boli potrebné pre prežitie. Z pohľadu znalostného manažmentu sa to týkalo spoločenstva ľudí, v ktorom prebiehalo učenie sa zo skúseností (communities of practices). Vznik a rozvoj ekonomiky znalostí predvídal vo svojej knihe Peter Drucker (1994) už v 50. rokoch uplynulého storočia.

V antickej dobe boli znalosti rozvíjané oveľa systematickejšie. Základným krokom mohol byť vznik Milétskej školy. Predstavitelia tejto školy, ktorí sú označovaní ako prírodní filozofovia, sa odmietli uspokojiť s vysvetľovaním niektorých javov pomocou božej vôle a začali prírodu systematicky študovať. Položili tak základy vedeckého skúmania. Staroveké Grécko bolo charakteristické rozvíjaním odborov ako medicína, logika, matematika, geometria alebo filozofia. V starom Ríme bolo rozvinuté vojsko a architektúra. Vedomosti boli uchovávané v písomnej forme k knižniciach, múzeách, školách. Pozornosť venovaná vedomostiam je zrejma už zo samotnej existencie napríklad Alexandrijskej knižnice.

Hlavné oblasti záujmu sa v stredoveku stali vedomosti týkajúce sa náboženstvá, ale aj politika a pod. V tejto dobe bolo náboženstvo veľmi dôležité. Preto jazykom vedy bola latinčina a centrom, kde boli vedomosti najviac vytvárané a zdieľané, boli kláštory. Vedomosti sa šírili hlavne ručným opisovaním textu a kníh. Knihtlač túto prácu zmenil a celý proces urýchlil. Postupne začali vznikať univerzity, ktoré poskytovali vzdelanie kňazom, právnikom a lekárom (Bureš, 2007).

V 16. a 17. storočí sa zmenilo chápanie pojmu znalosti. Bol kladený dôraz na ich praktický význam (Truneček, 2004). Položili sa základy vedeckej spoločnosti. Medzi jej hlavných predstaviteľom môžeme zaradiť napríklad René Descartes, Galileo Galilei, Isaac Newton a ostatní. Realita sa začína skúmať pomocou experimentov. Informácie sa začali prvýkrát triediť. Začali vznikať encyklopédie. Časom sa začali rozvíjať univerzity, rôzne výskumné inštitúcie.

Dôležitosť znalostí v procese tvorby statkov a služieb si uvedomoval už zakladateľ moderného vedeckého manažmentu Frederick Taylor. Ten sa vo svojich teoretických spisoch a v praktickom živote snažil o formalizáciu skúseností jedincov do objektívnych formúl a pravidiel. Taylorove princípy vedeckého manažmentu môžeme považovať za prvý moderný pokus o formálnu kodifikáciu využitia znalostí, skúseností pri riadení podniku. Teória a výskum v oblasti prístupov sa rozčlenila na dva základné prúdy, a síce neoklasický prístup a prístupy zdôrazňujúce dôležitosť zdrojov (Smutný, 2007):

Neoklasický prístup sa snaží potvrdiť hypotézy o vplyve odvetvových štruktúr ako hlavného faktora, ktorý determinuje ziskovosť podnikov. Ekonomická analýza konkurenčných výhod firmy v rámci tohto prúdu sa zameriava na potvrdenie hypotéz o vplyvne štruktúry odvetví na ekonomickú efektívnosť firmy. Rozdiely medzi jednotlivými podnikmi sú jsou v tomto prístupe chápané ako prechodné alebo nedôležité. Podľa tejto teórie sú pre rozdiely vo výkonnosti podnikov určujúce odvetvové efekty.

Prístupy zdôrazňujúce dôležitosť zdrojov. Hlavným aktérom je dielo Schumpetera, ktorý sa zaujímal o procesy zmien v ekonomike ako celku. Bol zástancov vytvárania nových vecí v podnikoch na základe nových znalostí. Tento pohľad prevzali aj zástanci evolučnej teórie firmy.

V roku 1995 sa vytvorilo na internete fórum znalostného manažmentu. Neskôr vznikla Lisabonská zmluva, Európska medzinárodná asociácia znalostného manažmentu. Dokonca v niektorých podnikoch sa do vedúcej pozície dostávajú kompetentné osoby znalostného manažmentu, tzv. riaditelia.

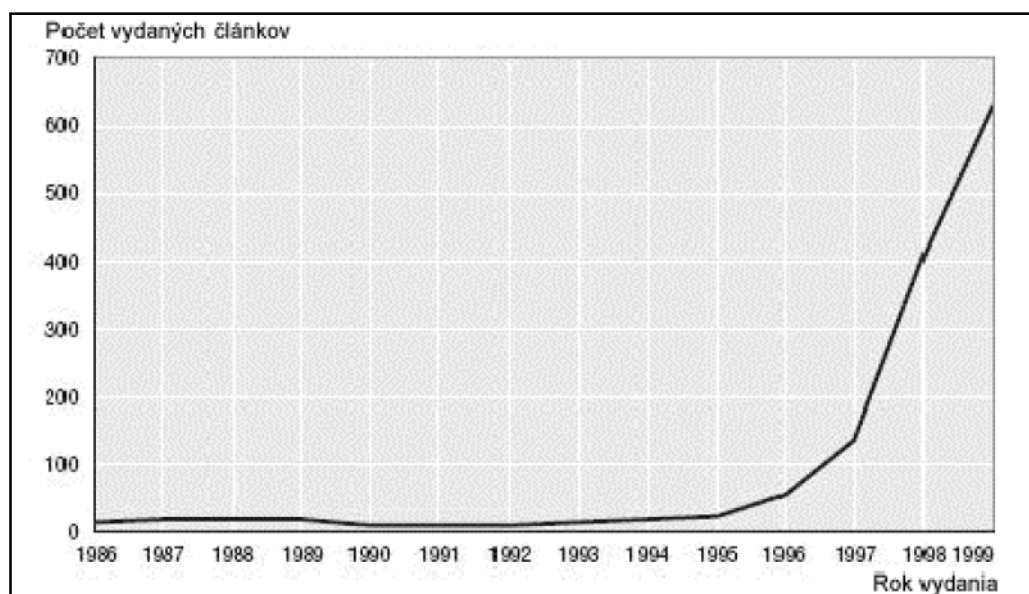
Európska komisia uviedla stratégiu nazvanú Európa 2020 s cieľom vymaniť sa z krízy a pripraviť hospodárstvo EÚ na nasledujúce desaťročie. V tejto stratégii Komisia určuje tri

klúčové faktory rastu, ktoré je potrebné implementovať prostredníctvom konkrétnych opatrení na úrovni EÚ i na vnútroštátnej úrovni: inteligentný rast (podpora vedomostí, inovácie, vzdelávania a digitálnej spoločnosti), udržateľný rast (zefektívňovanie našej produkcie, pokiaľ ide o zdroje, pri súčasnom zvyšovaní konkurencieschopnosti) a inkluzívny rast (zvyšovanie účasti na trhu práce, získavanie zručností a boj proti chudobe) (www.europa.eu, 2012).

V súčasnej dobe sa konajú rôzne konferencie zameraná na šírenie znalostnej ekonomiky, médiá sa snažia dávať do popredia tento pojem obyvateľom, ako aj samotným podnikom, ktoré získajú lepšie postavenie na trhu iba vtedy, ak tomuto pojmu hlbšie porozumejú a ich klasické riadenie premenia na riadenie znalostné.

Na obrázku je znázornený rozmach znalostného manažmentu, a to počtom publikovaných odborných článkov. Jeho prvotný výskyt je zachytený od roku 1986. V roku 1995 sa tento pojem začal využívať každým rokom intenzívnejšie.

Obrázok 1 Počet článkov z oblasti znalostného manažmentu v rokoch 1986-1999.

Zdroj: spracované podľa Šujanová, 2012.

So znalostným manažmentom úzko súvisí pojem intelektuálny kapitál nazývaný aj nehmotné aktívum. Bez jeho existencie by nevznikali nové znalosti, ktorých tvorcami a nositeľmi sú ľudské zdroje. Efektívne spravovanie intelektuálneho kapitálu a jeho význam expanduje v dnešnej dobe rýchlo. Jeho rastu napomáha znalostný manažment, ktorého súčasťou sú aj znalostné procesy. Tie sú nápomocné pri diagnóze súčasného stavu znalostného manažmentu v podniku. Počet týchto procesov a ich obsah sú rozlične popísané rozličnými autormi. Je na podniku, aký typ procesného modelu si vyberie, no jeho výber nemá vplyv na skutočnosť, že aplikácia znalostných procesov môže byť účinná len pomocou správneho nasadenia ľudských zdrojov, hlavnou zložkou intelektuálneho kapitálu znalostnom manažmente.

Šveiby, jeden z prvých predstaviteľov pojmu znalostný manažment, píše o intelektuálnom kapitáli „intelektuálne prvky sú odlišné od prvkov fyzických, pretože práve tie sú založené na sociálnom kontexte, sú používané v interakcii s inými ľuďmi. Využívať

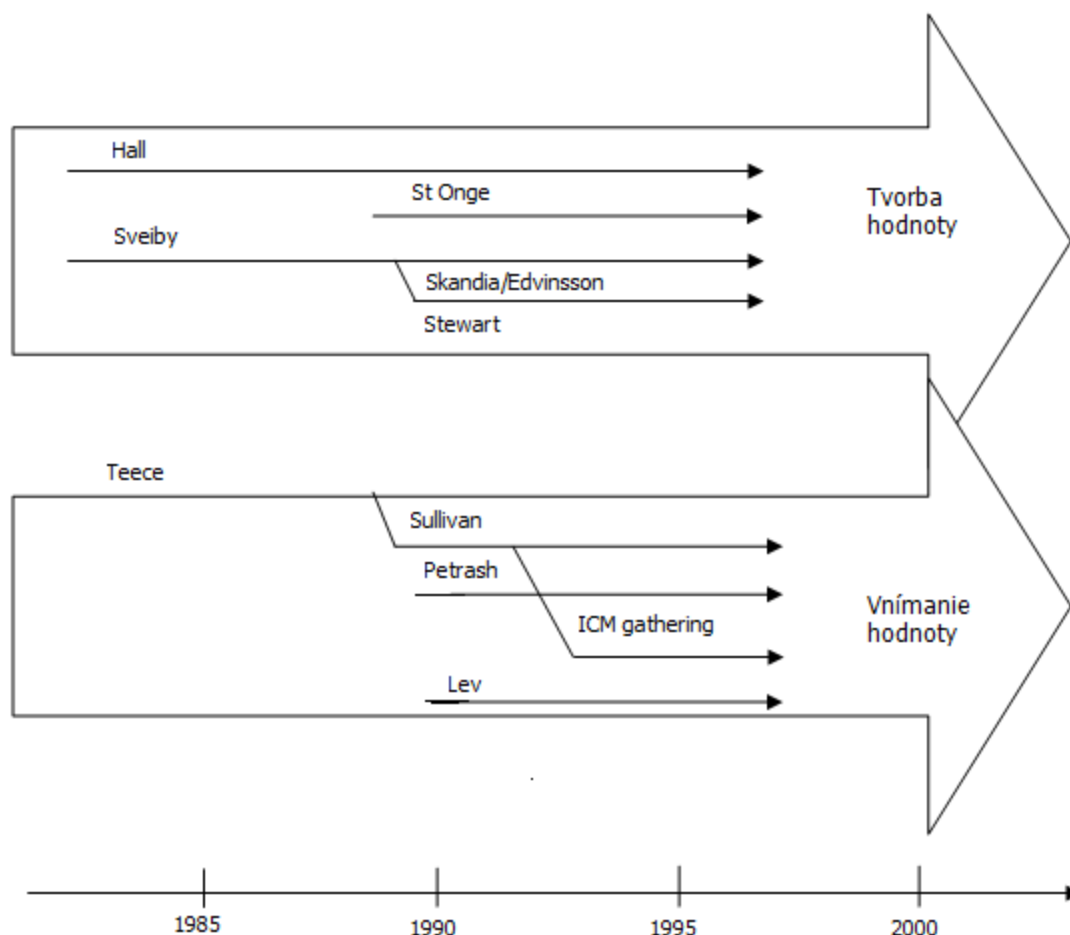
intelektuálne prvky môže človek, ktorý sa nachádza v sociálnom prostredí. To je základná myšlienka týkajúca sa pravidiel a prvkov pri objavovaní nových informácií v procesnej organizácii“ (Sveiby, 1997).

Intelektuálny kapitál zahŕňa ľudský kapitál, štrukturálny kapitál a kapitál zákazníka, ktorý môžeme zameniť pojmom kapitál relačný.

2 Historický vývoj intelektuálneho kapitálu

Vývoj intelektuálneho kapitálu v disciplíne manažmentu v minulosti sa rozvíjal tromi smermi. Prvý smer sa rozvíjal v Japonsku, kde sa na povrch dostala priekopnícka práca Hiroukiho Itama, ktorý študoval neviditeľné aktíva pri riadení japonských korporácií. Druhý smer je charakterizovaný skupinou viacerých ekonómov, ktorí hľadali rôzne pohľady alebo teórie na činnosť podnikov. Názory týchto ekonómov (Penrose, Rumelt, Wemerfelt a ďalší) boli totožné s autorom Davidom Teeceom v článku o technológiách komercializácie z roku 1986. Až práca Karla-Erika Sveibyho uverejnená vo švédsku sa zaoberala ľudským kapitálom ako jedným z rozmerov intelektuálneho kapitálu, ktorý je bohatým potenciálom pre ocenenie podniku, vychádzajúci z kompetencií a znalostí svojich zamestnancov.

Obrázok 2 Časová os autorov pri tvorbe intelektuálneho kapitálu

Zdroj: spracované podľa Sullivan, 2000.

V období rokov 1959-1997 vyvinuli výskumníci a ekonómovia nový pohľad na obchodnú stratégiu zdôrazňujúcu účinnosti zdrojov nad všeobecne uznávanými konkurenčnými faktormi. Každý podnik má diferencované zdroje natoľko, že dokáže nimi vybudovať bohatstvo. Nezáleží len od faktorov, ktorými sú výkonnejšie stroje, lepšie umiestnenie na trhu práce alebo nižšie ponúkané ceny tovarov a služieb.

Tieto faktory sú podradené aktívu podniku – zvanému ľudský zdroj ako súčasť intelektuálneho kapitálu, ktorý sa merať nedá. Tí, ktorí sú kompetentne zdatní a vedia ponúknuť zamestnávateľom svoj neviditeľný kapitál majú konkurenčnú výhodu. Inými slovami, tieto duševné aktíva, medzi ktoré patria (získavanie zručností, kompetencie, riadenie znalostí, know-how), sa stali zásadnými strategickými otázkami v každom podniku. Práce Itarmyho a Sveibyho majú veľký potenciál z hľadiska prínosu pre stratégie podnikov (Sveiby, 1998).

Od týchto základov začali narastať príspevky ohľadom potreby intelektuálneho kapitálu. Nasledujúci obrázok znázorňuje priekopníkov, vďaka ktorým sa dnes spomínaný kapitál stáva súčasťou dennodenných záležitostí v každom podniku, a to nielen vo vnútri podniku ale aj pri získavaní nových pracovníkov.

Nasledujúca tabuľka nám zobrazuje chronologickú postupnosť jednotlivých udalostí, ktoré boli uskutočnené na tému kapitál. V tabuľke sa najviac opakuje meno Sveiby. Ide o autora, ktorý o intelektuálnom kapitáli publikuje široké spektrum rôznych článkov, knižných publikácií a podobne.

Zaujímavosťou v tabuľke je rok 1997 a s ním spojená Hoover inštitúcia. V súčasnej dobe sa výskumy orientujú na meranie intelektuálneho kapitálu. Vznikajú otázky, či sa dá intelekt merať, ako ho ohodnotiť.

Trhová hodnota popredných spoločností je naďalej oveľa vyššia ako hodnota ich hmotného majetku, a to viedlo k výzvam klásť väčší dôraz na intelektuálny kapitál, ako na duševné vlastníctvo, ktoré má byť zahrnuté tiež na bilancii účtov, ktoré dávajú presnejšie údaje hodnoty spoločnosti. Ako príklad môžeme poukázať na spoločnosť Microsoft, ktorá je často spomínaná ako spoločnosť s vysokou trhovou hodnotou, ktorá je výrazne nad čistou hodnotu jej aktív. V roku 1997 mala trhovú hodnotu amerických 87 miliónov dolárov, zatiaľ čo fyzický majetok bol zaznamenaný len v hodnote 10 miliónov dolárov, okrem toho existuje mnoho ďalších spoločností, vrátane Coca-Cola, Intel, General Electric (Wall at al. 2003).

Najväčšou výzvou pre účtovné profesie je pochopenie obrovských rozdielov medzi súvahou a trhovým ocenením. Práve táto medzera predstavuje základné hodnoty spoločnosti. Okrem toho, tak ako sa vo svete menia činnosti od priemyselných na poskytovanie služieb, znalostne založená ekonomika, by mala naďalej fungovať viac a viac. Vytvára sa stále viac organizácií v konkurenčnom prostredí, ktoré sú závislé na duševnom vlastníctve investičného majetku, na základne ktorého sa navyšuje pridaná hodnota, na rozdiel od fyzických aktív, ako sú stroje, prístroje, zariadenia.

Napriek všeobecne uznávanej myšlienke, že sa nachádzame v novej, modernej ekonomike, v informačnom veku, stále neexistuje prijateľný spôsob merania intelektuálneho kapitálu, aj cez veľký počet vypracovaných návrhov mnohými aktérmi.

Doteraz nebol vynájdený koherentný spôsob merania hodnoty individuálneho kapitálu. Viacero teoretikov sa pokúšalo vytvoriť teoretický rámec, no neúspešne. Ak by bol vynájdený

ukazovateľ, podniky by vedeli lepšie využiť svoje možnosti a zvýšiť tak celkovú výkonnosť podniku (Tichá, 2005).

Tabuľka 1 Prehľad udalostí vzniku intelektuálneho kapitálu

Rok	Udalosť
1980	Itamy vydáva "Mobilizing Invisible Assets"
1981	Hall zavádza výskum v podnikoch na ľudských hodnotách
1986	Sveiby vydáva "The Know-How Company"
1988	Sveiby vydáva "The New Annual Report" kde predstavuje intelektuálny kapitál
1989	Sveiby publikuje "The Invisible Balance Sheet"
1989	Sullivan začína skúmať "Commercializing innovation"
1990	Sveiby publikuje "Knowledge Management"
1990	Pojem "Intelektuálny kapitál" vytvorený v blízkosti Stewarta
1992	Stewart vydáva článok "Knowledge" vo Fortune
1993	St Onge zavádza pojem "zákaznícky kapitál"
1994	Sullivan, Petrash, Edvinsson organizujú stretnutie na tému intelektuálny kap.
1995	Prvá verejná správa o intelektuálnom kapitáli
1996	Lev zakladá dlhodobý nehnuteľný majetok na univerzite v New York
1997	Sveiby vydáva "The New Organizational Wealth"
1997	Edvinsson a Malone publikujú knihu "Intellectual capital"
1997	Stewart vydáva "Intellectual capital"
1997	Hoover inštitúcia organizuje konferenciu na meranie intelektuálneho kapitálu
1998	Sullivan vydáva knihu "Profiting from Intellectual Capital"

Zdroj: spracované podľa Sullivan, 2000.

Záver

Dnešnej expanzii znalostnej ekonomiky by sa mala venovať dostatočná pozornosť. Samotná Lisabonská zmluva a iné novovytvorené inštitúcie by mali byť pre podniky akýmsi motivujúcim faktorom naznačujúcim, že bez využívania znalostí v ére znalostnej ekonomiky nie je možné prežiť na trhu. Znalostný manažment zahŕňa v sebe obrovské množstvo oblastí. Jednou z nich je oblasť intelektuálneho kapitálu medzi ktorý patria ľudské zdroje. Zamestnávateľia by mali dbať na tvorbu hodnoty intelektu každého pracovníka, pretože nie je podstatné len to, ako je podnik vybavený materiálne, ale podstatné sú samotné znalosti, ktoré je potrebné rozumne využiť v správnom čase a na správnom mieste.

Použitá literatúra

1. BUREŠ, V. 2007. Znalostní management a proces jeho zavádění. Praha : Grada Publishing, 2007. 212 s. ISBN 8024719789
2. DRUCKER, P. 1994. Věk diskontinuity: obraz měnící se společnosti. Praha : Management Press, 1994. 377 s. ISBN 8085603446
3. SMUTNÝ, P. 2007. Simulační hry jako nástroj zvyšování kvality lidského kapitálu podniku. [Dizertačná práca] Masarykova Univerzita v Brně, Ekonomicko-správní fakulta, Katedra podnikového hospodářství. Školitel: Doc. Ing. Ivan Hálek, CSc. Rok obhajoby: 2007
4. SULLIVAN, P. H. A Brief History of the ICM Movement. Dostupné na internete: <http://www.sveiby.com/articles/icmmovement.htm>. [cit. 2012-11-05].
5. SVEIBY, K. E. 1998. Intellectual Capital and Knowledge Management. Dostupné na internete: <http://www.sveiby.com/articles/IntellectualCapital.html>. [cit. 2012-11-05].

6. SVEIBY, K. E. 1997. The new organizational wealth: managing & measuring knowledge-based assets. San Francisco : Berret Koehler Publishers, 1997. 220 p. ISBN 1576750140
7. ŠUJANOVÁ, J. Znalostný manažment. Dostupné na internete: http://www.sapclub.sk/docs/SKR%202007_2008/LS%202007_2008/IM/P6/Znalostny%20manazment%20%28KM%20%29.pdf. [cit. 2012-11-05].
8. TICHÁ, I. 2005. Intelektuální kapitál - mikroekonomická past a jak z ní ven. In: Informační a znalostní podpora strategického řízení, 20. 9. 2005. Praha : PEF ČZU v Praze, 2005. ISBN 80-213-1372-2
9. TRUNEČEK, J. 2004. Management znalostí. Praha : C. H. Beck, 2004. 131 s. ISBN 80-7179-884-3
10. WALL, A. – KIRK, R. – MARTIN, G. 2003. Intellectual Capital: Measuring the immeasurable? Oxford : CIMA Publishing, 2003. 112 p. ISBN 0750661712
11. Európa 2012: Komisia navrhuje novú hospodársku stratégiu v Európe. Dostupné na internete: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/225&format=HTML&aged=1&language=SK&guiLanguage=en>, [cit. 2012-11-05].

Informácie o autorovi

Ing. Daniela Romanová

Interný doktorand na Podnikovohospodárskej fakulte v Košiciach,

Tajovského 13 Košice, Email: daniella.romanova@gmail.com

RODOVO CITLIVÉ ROZPOČTOVANIE NA ÚROVNI SAMOSPRÁV.

GENDER BUDGETING AT THE LOCAL LEVEL.

ZUZANA NEUPAUEROVÁ

Abstrakt

Hlavným cieľom príspevku je priblížiť problematiku rodovo citlivého rozpočtovania, predovšetkým na regionálnej úrovni. Rodovo citlivé rozpočtovanie je aplikácia uplatňovania rodového hľadiska na procesy súvisiace s rozpočtom. Znamená rodové hodnotenie rozpočtov a integruje rodovú perspektívu do všetkých rovin rozpočtového procesu. Prostredníctvom neho sa príjmy a výdavky reštrukturalizujú s cieľom podporovať rodovú rovnosť.

Kľúčové slová

Rozpočtovanie. Rodové hľadisko. Územná samospráva. Príjmy. Výdavky.

Abstract

The main goal of the contribution is to bring the issue of gender-sensitive budgeting, in particular at regional level. Gender-sensitive budgeting is an application of gender mainstreaming processes related to the budget. Means a gender perspective into all levels budgets and integrates a gender assessment of the budgetary process. Through him, the revenue and expenditure under restructuring in order to promote gender equality.

Key words

Budgeting. Gender mainstreaming. Regions. Revenue. Expenses.

ÚVOD

Rozpočet odzrkadľuje možnosti, ktoré musí vláda vykonávať, a je nástroj, ktorý používa na dosiahnutie svojich ekonomických a rozvojových cieľov. Vláda má k rovnováhe celý rad oprávnených požiadaviek s obmedzenými zdrojmi, ktoré má k dispozícii. V rozpočte vláda stanoví, čo sa chystá minúť (výdavky) a výnosy, ktoré zhromažďuje prostredníctvom daní (príjmy), ktoré potrebuje na financovanie výdavkov. Zároveň štát je vplyvná sila prostredníctvom svojich rozpočtov vo formovaní rodovej rovnosti výsledkov priamo i nepriamo.⁹

1. REGIONÁLNA ÚROVEŇ SAMOSPRÁVY

Rodové rozpočtovanie na úrovni regiónov, krajov alebo vyšších územných celkov je kombináciou prístupov uplatňovaných na úrovni štátu a prístupov uplatňovaných na úrovni obce. Zvolenie metódy a postupu záleží na konkrétnych podmienkach, dostupných údajoch a možnostiach ich vyhodnotenia.

Rozpočty nižších vládnych úrovní sú príliš úzko viazané na štátny rozpočet, pretože prevažnú väčšinu celkových príjmov tvoria najmä dotácie zo štátneho rozpočtu. Oblasť účelových dotácií najmä neinvestičného charakteru nepredstavuje v počiatočnom období rodovú analýzu a priestor pre jej uplatnenie. Prostriedky sú v tomto prípade pridelované na presne stanovený účel bez zohľadnenia konkrétnych pomerov a potrieb pohlavia v regióne. Preto by pozornosť mala byť venovaná v začiatkovej fáze najmä na využitie kapitálových príjmov, ktoré nižšie vládne úrovne získavajú aj formou dotácií zo štátneho rozpočtu a zo štátnych fondov. Návrh možného postupu v tejto oblasti v prípade zakomponovania rodového hľadiska je obsiahnutý v nasledujúcich fázach.

1. FÁZA - ZHROMAŽDENIE ZÁKLADNÝCH PODKLADOV

- ✓ štatistiky,
- ✓ rozpočty regiónu za niekoľko období,
- ✓ rozpočtový výhľad,
- ✓ strategický a strednodobý plán rozvoja,
- ✓ prehľad realizovaných i plánovaných programov rozvoja,
- ✓ ďalšie relevantné materiály (napr. podklady k plánovaným projektom)

2. FÁZA - ANALÝZA RODOVÉHO MYSLENIA

A. Každý región by si pred začiatkom realizácie rodovej analýzy mal preskúmať existujúci počiatočný stav. To znamená odpovedať na otázky typu:

?	Existujú programy so zameraním na rovnosť mužov a žien?
?	Existujú podnety, snahy napríklad zo strany neziskových organizácií v regióne na budovanie rodového pohľadu pri tvorbe politických priorít?
?	Existujú sociologické výskumy zaoberajúcou sa postavením mužov a žien v rôznych oblastiach v regióne?
?	Aké je zastúpenie pohlaví pri prijímaní rozhodnutí o rozdeľovaní verejných prostriedkov?
?	Sú možnosti uspokojovania potrieb sledované zvlášť pre mužov a pre ženy?

⁹ NEUBAUEROVÁ, E. a kol. : Rodovo citlivé rozpočtovanie na národnej a regionálnej úrovni : analytická štúdia, 1. vyd. - Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, 2011 - ITMS 27130230003. - ISBN 978-80-89125-16-6

- B. Na základe vlastného zhodnotenia sa zapracovania rodového pohľadu si treba stanoviť ciele a priority, a to v konkrétnych oblastiach podľa potreby príslušného regiónu.
- C. Nasleduje proces prijímania rozhodnutí a ich realizácie. Tu by bolo vhodné sa zamerať na otázky typu:

?	Aké sú príčiny nižšej účasti žien na kandidátskych listinách, na rozhodovacích postoch v zastupiteľstve, v jednotlivých výboroch?
?	Je možné, aby ženy v menšine presadili záujmy a potreby žien v regióne?
?	Je zabezpečený rovnaký prístup k informáciám pre všetkých?

- D. Záverečným krokom tejto fázy by malo byť zhodnotenie realizovaných opatrení. Je potrebné zabezpečiť spätnú väzbu dosiahnutých cieľov a stanovených priorít, a to aj v súvislosti s posudzovaním niekoľko rozpočtových období.

3. FÁZA - POUŽITIE METÓD NA ANALÝZU ROZPOČTU

V počiatočnej sub-fáze implementácie rodovej perspektívy do rozpočtu, je analýza iba vybraných kapitol rozpočtu. V ideálnom prípade by vybraná kapitola mala byť jednak významná z hľadiska vplyvu na ženy a mužov (predstavovať významnú položku rozpočtu), a jednak by k nej mali byť dostupné štatistické údaje členené podľa pohlavia. Na to, aby bolo možné zmeniť žiaducim spôsobom rozpočtovanie, je potrebné poznať súčasný stav a jeho príčiny.

4. FÁZA - OBLASTI, KTORÝM JE POTREBNÉ VENOVAŤ POZORNOSŤ

A. Programy rozvoja krajov:

- predstavujú základné dokumenty inštitúcií v regióne, ktoré slúžia k odhaleniu najdôležitejších potrieb v regióne, na využitie miestnych kapacít a zdrojov pre ciele ekonomický a sociálny rozvoj,
- ich význam spočíva jednak v nadväznosti na vládnu úroveň a jednak v nadväznosti na štrukturálne fondy EÚ,
- majú väčšinou podobu programu ekonomického rozvoja regiónu, podpory rozvoja ľudských zdrojov, rozvoj obcí a rozvoja cestovného ruchu.

B. Oblasť vzdelávania:

Regionálne špecifiká, ktoré majú vplyv na rozvoj vzdelanostnej štruktúry mužov a žien, môžu mať charakter:

- a. spoločenský: demografický vývoj v príslušnom regióne, vzdelanostná štruktúra obyvateľov v regióne, situácia v rodinách a sociálno-patologické javy detí a mládeže,
- b. ekonomický: typické odvetvia v danom regióne.

Pri spracovávaní rodového hľadiska do cieľov v oblasti vzdelávania je potrebné vychádzať zo sledovania uvedených špecifik. Už údaje takto členené pre jednotlivé regióny by mali byť schopné odhaliť rozdiely medzi mužmi a ženami a zároveň sledovať potreby rozvoja regiónu. Napríklad, ak existuje v regióne prevaha stredných odborných škôl technického charakteru,

je možné vytvoriť podmienky pre prijatie dievčat do týchto škôl napríklad v zaradení študijného odboru administratívneho charakteru. Uvedený krok by na prvý pohľad mohol vyzeráť ako potvrdenie rodových stereotypov, ale v skutočnosti je jedným z nástrojov, ako otvoriť dievčatám cestu k technickým odborom. Ďalšou z možností je už od druhého stupňa základných škôl pripravovať dievčatá pre ich budúce štúdium v netradičnom obore treba formou záujmových krúžkov. Aj pri realizácii stanovených cieľov je možné sledovať rodové hľadisko. Ďalším reálnym príklad môže byť v rámci cieľa podpory športových aktivít, pri konkrétnom pridelovaní prostriedkov formou dotácií. Konečná fáza v tejto oblasti potom zahŕňa vyhodnotenie prijatých a realizovaných opatrení, teda či bol skutočne dosiahnutý stanovený cieľ, a to i z pohľadu rovnosti mužov a žien ako príjemcov výstupov.¹⁰

C. Oblasť zdravotníctva:

Regionálne špecifiká v tejto oblasti môžu odrážať:

- štruktúru obyvateľstva podľa veku a pohlavia v regióne ,
- ukazovatele chorobnosti, úmrtnosti a strednej dĺžky života,
- územné rozmiestnenie jednotlivých typov zdravotníckych zariadení,
- územné rozmiestnenie jednotlivých typov zdravotníckych škôl.

Príslušný región v rámci svojich kompetencií, pri zohľadňovaní špecifik a uspokojovaní potrieb môže zahrnúť rodové hľadisko jednak do svojich programov a jednak do rozdeľovania verejných prostriedkov zo štátnych dotácií. Napríklad pri budovaní geriatrického oddelenia v nemocnici v regióne s nedostatkom lôžok tohto typu môžeme posudzovať výdavky na ženy a na mužov v rámci pridelených dotácií. V prípade ostatných oblastí bude postup zohľadňovania rodového hľadiska podobný. Vždy bude vychádzať z konkrétnych podmienok a potrieb príslušného regiónu.

2. MUNICIPALNA ÚROVEŇ SAMOSPRÁVY

Obce a mestá, ako samosprávne celky, disponujú možnosťou ovplyvniť štruktúru svojho rozpočtu so zreteľom na svoje priority a miestne špecifiká. Práve znalosť miestnych podmienok môže významne pomôcť pri využití rodového rozpočtovania ako nástroja na vytvorenie rovnakých príležitostí. Samotná analýza rozpočtu je len jednou časťou z procesu vytvárania rovnakých príležitostí. Analýzou rozpočtov obcí a miest je možné zistiť súčasný i minulý stav, ale vyvodenie záverov a zmeny v štruktúre výdavkov je nutné vyhodnocovať a plánovať vzhľadom na konkrétnu situáciu v príslušnej obci alebo mesta.

Pri snahe o analýzu rozpočtu z rodového hľadiska môžeme naraziť na radu problémov. Hlavným problémom je, ako určiť na koho sú zamerané výdavky v danom rozpočte. Je potrebné pripomenúť, že všetky doteraz vo svete i u nás vykonané analýzy boli vykonávané rôznymi spôsobmi a líšili sa obsahom i hĺbkou vykonávaných rozborov. V zásade však existujú dva spôsoby, ako je možné ohodnotiť výdavky.¹¹

U oboch spôsobov je vhodné najskôr z rozpočtu oddeliť výdavky, ktoré sú určené zo zákona (sociálne dávky, pohrebné a pod), pri ktorých obec nemôže svojím rozhodnutím ovplyvniť ich výšku ani štruktúru. Analýza týchto výdavkov by síce priniesla cenné údaje, ale je vhodnejšie sa najmä v prvej fáze implementácie rodového hľadiska do rozpočtov zamerať na tie

¹⁰ Autorka v tejto analýze odporúča postupovať podľa tzv. logického rámca rozpočtu, príp. zohľadnenie rodového hľadiska na báze programového rozpočtu, v rámci ktorej by vypovedacia schopnosť analýzy bola oveľa transparentnejšia a účinnejšia.

¹¹ MF, MPSVaR (2005). Informativní metodika rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů. Praha: MF, v elektronickej podobe dostupné z http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Metodika_rovnost.pdf

výdavky, ktoré obec môže aktívne ovplyvniť. Vzhľadom na vysoký podiel týchto výdavkov na celkovom rozpočte by zahrnutím výsledkov z tejto skupiny výdavkov do celkovej analýzy mohlo dôjsť k výraznému ovplyvneniu celkových výsledkov.

Ďalším možným krokom je očistenie rozpočtu o výdavky na služby a statky, u ktorých obec môže ovplyvniť ich výšku (napr. voľbou poskytovateľa), ale v zásade tieto služby a statky musí poskytovať (napr. zvoz komunálneho odpadu, údržba zelene, náklady na činnosť miestnej správy a miestneho zastupiteľstva, ...). Tento krok síce výrazne uľahčí ďalšiu analýzu, ale jeho vykonaním a najmä výberom služieb a statkov, ktoré nebudú zahrnuté do analýzy je možné zvýšiť riziko skreslenia celkových výsledkov. Bolo by chybou napríklad vyradiť celú kapitolu výdavkov na dopravu, pretože výdavky na dopravu môžu pôsobiť veľmi rodovo (napr. verejná doprava - kvalita týchto služieb výrazne ovplyvňuje zamestnanosť žien a pod).

Pri vykonaní týchto krokov by mali byť vyradené len tie výdavky, ktoré sú zo svojej podstaty potrebné a pôsobia rodovo neutrálne. Nasledujúce dve metódy sú možným prístupom k analýze rozpočtu.¹²

1. METÓDA POUŽITIA ŠTATISTIKY A HODNOTENIE PRIMÁRNEHO PRÍJEMCU

Pri tomto postupe je potrebné zhromaždiť dostupné štatistické údaje rozdelené podľa pohlavia vo vzťahu k samotným výdavkom. Rozdelením výdavkov na ženy a mužov získame celkový prehľad o štruktúre výdavkov. Pomocou takýchto výsledkov je možné v dlhodobom horizonte dbať na vyváženosť pri zostavovaní rozpočtov. Hľadisko časové je potrebné brať do úvahy zámerne z dôvodov investičných aktivít obce. V obciach s malými rozpočtami nemožno očakávať, že by súbežne prebiehalo niekoľko veľkých investičných zámerov, preto je vhodné dbať najmä na dlhodobé hľadisko rovnováhy.

Napríklad obec, ktorá dotuje prevádzku autobusovej linky spájajúcu obec s okolitými obcami. Štatistika o využití dopravnej linky obyvateľmi obce, členená podľa pohlavia, umožňuje rozdelenie dotácie na časť výdavkov pre ženy a časť pre mužov.

2. METÓDA SUBJEKTÍVNEHO HODNOTENIA VÝDAVKOV A HODNOTENIA VŠETKÝCH PRÍJEMCOV

Táto metóda je založená na posudzovaní výdavkov subjektívnym spôsobom. Tam, kde je to možné, by sa mali používať výsledky štatistiky a výskumu a v ostatných prípadoch posudzovať skutočnosť odhadom. Rozdiel oproti prvej metóde spočíva v tom, že výdavky nie sú rozdeľované podľa podielu žien a mužov, ale výdavky ako celok sú priradené k určitej kategórii (muži, ženy, neutrálne, neurčiteľné) podľa prevažujúceho podielu tých, ktorí majú z výdavky prospech.

Pri komplexných výdavkoch je možné vykonať rozdelenie. Napríklad pri rekonštrukcii parku, v ktorého areáli sú športoviská, je možné oddeliť výdavky na park a športoviská a tie potom posudzovať samostatne. Východiskovým bodom prevedenia takejto analýzy je určenie pravidiel a predpokladov priradzovania výdavkov. Tieto pravidlá musia byť dodržiavané po celú dobu analýzy. Preto by malo byť prioritou určiť hranice jednotlivých kategórií¹³ a to či bude posudzovaný len primárne príjemca alebo všetci.

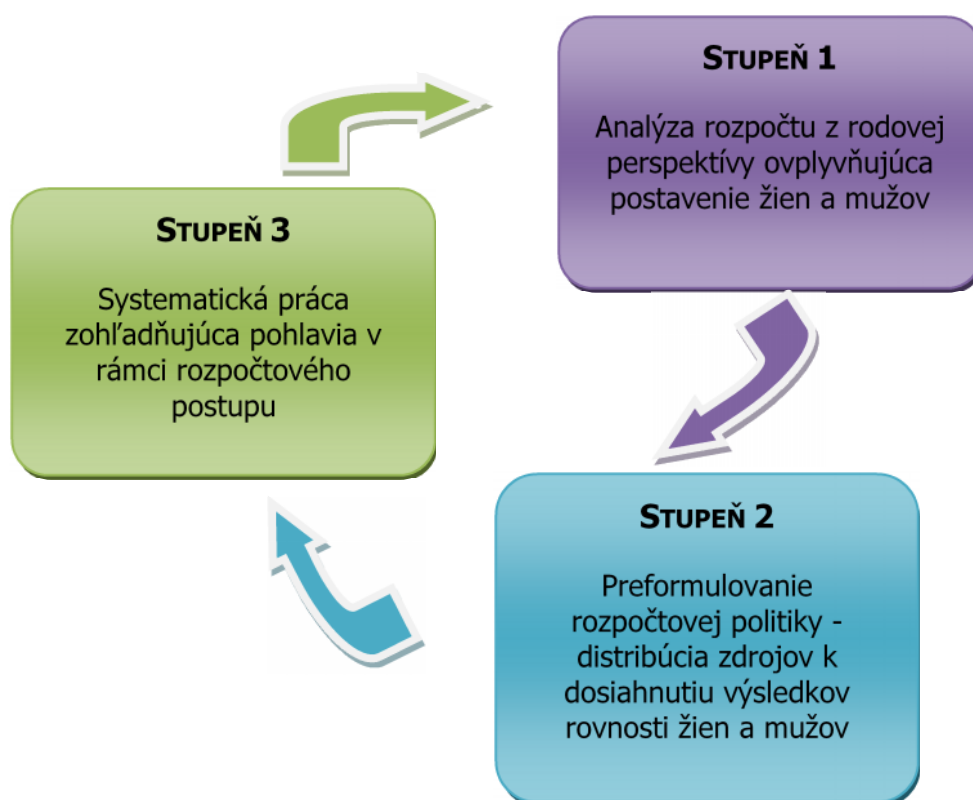
¹² SEDMIHRADSKÁ – ŽEHROVÁ – ROUBINKOVÁ (2007): Genderové rozpočtování měst a obcí, dostupné z <http://www.nvf.cz/gender/seminare.htm>

¹³ Obvykle je kategória neutrálna, tam kde príjmom je 45-55% mužov, alebo žien, kategória výdavkov pre mužov je tam, kde podiel mužov je nad 55% a pod.

ZÁVER

Integrácia rodovej perspektívy do rozpočtovania verejných prostriedkov má svoje opodstatnenie na úrovni štátneho rozpočtu predovšetkým pre jednotlivých správcov rozpočtových kapitol, pri realizácii a hodnotení ich programov. Väčší dôraz by sa mal klásť na miestnu úroveň, ktorá dokáže senzitívnejšie vnímať potreby oboch pohlavia v rámci svojho regiónu. V tejto oblasti neexistuje štandardne jednotná metodika pre zavádzanie analytických nástrojov. Tradičné rozpočtovej klasifikácie nie sú vyhovujúce. Bude preto vhodné postupné zavádzanie „gender mainstreamingu“ do vybraných oblastí štátnej politiky s následným vyhodnocovaním a integráciou získaných poznatkov do budúcich rozpočtových procesov.

Obrázok 1: Tri stupne rodového rozpočtovania

Zdroj: vlastné spracovanie

Použitá literatúra

- [1] A COMMONWEALTH INITIATIVE TO INTEGRATE GENDER INTO NATIONAL BUDGETARY PROCESSES, The Commonwealth Secretariat. Vize Iniciativy genderového rozpočtování Commonwealth, její strategické cíle, nástroje, genderová analýza národních rozpočtů, výsledky iniciativy. Na stiahnutie na: www.thecommonwealth.org.
- [2] BRIDGE.: Gender & budgets. Na stiahnutie na: http://www.bridge.ids.ac.uk/gender_budgets_cd/
- [3] BUDGET INITIATIVE OF THE FRENCH GOVERNMENT: „The Yellow Budget Paper on Women's Rights and Gender Equality“, Kean Dastot, European Affairs of the Women's Rights and Equality Department, Ministry of Employment and Social Affairs, France. Na stiahnutie na <http://e-education.uni-muenster.de>.
- [4] COMMITTING TO THE GLOBAL VISION. Dokument ke globální vizi všech vlád světa, které se přihlásily k genderovému rozpočtování a jeho plnému zavedení do praxe do roku 2015. Na stiahnutie na www.bellanet.org.

- [5] ELSON, D.: Gender Responsive Budget Initiatives: Key Dimensions and Practical Examples. In UNIFEM Gender Budget Initiatives, New York, 2003.
- [6] ELSON, D. (1997): Gender-neutral, gender-blind, or gender-sensitive budgets? Changing the conceptual framework to include women's empowerment and the economy of care. Preparatory Country Mission to Integrate Gender into National Budgetary Policies and Procedures. London: Commonwealth Secretariat
- [7] FOLTYSOVÁ, M. a kol.: Informativní metodika rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů. Ministerstvo financí, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha, 2004. ISBN 80-85045-14-1
- [8] GENDER-BUDGETING IN THE EU: „Is 'gender budgeting' an inclusive part of the gender mainstreaming strategy in EU policies?“, Veronique Degraef, Equality Advisor to the Vice – Prime-Minister, Ministry of Employment and Political Equality, Belgium. Na stiahnutie na <http://e-education.uni-muenster.de>.
- [9] GENDER ANALYSIS OF BUDGETS FOR CEE & CIS REGIONS: A Tool For Improving Accountability and Achieving Effective Policy Implementation, Simel Esim, Ph.D. Economist, ICRW. Na stiahnutie na www.newww.org.pl/download/en_budzet.pdf.
- [10] GENDER BUDGETS MAKE CENTS - Understanding Gender Responsive Budgets, Debbie Budlender, Diane Elson, Guy Hewitt and Tanni Mukhopadhyay. Konceptný rámec iniciatívy Commonwealthu pre rodovo senzitivne rozpočtovanie, praktické skúsenosti, prelínanie hospodárskych politík so sociálnymi dopadmi, sprievodca metodikami, profily jednotlivých aktivít podľa krajín. Na stiahnutie na www.worldbank.org.
- [11] GENDER BUDGET INITIATIVE - BACKGROUND PAPERS, Professor Diane Elson; Graduate School of Social Sciences, University of Manchester. Zamyslenie nad rodovým rozpočtovaním a jeho možnosťami, odpovede na otázku: Aké má byť rodové rozpočtovanie - rodovo neutrálne, rodovo slepé či rodovo senzitivne? Na stiahnutie na www.thecommonwealth.org.
- [12] GENDER BUDGET INITIATIVE - TOOLS „Gender-Disaggregated Beneficiary Assessment of Public Service Delivery and Budget Priorities“, The Commonwealth Secretariat. Na stiahnutie na www.thecommonwealth.org. MOSER, C.: An Introduction to Gender Audit Methodology: Its Design and Implementation in DFID Malawi.
- [13] HAMERNÍKOVÁ, B. – KUBÁTOVÁ, K.: Veřejné finance. Praha: Eurolex Bohemia, 1999. ISBN 8090275214.
- [14] HOW TO DO A GENDER-SENSITIVE BUDGET ANALYSIS: Contemporary research and practice, Debbie Budlender; Rhonda Sharp; with Kerri Allen. Na stiahnutie na www.thecommonwealth.org.
- [15] IMPROVING THE EFFECTIVENESS OF APPLYING A GENDER ANALYSIS TO GOVERNMENTS BUDGETS, United Nations Development Fund for Women, International Development Research Centre, Commonwealth Secretariat. Na stiahnutie na www.bellanet.org.
- [16] MF, MPSVaR (2005). Informativní metodika rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů. Praha: MF.
- [17] NEUBAUEROVÁ, E. a kol. : Rodovo citlivé rozpočtovanie na národnej a regionálnej úrovni : analytická štúdia, 1. vyd. - Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, 2011. - 154 s. - ITMS 27130230003. - ISBN 978-80-89125-16-6
- [18] PAVLÍK, P.: Metodika genderového auditu městského/obecního úřadu. Praha: Otevřená společnost, o.p.s., 2007a.
- [19] PAVLÍK, P. – BOUČKOVÁ, P. – LINKOVÁ, M. – MARKOVÁ-TOMINOVÁ, M. – MRZÍLKOVÁ SUSOVÁ, I. – SIMERSKÁ, L. – SMETÁČKOVÁ, I.: Stínová zpráva v oblasti rovného zacházení a rovných příležitostí žen a mužů 2004. Praha: Gender Studies 2004.

- [20] RENZETTI, C.M. – CURRAN, D.J.: Ženy, muži a společnost, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005
- [21] SOKAČOVÁ, L.: Gender audit of funds distributed in the Czech Republic. In Gender audit of the EU pre-accession funds 1999–2004. Praha: Gender Studies, o.p.s., 2005.
http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Metodika_rovnost.pdf
- [22] SEDMIHRADSKÁ – ŽEHROVÁ – ROUBINKOVÁ (2007): Genderové rozpočtování měst a obcí, dostupné z <http://www.nvf.cz/gender/seminare.htm>
- [23] SCOTT, M. (2009):. Když se se ženami počítá in Rovné příležitosti žen a mužů ve městech a obcích: Jak začít? Zborník z konferencie. Praha: Forum 50 %, o.s., s. 22 v elektronickej podobe dostupné z:
http://padesatprocent.cz/docs/Rovne_prilezitosti_zen_a_muzu_ve_mestech_a_obcich_ja_k_zacit.pdf.
- [24] SMETÁČKOVÁ, I. – VLKOVÁ, K. a kol.: Gender ve škole: Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách, Praha: Otevřená společnost, 2005
- [25] WOMEN'S AND GENDER BUDGETS: an annotated resource list (BRIDGE), Hazel Reeves and Heike Wach - prepared for the Swedish International Development Cooperation Agency (Sida). Na stiahnutie na www.ids.ac.uk/bridge.

Kontaktné údaje

Ing. Zuzana NEUPAUEROVÁ, PhD.
odborná asistentka
Katedra financií,
Národohospodárska fakulta,
Ekonomická univerzita
Dolnozemska 1,
852 35 Bratislava,
email: neupauerova.euba@gmail.com

RECENZIA

na publikáciu Kita, P.: Obchodná prevádzka: Praktikum, 1. vyd. Vydavateľstvo EKONÓM, 2012, s. 112. ISBN 978-80-225-3443-74 - VEGA 1/0039/11

Autor: Host. prof. Ing. Pavol Konštiak, CSc.

Pre potreby interaktívnej modernej výučby je potrebné okrem základných učebníc využiť v procese štúdia i publikácie, ktoré aplikujú získané vedomosti do praktického riešenia situácie, ktorú reálna podnikateľská prax so sebou prináša. Uvedené „Praktikum“ podrobne rozoberá obchodnú prevádzku ako najdôležitejšie miesto realizácie kúpy a predaja tovaru a služieb, kde sa prelínajú všetky vplyvy na realizáciu kúpy a predaja. Tento posledný článok distribučného kanála vo finálnej podobe ovplyvňuje nielen spokojnosť a očakávania zákazníkov – konečných spotrebiteľov, ale aj rentabilitu predajne.

Praktikum je rozdelené do jedenástich kapitol zaradených do troch tematických častí: teoretické a legislatívne aspekty obchodnej prevádzky, prostredie maloobchodnej prevádzkovej jednotky a ostatné prvky obchodnej prevádzky maloobchodnej jednotky. Každá z kapitol obsahuje na úvod stručnú charakteristiku a pojmový aparát, aby následne mohli študenti pracovať s „Tvrdeniami“, ktoré treba označiť za správne resp. nesprávne. Ďalšou úlohou je v každej kapitole „Priradenie pojmu k ich definíciám“ a následne praktická úloha

z maloobchodnej prevádzky, ktorej cieľom je overiť získané teoretické vedomosti pri riešení konkrétnej situácie.

V „Tvrdeniach“ sú konštatovania, z ktorých je správne len jedno a to treba nájsť. Pri „Definíciách“ študenti analyzujú pojmový aparát a priradujú ho k definíciám. Obe študijné metódy spolu s riešeniami úloh rozširujú získané vedomosti a utriedujú teoretické poznatky. V prvej kapitole je krátko ale funkčne vysvetlená Obchodná prevádzka a jej technológia, tovar, obchodno-prevádzkové operácie maloobchodu, mechanizačné prostriedky a maloobchodné prevádzkové plochy. V kapitole „Predajňa“ sú rozobrané pojmy s ňou súvisiace - ako marketingová koncepcia predajne, zákazník, sortiment, klasifikácia, maloobchodná značka, cena, lokalizácia a komunikačný mix. V úlohách sa charakterizuje „podnikateľská stratégia“- ponúknuť na správnom mieste, v správnom čase to čo zákazník potrebuje. Podobne sú rozobraté aj legislatívne aspekty prevádzkovo obchodných činností predajne.

V druhej a tretej časti autor podrobne rozoberá prostredie a ostatné prvky obchodnej prevádzky maloobchodu. Na praktických príkladoch rieši implantáciu a lokalizáciu ako aj organizovanie prevádzky, zamestnancov, osobný predaj, merchandising, nákupnú atmosféru a výkonnosť predajne.

Praktikum „Obchodná prevádzka“ zapadá do moderných vyučovacích metód a drží krok so všetkými zmenami, ktoré sa vyskytujú v aplikácii marketingového mixu v reálnom obchode a službách. Doporučujem ako súčasť výučby a doplnok k základnej odbornej literatúre.

ODBORNÝ SLOVNÍK

HOSPODÁRSKA POLITIKA EURÓPSKE ÚNIE

Stručný výklad základných pojmov – pokračovanie

Jarmila Vidová

J

- Jednotný programový dokument (ďalej len JPD) – programový dokument schválený Európskou komisiou. Obsahuje stratégiu a priority podporované zo štrukturálnych fondov a zo zdrojov členského štátu, ich špecifické ciele, príspevok zo štrukturálnych fondov a ostatné finančné prostriedky.
- JEREMIE – Spoločné európske zdroje pre mikro a stredné podniky. Sú iniciatívou GR Európskej komisie pre regionálnu politiku (DG Regio) skupiny EIB (Európskeho investičného fondu a Európskej investičnej banky). Iniciatíva JEREMIE využíva finančný know-how EÚ na podporu malého podnikania v Európe. Zdroje JEREMIE sú odvodené z európskych štrukturálnych fondov na finančné obdobie 2007 – 2013, peniaze pripravené Európskou komisiou pre členské štáty únie a ich regióny na ich rozvoj. Národné a regionálne verejné správy členských štátov EÚ, ktoré sú zodpovedné za alokáciu štrukturálnych fondov môžu zvoliť účasť v rámci finančných činností JEREMIE. JEREMIE poskytuje celú škálu finančných nástrojov úverov a majetku na získanie najvhodnejšej alokácie fondov podľa národných, regionálnych alebo miestnych požiadaviek. Iniciatíva umožňuje rozvážny počiatkový finančný príspevok národnými a regionálnymi správami s možnosťou nárastu finančnej alokácie neskôr. Menenie finančných nástrojov počas cyklu implementácie sa predpokladá umožňujúc

zodpovednosť za dodržanie podmienok na národnej, regionálnej alebo miestnej úrovni podľa podmienok trhu. Prostriedky z fondov JEREMIE malým a stredným podnikom (MSP) neposkytujú priamo. Čerpanie z fondov rozvojového kapitálu, ktoré bude sprostredkúvať Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania, sa začne od januára 2010. Celkový objem alokovaných peňazí v rámci iniciatívy predstavuje 122 miliónov eur. Z toho 103 miliónov eur má zabezpečiť Európsky fond regionálneho rozvoja, zvyšok poskytne štátny rozpočet.

- JASPERS - je nástroj odbornej pomoci pre dvanásť členských štátov EÚ, v rámci ktorého sa týmto krajinám poskytuje pomoc pri príprave projektov navrhovaných na financovanie z fondov EÚ. Prostredníctvom tejto iniciatívy môžu Európska komisia, EIB, EBOR a KfW zdieľať svoje odborné skúsenosti s členskými štátmi prijímajúcimi pomoc s cieľom účinnejšie využívať investičné prostriedky poskytnuté Európskou úniou. Nástroj JASPERS na prípravu projektov je k dispozícii pre infraštruktúrne projekty, a to predovšetkým na rozvoj dopravných sietí, skvalitňovanie životného prostredia a investície zahrňujúce energetickú efektívnosť a využívanie obnoviteľných zdrojov energií. Takisto pokrýva aj rozvoj mestskej dopravy a rozsiahle projekty v iných sektoroch oprávnených na pomoc z EÚ, ako napríklad v zdravotníctve, výskume a vývoji, či pri rekonštrukcii miest.
- JESSICA - Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas (Spoločná európska podpora udržateľných investícií v mestských oblastiach). Túto iniciatívu vyvíja Európska komisia a Európska investičná banka (EIB) v spolupráci s Rozvojovou bankou Rady Európy (CEB). Podľa nových postupov majú členské štáty možnosť využiť istú časť financií z EÚ na svoje granty – takzvané štrukturálne fondy – na návratné investície do projektov, ktoré tvoria súčasť integrovaného plánu udržateľného rozvoja miest. Tieto investície, ktoré môžu mať formu vlastného kapitálu, úverov alebo záruk, sa poskytujú na projekty prostredníctvom fondov rozvoja miest, v prípade potreby aj prostredníctvom holdingových fondov. Legislatívny balíček k štrukturálnym fondom EÚ na programové obdobie rokov 2007 až 2013 zabezpečuje operačný rámec iniciatívy JESSICA1. V súčasnosti sa vypracúvajú operačné postupy, ktoré nadobudnú účinnosť po oficiálnom odsúhlasení operačných programov 2 s Európskou komisiou. Ak členský štát chce oprávnené využívať iniciatívu JESSICA, musí do svojich „operačných programov“ začleniť urbanistickú agendu a v ideálnom prípade zahrnúť aj vyhlásenie o možnom použití iniciatívy JESSICA pri plnení tejto agendy. Členské štáty následne musia rozhodnúť, akú časť svojich štrukturálnych fondov by chceli čerpať prostredníctvom programu JESSICA. Iniciatíva JESSICA nie je pre členské štáty nový zdroj financovania, ale skôr nový spôsob využitia existujúcich grantových prídeltov zo štrukturálnych fondov na podporu projektov rozvoja miest.
- JASMINE - Iniciatíva JASMINE vznikla na základe spolupráce EK, EIB a EIF. Program bol zahájený v roku 2009 s počiatočným kapitálom 50 mil. EUR. Za skratkou JASMIN sa skrýva spoločná akcia na podporu mikrofinančných inštitúcií v Európe. Iniciatíva JASMINE, na ktorú bolo vyčlenených 50 miliónov EUR, je pilotným projektom, ktorý spoločne vypracovali Európska komisia (EK), Európska investičná banka (EIB) a Európsky investičný fond (EIF). JASMINE je primárne vytvorený pre mikropodniky a sociálne vylúčených ľudí (vrátane etnických menšín), ktorí majú záujem o samostatnú zárobkovú činnosť, ale nemajú prístup k tradičným bankovým produktom. Iniciatíva sa zameriava na tento "neatraktívny" segment trhu a jej cieľom je pokryť dopyt po mikroúveroch v Európe. V EÚ sa za mikroúver považuje pôžička pod 25 000 EUR, ale vo všeobecnosti ide o približne 10 000 EUR v EÚ-15 a 3 800 EUR v nových členských štátoch.

- Kandidátska krajina - status kandidátskej krajiny udeľuje Európska rada na základe stanoviska Európskej komisie krajine po tom, čo podá oficiálnu žiadosť o členstvo v Európskej únii. Status kandidátskej krajiny však automaticky nevedie k získaniu členstva v Únii. Komisia posúdi žiadosť vo svetle prístupových kritérií (Kodanských kritérií), a súhlas so začatím prístupového procesu vydáva Európska rada. V závislosti od individuálnej pripravenosti sa od kandidátskej krajiny môže vyžadovať spustenie reformného procesu s cieľom zosúladiť legislatívu krajiny s acquis Spoločenstva a v prípade potreby posilniť jej infraštruktúru a štátnu správu. Prístupový proces je založený na predvstupovej stratégii, ktorá disponuje nástrojmi ako napríklad finančná pomoc. Získanie členstva v EÚ závisí od pokroku kandidátskej krajiny, ktorý pravidelne monitoruje a hodnotí Komisia. Status kandidátskej krajiny na členstvo v EÚ majú v súčasnosti Chorvátsko, Turecko a Macedónsko. Potenciálnymi kandidátmi na členstvo sú Albánsko, Bosna a Hercegovina, Srbsko (vrátane Kosova) a Čierna Hora. Ich pokrok na ceste k členstvu v Únii závisí od priebehu Stabilizačného a asociačného procesu (SAD), ktorý EÚ každoročne hodnotí, ako aj od absorpčnej schopnosti samotnej Únie.
- Kohézny fond – (Cohesion Fund) - je jedným z mladších eurofondov a vznikol až v 90. rokoch 20. storočia ako mimoriadny fond solidarity pre štyri najmenej prosperujúce členské štáty: Grécko, Portugalsko, Írsko a Španielsko. Týmto najmenej prosperujúcim štátom (ich HDP na obyvateľa bol nižší ako 90% vtedajšieho priemeru EÚ) mal pomôcť zapojiť sa do hospodárskej aj menovej únie. Portugalsko, Grécko, Írsko i Španielsko dokázali vďaka jeho pomoci splniť prísne konvergenčné kritériá a vstúpili do eurozóny. S výrazným príspevom týchto prostriedkov výrazne vybudovali a modernizovali infraštruktúru. Írsko sa stalo dokonca tak úspešné, že je na 2. mieste v rámci porovnania HDP terajšej EÚ-27. Vzhľadom na to, že hrubý domáci produkt (HDP) na obyvateľa Slovenska nedosahuje 90% priemeru EÚ (nižší ako 60%), ostávame v rokoch 2007-2013 naďalej oprávnení so všetkými našimi regiónmi uchádzať sa o prostriedky KF. V EÚ-27 sa jedná sa to týka ešte týchto krajín: Bulharsko, Česká republika, Estónsko, Grécko, Cyprus, Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Malta, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovinsko. Členským krajinám, ktoré by boli oprávnené, ak by sa kritérium 90% priemeru HDP na hlavu prepočítalo na EÚ-15 a nie EÚ-25 (príprava na roky 2007-2013 prebiehala ešte bez započítavania Bulharska a Rumunska), bola poskytnutá prechodná pomoc (phasing-in/phasing-out), ktorá sa ale postupne znižuje. To sa týka napríklad Španielska. Oprávnenosť členských štátov na podporu z Kohézneho fondu sa prehodnotí v roku 2010 na základe údajov Spoločenstva o HND pre EÚ-25. V rokoch 2000 až 2006 bol pre KF stanovený rozpočet 18 miliárd eur, Slovenská republika mala z fondu na skrátené programové obdobie 509,7 miliónov eur (v stálych cenách roku 1999). Pre 2007-2013 Únia schválila Kohéznemu fondu takmer 69,707 mld. eur (v bežných cenách), pričom Slovensko môže čerpať takmer 3,9 mld. eur (v bežných cenách). To je vyše 132 mld. korún pri kurze SKK/EUR v marci 2007. Prostriedky fondu sú určené predovšetkým na financovanie projektov veľkých infraštruktúrnych investícií v oblasti životného prostredia a dopravy vrátane transeurópskych sietí. Pomoc z fondu sa poskytuje na základe potrieb investícií a infraštruktúry osobitných pre každý členský štát na akcie v týchto oblastiach:
 - a) transeurópske dopravné siete, najmä prioritné projekty spoločného záujmu vymedzené v rozhodnutí č. 1692/96/ ES;
 - b) životné prostredie v rámci priorít politiky Spoločenstva v oblasti ochrany životného prostredia podľa politiky a akčného programu v oblasti životného prostredia.
 Fond môže pôsobiť aj v oblastiach, ktoré súvisia s trvalo udržateľným rozvojom a jednoznačne prosievajú životnému prostrediu, t. j. energetická efektívnosť a

obnoviteľné zdroje energie a v oblasti dopravy mimo oblasti transeurópskych sietí, železničná, riečna a námorná doprava, intermodálne dopravné systémy a ich vzájomná interoperabilita, riadenie cestnej, námornej a leteckej dopravy, environmentálne vhodná mestská doprava a verejná doprava. V prípade životného prostredia náklady prevyšujú sumu 25 miliónov eur a 50 miliónov eur v ostatných oblastiach (ďalej len „veľké projekty“). Schválenie týchto projektov financovaných z KF podlieha Európskej komisii a členský štát o nich Komisiu náležite informuje. V súlade s návrhom Národného strategického referenčného rámca SR 2007-2013 schváleného vládou 6. decembra 2006, je pomer prostriedkov z KF na Slovensku priaznivejší v prospech dopravnej infraštruktúry – 2,30 mld eur/60%) oproti prostriedkom pre životné prostredie (1,57 mld eur/40%). Kohézny fond spolufinancuje dva najväčšie operačné programy Národného strategického referenčného rámca 2007-2013 – Operačný program Životné prostredie (1,8 mld. eur v bežných cenách) a Operačný program Doprava (3,21 mld. eur v bežných cenách). Riadiacimi orgánmi pre uvedené programy sú Ministerstvo dopravy, pôšt a telekomunikácií SR a Ministerstvo životného prostredia SR.

- Komitológia - známejší je výraz „postup vo výboroch“, označuje postup, podľa ktorého Komisia vykonáva svoje exekutívne právomoci. Právomoci sú odvodené od legislatívy, t.j. rada EÚ alebo [Európsky parlament](#). Vykonávanie exekutívnych právomoci sa uskutoční pomocou tak zvaných „výborov komitológie“. Podľa článku č. 202 zmluvy o ES, realizácia právnych predpisov na úrovni Spoločenstiev je úlohou Komisie. V každom právnom predpise je určený rozsah exekutívnych právomoci, ktoré rada EÚ odvádza Komisii. Podľa zmluvy prácu Komisie prevádzajú výbory. Sú nasadené rady EÚ a podporujú Komisiu radami, administratívnymi úlohami alebo reguláciou. Výbory sa skladajú z predstaviteľov a expertov členských krajín a zasadajú pod predsedníctvom komisie. Umožňujú Komisii vstúpiť do dialógu s úradmi jednotlivých krajín pred schválením exekutívnych opatrení. Týmto spôsobom sa Komisia môže ubezpečiť, že opatrenia zodpovedajú danostiam krajín, ktorých sa to týka. Podľa dohody o komitológii z júla 1987 mohla rada EÚ vybrať, aký výbor nasadí. Existujú tri druhy: poradné výbory, administratívne výbory a regulačné výbory. Posledne menovaný výbor môže zrušiť opatrenia Komisie a vrátiť ich rade EÚ
- Komunitárne programy - sú programy Európskeho spoločenstva zamerané na integráciu politík Európskej únie prostredníctvom implementácie projektov podporujúcich a rozširujúcich spoluprácu medzi jednotlivými členskými aj kandidátskymi krajinami EÚ v dlhodobom časovom horizonte. Finančné prostriedky v rámci komunitárnych programov je možné získať najmä na projekty v oblasti vedy a výskumu, vzdelávania, kultúry, životného prostredia, ochrany spotrebiteľa, rozvoja dopravnej a energetickej infraštruktúry, informatizácie spoločnosti a mnohých ďalších. Komunitárne programy sú nástrojom Európskeho spoločenstva a boli vytvorené s cieľom podporiť a prehĺbiť spoluprácu pri riešení spoločných problémov medzi členskými štátmi v rôznych špecifických oblastiach priamo súvisiacich s politikami Spoločenstva. Tieto programy sú vždy viacročné a sú financované priamo z rozpočtu EÚ. Predstavujú tak popri mediálne známejších štrukturálnych fondoch jednu z možností, ako získať finančné prostriedky na aktivity v nasledujúcich oblastiach:
 - Vzdelávanie
 - Výskum a inovácie
 - Kultúra
 - Podnikanie
 - Životné prostredie
 - Sociálna politika
 - Informačná spoločnosť
 - Zdravie

- Sloboda, bezpečnosť a mnohé ďalšie.

Skladba i obsah programov sa priebežne modifikuje podľa aktuálnych priorít Spoločenstva. Komunitárne programy sú grantové programy, ktoré poskytujú neinvestičnú podporu a spočívajú v nadnárodnej spolupráci subjektov z viacerých členských štátov. Komunitárne programy sú spravované priamo Európskou komisiou, preto zodpovednosť za realizáciu komunitárnych programov nesie vo väčšine prípadov Európska komisia.

- Kríza prázdneho kresla označuje obdobie, počas ktorého sa francúzski ministri nezúčastňovali rokovaní Rady a francúzski poslanci v Európskom parlamente nehlasovali o politikách týkajúcich sa budúcnosti Európy. Zasadnutia Rady opustili ministri na základe inštrukcií prezidenta Charlesa de Gaulla 30. júna 1965. Francúzska rezistencia trvala 7 mesiacov. Keďže jedine Rada mohla prijímať nové európske politiky, čo bolo bez neúčasti Francúzska nemožné, bola prakticky zablokovaná činnosť Spoločenstva. Francúzsko nesúhlasilo so zavedeným trendom európskej integrácie, najmä so zmenou hlasovania z jednomyseľného na kvalifikovanú väčšinu. Naznačovalo tak svoju snahu premeniť EHS na štandardnú medzinárodnú organizáciu. Francúzi sa v 60. rokoch obávali najmä straty suverenity a ohrozenia vlastných ekonomických záujmov. Krízu ukončilo až prijatie Luxemburského kompromisu 30. januára 1966. Pozri Luxemburský kompromis.
- Konečný prijímateľ pomoci- orgán, organizácia, právnická osoba, fyzická osoba alebo administratívna jednotka, ktorá má prospech z projektu a je zodpovedná za jeho realizáciu. V prípade schém pomoci podľa článku 87 zmluvy o založení ES sú konečnými prijímateľmi tie orgány, ktoré túto podporu poskytujú. Vo verejnom sektore je konečný prijímateľ pomoci definovaný ako konečný prijímateľ a v súkromnom sektore podľa schém štátnej pomoci ako príjemca pomoci.
- Konečný užívateľ - orgán, organizácia, právnická osoba, fyzická osoba alebo administratívna jednotka, ktorá má prospech z projektu a je zodpovedná za jeho realizáciu. V prípade schém pomoci podľa článku 87 zmluvy o založení ES sú konečnými užívateľmi tie orgány, ktorým je táto podpora poskytovaná od konečného prijímateľa pomoci.
- Konvergenčné kritériá - každá krajina EÚ musí spĺňať päť konvergenčných kritérií, sú to: cenová stabilita: miera inflácie nesmie prekročiť priemernú mieru inflácie troch členských štátov s najnižšou infláciou o viac ako 1,5%; úrokové miery: dlhodobá úroveň úrokovej miery nesmie prekročiť o viac ako 2% priemernú úrokovú mieru troch členských štátov s najnižšou úrokovou mierou; deficit: deficit národného rozpočtu musí byť menej ako 3% HDP; štátny dlh: nesmie prekročiť 60% HDP; stabilita výmenného kurzu: výmenný kurz musí ostať v rámci povoleného fluktuačného rozpätia predchádzajúcich dvoch rokov.
- Kvalifikovaná väčšina - je dosiahnutá vtedy, keď objekt hlasovania podporí nejaká vopred určená nadpolovičná väčšina hlasov. Najčastejšie je to 2/3 alebo 3/5 väčšina. Kvalifikovaná väčšina sa však môže tvoriť aj viacerými kritériami - to je prípad EÚ, ale tiež hlasovania v Bezpečnostnej rade OSN, kde je na prijatie rezolúcie potrebných 9 z 15 hlasov a súčasne súhlas piatich stálych členov. Podľa zmluvy z Nice je kvalifikovaná väčšina pri hlasovaní v Rade ministrov dosiahnutá vtedy, keď: súhlasí väčšina (absolútna alebo dvojtretinová) krajín, a za návrh je súčasne minimálne 72,27 % z vážených hlasov

(každá krajina má počet hlasov podľa počtu obyvateľov, aj keď vzťah nie je priamo úmerný). Každá členská krajina môže dodatočne požiadať o verifikáciu, či hlasy za návrh reprezentujú minimálne 62% z celkovej populácie EÚ. V návrhu Ústavnej zmluvy EÚ je ustanovený nový systém kvalifikovanej väčšiny. V prípade úspešnej ratifikácie dokumentu má vstúpiť do platnosti 1. novembra 2009, po voľbách do Európskeho parlamentu, keď nastúpi nová Komisia. Článok I-25,1 definuje systém kvalifikovanej väčšiny nasledovne: „Kvalifikovaná väčšina je určená ako väčšina rovnajúca sa najmenej 55 % počtu členov Rady, ktoré sú tvorené najmenej z pätnástich členských krajín a zastupujú členské štáty zahŕňajúce aspoň 65% obyvateľstva Únie.“ Dodatok „najmenej z pätnástich členov“ je len prechodná formulácia, lebo pri počte 27 členov (po vstupe Rumunska a Bulharska), zodpovedá 15 členov 55% z celkového počtu. Na prijatie návrhu, ktorý nie je iniciovaný Komisiou alebo ministrami zahraničných vecí EÚ, je potrebná 72% väčšina členských krajín a 65% väčšina celkovej populácie EÚ. (Posilnená kvalifikovaná väčšina) „Blokujúcu menšinu musí tvoriť aspoň minimálny počet ostatných členov Rady, ktorí zastupujú viac ako 35 % obyvateľstva zúčastnených členských štátov, plus jeden člen, v opačnom prípade sa kvalifikovaná väčšina považuje za dosiahnutú.“ (ÚZ, č. III-179,4) Takýto systém odstraňuje komplikované prepočítavanie vážených hlasov v Rade.

L

- Laekenská deklarácia - bola pripojená k záverom zasadania Európskej rady zo 14. a 15. decembra 2001 v belgickom Laekene. Nadviazala na Deklaráciu o budúcnosti Európy z Nice. Jej prijatie odštartovalo komplexný proces prípravy a schvaľovania reformy Únie s cieľom vyriešiť otázky poslania a úlohy Európskej únie, ďalšej reformy spoločných inštitúcií EÚ, budúceho rozdelenia kompetencií medzi úrovňou EÚ a členskými štátmi, a predstavy o spoločnej európskej ústave. Deklarácia ustanovila Konvent o budúcnosti Európy, ktorého primárnou úlohou bola príprava reformy a politických odporúčaní pre následnú Medzivládnu konferenciu. Konvent bol na európskej úrovni zložený z predstaviteľov členských i kandidátskych krajín, zástupcov Európskeho parlamentu a Európskej komisie. Identifikovala ďalšie výzvy, ktorými sa mal zaoberať, Konvent: lepšie rozdelenie kompetencií: „viac Európy“ v oblastiach, kde je to potrebné a „menej“ v tých oblastiach, kde efektívnejšie konajú národné vlády, vyriešenie problému demokratického deficitu EÚ: nájsť spôsob na dosiahnutie demokratickejšej, transparentnejšej a efektívnejšej Únie, inštitucionálne zmeny: zmeny fungovania Rady ministrov, premena Európskeho parlamentu na dvojkomorový parlament a vývoj Európskej komisie, priblíženie EÚ občanom, definovanie úlohy EÚ v čoraz globalizovanejšom prostredí, zjednodušenie politických nástrojov EÚ, integrácia existujúcich zmlúv do jedného ústavného textu.
- Lobbying - je činnosť jednotlivcov alebo záujmových skupín, ktoré sa usilujú ovplyvniť legislatívny proces. Európska komisia považuje lobizmus za legitímnu súčasť demokratického systému, navrhuje však dodržiavať určité zásady. Verejnosť by teda mala vedieť aký je prínos lobistov voči európskym inštitúciám, koho zastupujú, aké je ich poslanie a ako sú financovaní. Aj oni musia rešpektovať isté pravidlá. Pre vstup do Európskeho parlamentu sa napríklad musia akreditovať. V súčasnosti je tak v Parlamente zaregistrovaných 4570 lobistov. Rokovací poriadok EP obsahuje aj takzvaný kódex správania pre lobistov. Pri kontaktoch s poslancami či úradníkmi Parlamentu musia lobisti uviesť záujem, ktorý zastupujú a poslancom nesmú dávať dary. V opačnom prípade stratia prístup do parlamentných budov. Keďže lobing nie je formálne regulovaný a nepovažuje sa za profesiu, presné čísla o počte lobistov v Bruseli neexistujú. Odhaduje sa však, že v hlavnom meste Belgicka môže pôsobiť 15 000 až 20 000 lobistov. Môže pritom

ísť o rôznorodé skupiny: združenia automobilových výrobcov, obchodné komory, odbory, letecké spoločnosti, ale aj mimovládne organizácie ako Amnesty International či Greenpeace.

- Lomské konvencie - sú dohody ustanovujúce rámec pre spoluprácu v oblasti rozvojovej politiky a obchodu medzi krajinami Európskej únie a krajinami AKT, t.j. Afriky, Karibiku a Tichomorskej oblasti. Spolupráca s krajinami AKT tvorila od založenia Spoločenstiev dôležitú súčasť ich rozvojových politík. Vo veľkej miere sa jednalo o zodpovednosť bývalých koloniálnych veľmocí k svojim bývalým kolóniám. Najmä Francúzsko trvalo na tom, aby jeho zámorské teritóriá získali status asociovaných krajín. Prvá Lomská konvencia bola uzatvorená vo februári 1975 a kombinovala v sebe prvky rozvojovej pomoci a obchodu. Hlavným cieľom Lomé 1 bolo posilniť prílev neupravených surovín jedným smerom (Európe) a spracovaných druhým (krajinám AKT). Celkovo boli podpísané 4, pričom posledná bola podpísaná na obdobie 10 rokov. V júni 2000 boli Lomské konvencie nahradené novou dohodou platnou nasledujúcich 20 rokov. Dohodu podpísali predstavitelia Únie a krajín AKT v hlavnom meste Beninu Cotonou, Dohoda z Cotonou teda právne aj obsahom nadväzuje na Lomské konvencie. Jej cieľom je zredukovať a časom odstrániť chudobu, podporiť trvalo udržateľný rozvoj a postupne integrovať krajiny AKT do globálnej ekonomiky. Ťažisko spolupráce medzi EÚ a AKT je hospodárska a obchodná politika a oblasť rozvoja doplnená o politickú dimenziu. Politická dimenzia konvencií je zameraná na rozvoj demokracie, princípov právneho štátu a dodržiavania ľudských práv. Zatiaľ čo prvú Lomskú konvenciu z roku 1975 podpísalo 46 krajín AKT, v roku 2000 ich bolo už 78. Okrem nich sa na niektorých častiach spolupráce zúčastňuje aj Kuba.
- Luxemburský kompromis - Rímske zmluvy predpokladali, že k 1. januáru 1966 sa postupne jednomyseľný typ hlasovania zmení na hlasovanie kvalifikovanou väčšinou. Francúzsko za vlády generála Charlesa de Gaulla nechcelo na takúto zmenu pristúpiť, pretože by to viedlo k prevahe nadnárodného princípu integrácie nad medzivládny. Francúzi pociťovali v 60. rokoch čoraz väčšie ohrozenie prameniace z nadnárodného charakteru EHS a nechceli sa vzdať rozhodného presadzovania svojich ekonomických záujmov, najmä v oblasti poľnohospodárskej politiky. Francúzska vláda sa rozhodla vyjadriť svoj nesúhlas neúčastou na rokovaní Rady ministrov od 30. júna 1965. Tento prístup sa zvykne označovať ako „politika prázdneho kresla“. Rada sa tak stala blokovanou inštitúciou. [Luxemburský kompromis](#) bol podpísaný 30. januára 1966 a ukončil spory medzi Francúzskom, jeho piatimi európskymi partnermi a Európskou komisiou. Kľúčová veta kompromisu znela: „Tam, kde by na návrh Komisie mohlo byť rozhodnuté väčšinou hlasov a kde pôjde o veľmi dôležité záujmy jedného, alebo viacerých členov, budú členovia usilovať o to, aby bolo v dohľadnej dobe dosiahnuté rozhodnutie prijaté všetkými členmi Rady, pri rešpektovaní ich vzájomných záujmov a záujmov Spoločenstva“. Úloha Komisie a jej aktivita bola značne obmedzená. Vlády členských štátov musela informovať o všetkých fázach svojej činnosti a musela viac konzultovať svoje rozhodnutia s Radou. Kompromis bol dočasným riešením sporov medzi zástancami nadnárodného a medzivládneho charakteru európskej integrácie. Rada mohla o niektorých otázkach rozhodovať kvalifikovanou väčšinou, jednalo sa však o politicky menej dôležité a nekontroverzné oblasti. Klauzula „dôležité otázky národného záujmu“ totiž nebola presne stanovená a tak sa interpretovala dosť voľne. K jednomyseľnému hlasovaniu sa pristupovalo vtedy, ak prerokovávaná otázka vyvolávala na politickej scéne niektorého členského štátu spory a kontroverzie. Vývoj európskej integrácie sa tak uberal po Luxemburskom kompromise cestou posilnenej medzivládnej spolupráce.

Použitá literatúra

Bracjun, A.: Hospodárska politika Európskej únie. 2008. ISBN 978-80-969927-8-2

www.europa.sk

www.europskaunia.com

Informácie o autorovi:

Ing. Jarmila Vidová, PhD., pracuje na Katedre hospodárskej politiky Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave ako odborná asistentka. V pedagogickom procese ako aj vo vedeckovýskumnej oblasti sa zaoberá problematikou investícií, zahraničných investícií. Vyučuje predmet Investičná teória a politika, Hospodárska politika Európskej únie.

Kontakt:

Ing. Jarmila Vidová, PhD.

Národohospodárska fakulta

Ekonomická univerzita, Dolnozemska cesta č. 1, 851 04 Bratislava

e-mail: vidova@dec.euba.sk